รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(เล่มที่ 8: รายงานการเผยแพร่งานวิจัยและการใช้ประโยชน์)

โดย รัศมี ชูทรงเดชและคณะ

พฤษภาคม 2546

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เล็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพระเจ้าโยธิน แขวงสามเสนใน
พญาไท กรุงเทพฯ 10400
298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : http://www.trf.or.th
E-mail : trf-info@trf.or.th

ห้องสมุด

สัญญาเลขที่ RDG01/0001/2544

คณะผู้วิจัย

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย	สังกัด
1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. อาจารย์ ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์	ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. รองศาสตราจารย์ ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สัญญาเลขที่ RDG01/0001/2544

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(รายงานการเผยแพร่งานวิจัยและการใช้ประโยชน์)

โดย

ผู้วิจัย: ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช
ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดจากแรงบันดาลใจของผู้วิจัยที่อยากค้นหาคำตอบเกี่ยวกับ "วัฒนธรรมโลงไม้" ซึ่งเคยพบจากการทำงานวิจัยในบริเวณลุ่มแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา พื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า มีลักษณะภูมิประเทศและธรรมชาติของหลักฐานทางโบราณคดีที่คล้ายคลึงกับที่จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยจึงเข้าร่วมวิจัยในโครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงศ์ คิลกวณิช จากคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหัวหน้าโครงการ ดำเนินงานระหว่าง ปีพ.ศ. 2541-42

เมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัย ก็รู้สึกว่ายังมีช่องว่างของความรู้ทางด้านโบราณคดีอีกมากที่ต้องการคำตอบ ผู้วิจัยจึงพัฒนาโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้น โดยการต่อยอดจากข้อมูลที่ได้ทำการวิจัยไว้ตั้งแต่โครงการสำรวจฯ ผู้วิจัยตระหนักดีว่าการ "สืบสวน" และ "สอบค้น" เรื่องราวของคนในอดีตบนพื้นที่สูงไม่ใช่เรื่องง่ายที่นักโบราณคดีสามารถจะทำความเข้าใจและหาคำตอบได้โดยลำพัง หากแต่จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากสาขาอื่นๆ ด้วย

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นเวลา 2 ปี (1 มีนาคม 2544-28 กุมภาพันธ์ 2546) เป็นโครงการวิจัยแบบสหวิทยาการที่ประกอบด้วยทีมวิจัยทางสังคมศาสตร์ คือโบราณคดี และมานุษยวิทยากายภาพ และทีมวิจัยทางวิทยาศาสตร์ คือวงปีไม้ จากสหมหาวิทยาลัย คือภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มาร่วมทำงานวิจัยพื้นฐาน เพื่อรวบรวมและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ "คน สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณ"บนพื้นที่สูง ซึ่งยังเป็นพื้นที่ชายขอบของความรู้ด้านโบราณคดี

การวิจัยในลักษณะสหวิทยาการนี้ เกิดการพัฒนาความรู้ทั้งทางด้านแนวคิดทฤษฎี และวิธีวิทยาของแต่ละสาขาไปพร้อมๆ กัน ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการสร้างความรู้ในแต่ละศาสตร์ควบคู่กับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นผลของการวิจัย

นอกจากนี้ โครงการวิจัยพยายามจะสร้างและกระตุ้นให้เกิดประชาคมวิจัยที่มีความสนใจทำงานค้นคว้าทางโบราณคดีในพื้นที่วิจัยบนพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (Life time tracking) และสร้างความชำนาญเฉพาะทาง (Specialization) ให้กับนักโบราณคดีรุ่นใหม่ในฐานะนักวิจัยอาชีพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมวิจัยในประเทศไทย

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มีจำนวนทั้งหมด 8 เล่ม คือ เล่มที่ 1: สรุปภาพรวมของโครงการวิจัย เล่มที่ 2: ภาพรวมของงานโบราณคดี เล่มที่ 3: การสำรวจทางโบราณคดี เล่มที่ 4 การขุดค้นเพิงผาบ้านไร่ เล่มที่5: การขุดค้นเพิงผาถ้ำลอด เล่มที่ 6: ด้านมานุษยวิทยากายภาพ เล่มที่ 7: ด้านวงปีไม้และสิ่งแวดล้อม และเล่มที่ 8: การเผยแพร่ผลการวิจัยและการใช้ประโยชน์

รายงานฉบับนี้ เป็นรายงานเล่มที่ 8 นำเสนอการเผยแพร่งานวิจัยและการใช้ประโยชน์สำหรับวงการวิชาการและชุมชนท้องถิ่น

คณะวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้ คงจะเป็นรายงานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่นักโบราณคดี นักวิชาการสาขาที่เกี่ยวข้อง นักเรียนและนักศึกษา และผู้ที่สนใจศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและโบราณคดีภาคเหนือ

รัศมี ชูทรงเดช
หัวหน้าโครงการวิจัย
โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
พฤษภาคม 2546
ต้นฤดูฝน วังท่าพระ

คำขอบคุณ

โครงการวิจัยเรื่องโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนนี้จะสำเร็จลงมิได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ทั้งที่เป็นสถาบันและบุคคล

ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนเงินทุนในการทำงานวิจัย ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้เวลาคณะผู้วิจัยในการทำงานวิจัย

นอกเหนือจากสถาบันแล้วมีบุคคลมากมายที่ผู้วิจัยอยากจะขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบพระคุณศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช อดีตผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่กรุณาให้โอกาส ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดโครงการวิจัยนี้ ศาสตราจารย์ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการคนปัจจุบันที่กรุณาให้คำแนะนำ ติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยจนกระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ

ขอขอบพระคุณอาจารย์พุฒ วีระประเสริฐ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร และศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทราวุธ คณบดีคณะโบราณคดี ที่สนับสนุนการทำงานวิจัยตลอดระยะเวลา 2 ปี

ขอบพระคุณดร. ขจิต จิตตเสวี ผู้อำนวยการฝ่าย 1 ที่ให้ความไว้วางใจ และสนับสนุนโครงการนี้มาโดยตลอด ขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุชาตา ชินะจิตร ผู้อำนวยการฝ่าย 3 และ ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่าย 4 ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย

ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการฯ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ที่เป็นผู้จุดประกายเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาโบราณคดีชายขอบ รองศาสตราจารย์ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร ผู้ที่มีความเมตตาและกรุณาสนับสนุนให้กำลังใจในการทำงานมาโดยตลอด และอาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ที่ให้ข้อแนะนำ ร่วมคิด ถกเถียง อภิปราย สนับสนุนและให้กำลังใจจนกระทั่งงานวิจัยเสร็จสิ้นลง อ. ทพ.อติศักดิ์ จึงพัฒนาวดี ที่ปรึกษาทางด้านมานุษยวิทยากายภาพ ที่กรุณาแนะนำเรื่องการจำแนกฟัน

ขอบคุณคุณสหวัฒน์ แน่นหนา ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ที่ 6 เชียงใหม่ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสำนักศิลปากรที่ 8) คุณทรรศนะ โคยอาษา และคุณชิณณวุฒิ วิลยาลัย ที่อำนวยความสะดวกในการทำงานมาโดยตลอด

ขอบคุณชาวบ้านหมู่บ้านบ้านไร่ ถ้ำลอด เมืองแพม และน้ำบ่อสะแป๋ ที่เป็นครูที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และทำให้นักโบราณคดีจะต้องเปลี่ยนโลกทัศน์ในการทำงานวิจัยภาคสนาม

ขอบคุณนายอำเภอประยูร รัตนเสนีย์ ปลัดอำเภอวัชระ โชติรสเศรณี กำนันมณี เสลาสุวรรณแห่งบ้านถ้ำลอด ผู้ใหญ่บ้านซังหยี้ แซ่หัน แห่งหมู่บ้านไร่ ผู้ใหญ่บ้านวนาหลวง ผู้ใหญ่บ้านเมืองแพม ที่มีน้ำใจที่มอบให้กับทีมวิจัยและให้ความเป็นมิตรให้กับคณะผู้วิจัย และทำให้รู้สึกว่าปางมะผ้าเป็นบ้านหลังที่สอง

คุณศิริพันธุ์ ชำนาญกิจ หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำปายและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทุกคน และหัวหน้าหน่วยพิทักษ์สัตว์ป่าอำเภอปางมะผ้าและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทุกคน ที่ช่วยเป็นเวรยามและช่วยอำนวยความสะดวกทุกอย่างระหว่างที่ตั้งแคมป์ในหุบเขาบ้านไร่ พลตรีสมหมาย วงศ์มาก ที่กรุณาประสานงานและให้ข้อแนะนำเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่ในการทำงานวิจัย พ.อ. สัณห์ชัย จารุวรรณ์ แห่งค่ายกาวิละ จังหวัดเชียงใหม่ที่อำนวยความสะดวกเรื่อง

เต็นท์ที่ใช้ในการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ เจ้าอาวาสวัดสบป่อง ที่ให้ยืมเครื่องครัวและจานชามระหว่างขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ และคุณสมศักดิ์ เลายี่เปา หัวหน้าศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอดและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทุกคนที่ช่วยเอื้อเฟื้อเรื่องสถานที่พัก ที่ทำงาน และยานพาหนะระหว่างที่ทำงานในพื้นที่ตลอดระยะเวลา 2 ปี

ขอบคุณ รศ. สุรพล นาถะพินธุ ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร รศ. ทพ. ดร. อะนัฆ เอี่ยมอรุณ ภาควิชาทันตวิทยา-พยาธิวิทยาช่องปาก คณะทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผศ. ทพญ.ดร. กนกนาฏ จินตกานนท์ อาจารย์พิเศษ คณะทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ. ดร. มนตรี ชูวงษ์ ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดร. ธีรภัทร ประยูรสิทธิ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม Dr Brendan Buckley Tree-ring Laboratory Lamont-Doherty Earth Observatory of Columbia University, USA ที่กรุณาเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการวิจัยแต่ละด้าน

ขอบคุณ ผศ. สุรพงษ์ เลิศทัศนีย์ และรศ. สุจิตร พิตราภูล จากภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดร. มนตรี ชูวงษ์ จากภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยกรุณาวิเคราะห์การก่อตัวของแหล่งโบราณคดี สัตวแพทย์รัฐพันธ์ พัฒนรังสรรค์ จากคณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล_ดร.เยาวลักษณ์ ชัยมณี และศาสตราจารย์ ดร. จอง จาร์ค แจเกอร์ แห่งมหาวิทยาลัย มองต์เอลิเยร์ ประเทศฝรั่งเศส มาช่วยวิเคราะห์ชนิดของสัตว์ในเบื้องต้นว่าเป็นสัตว์ประเภทใดบ้าง ดร. แคน เพนนี ที่มหาวิทยาลัยซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย ที่ช่วยวิเคราะห์ละอองเรณู รศ. สุรพล นาถะพินธุ จากภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กรุณาช่วยแปลผลการวิเคราะห์โลหะ คุณคำรงพันธ์ อินฟ้าแสง จากภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ช่วยแยกองค์ประกอบต่างๆ ของดิน คุณบัณฑิต สมประสงค์ จากภาควิชาโบราณคดี ได้จัดเตรียมตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ด้วยวิธีศิลาวรรณนา และอาจารย์ควงกมล อัศวมาส จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิตช่วยวิเคราะห์ และ แปลผลของศิลาวรรณนา รศ. มาลินี คัมภีรญาณนท์ จากภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี ช่วยวิเคราะห์เครื่องถ้วยจีนเบื้องต้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ จากภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมวิทยาลัยและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณชิณวุฒิ วิณยาลัย จากสำนักงานศิลปากรที่ 8 และ คุณวิวรรณ แสงจันทร์ นักโบราณคดีจากบริษัทเฌอกรีน ช่วยกรุณาวิเคราะห์เครื่องถ้วยจากเตาล้านนา ผศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ช่วยวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูป Dr. Peter Grave แห่งมหาวิทยาลัย New England, Australia ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและร่วมถกเถียงในประเด็นต่างๆ

ขอขอบคุณ Indo-Pacific Prehistory Association และ Academia Sinica ที่สนับสนุนค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายต่างๆ สำหรับ ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช อาจารย์ ดร. สุภาพร นาคบังลังก์ นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ นางสาวอุดมลักษณ์ ยุ่นตระกูลและนายวีรศักดิ์ แคล้วคำพุฒ ในการไปประชุมทางวิชาการ The 17th Indo-Pacific Prehistory Association, Taipei, Taiwan ในระหว่างวันที่ 9-17 กันยายน 2545

ขอขอบคุณ European Association of Southeast Asian ที่สนับสนุนค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายต่างๆ สำหรับ ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช ในการไปประชุมทางวิชาการ European Association of Southeast Asian Archaeology 9 th International Conference, Sigtuna, Swenden ในวันที่ 27 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2545

ขอบคุณ ผศ. สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์ ที่ให้กำลังใจในการทำงานโดยตลอด ขอบคุณจอห์น สปีร์และครอบครัว ป้ารี มานะและครอบครัว และน้องเพ็ญและครอบครัว ที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวขณะที่อยู่ถ้ำลอด

ท้ายนี้ ขอขอบคุณทีมวิจัยที่ดีและน่ารัก รองศาสตราจารย์ ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ และอาจารย์ ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์ ขอบใจผู้ช่วยนักวิจัยทุกคนทั้งอดีตและปัจจุบัน นักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร นักศึกษาจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักศึกษาจากคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้มาช่วยทำงานระหว่างการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดีทุกคนที่มีความอดทน ร่วมทำงานอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่อย่างสมบุกสมบัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนจบ ซึ่งเป็นงานที่หนัก เหน็ดเหนื่อย หากไม่มีทีมงานที่ดี โครงการฯ คงจะไม่สามารถทำงานจนเสร็จและประสบความสำเร็จได้ รวมทั้งการเตรียมต้นฉบับงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ด้วยความอุตสาหะ วิริยะ และอดทน และขอขอบคุณ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ และ สุทิศา โพธิ์อ้น ที่มีความอดทนในการจัดรูปเล่ม จัดระเบียบในการทำรายงานและรายงานการเงินในปีที่ 1 และ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ ที่เหน็ดเหนื่อยในปีที่ 2

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอีกมากมายที่ให้ความอนุเคราะห์คณะวิจัยในระหว่างที่ทำงานในพื้นที่ ซึ่งไม่อาจจะเอ่ยนำได้ทั้งหมดในที่นี้

ผู้วิจัยหวังว่าผลงานชิ้นนี้คงจะมีประโยชน์ต่อนักโบราณคดีและผู้สนใจทั่วไป

รัศมี ชูทรงเดช

สารบัญ

หน้า

คำนำ

คำนำ ก

คำขอบคุณ ค

สารบัญ ฉ

สารบัญรูป ช

รายงานการเผยแพร่งานวิจัยและการใช้ประโยชน์

1

1. การเผยแพร่งานวิจัย 1

1.1 การนำเสนองานในรูปแบบของสื่อสาธารณะ 1

1.1.1 โทรทัศน์ 1

1.1.2 วิทยุ 1

1.1.3 หนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ 2

1.1.4 การบรรยาย 4

1.1.4.1 บรรยายพิเศษ 4

1.1.4.2 การบรรยายให้กับสถาบันการศึกษา 4

1.1.5 การนำเสนอบทความทางวิชาการ 5

1.1.5.1 ต่างประเทศ 5

1.1.5.2 ในประเทศ 5

2. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยการถ่ายทอดความรู้ 10

2.1 วิทยานิพนธ์ 10

2.2 การเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติงานด้านโบราณคดี 11

2.3 การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่น 14

ภาคผนวก สิ่งตีพิมพ์ที่ได้รับการเผยแพร่ 15

- พ.ศ.2544
- พ.ศ.2545
- พ.ศ.2546

สารบัญรูป

หน้า

รูปที่ 1 นักศึกษาคณะมานุษยศาสตร์ เอกการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด 4
รูปที่ 2 การประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน" 9
รูปที่ 3 การประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน" 9
รูปที่ 4 ผู้เข่าร่วมการประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณ บนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน" 9

รายงานการเผยแพร่งานวิจัยและการใช้ประโยชน์

โครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นสูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทำการเผยแพร่งานวิจัยเบื้องต้นในรูปแบบสาธารณะและในแวดวงวิชาการ รวมทั้งได้มีการใช้ประโยชน์งานวิจัยที่กำลังดำเนินงานอยู่สำหรับการทำสารนิพนธ์ในระดับต่างๆ และการฝึกปฏิบัติงานด้านโบราณคดี ดังนั้น แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดจึงเปรียบเสมือนกับแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน/มหาวิทยาลัย

1. การเผยแพร่งานวิจัย

จำนวนทั้งสิ้น 82 รายการ

- รายการโทรทัศน์ จำนวน 2 รายการ
- วิทยุ 1 รายการ
- หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ จำนวน 12 ชิ้น
- การบรรยาย 8 รายการ
- นำเสนอบทความทางวิชาการต่างประเทศ จำนวน 10 บทความ และ ในประเทศ จำนวน 21 บทความ
- วิทยานิพนธ์ จำนวน 5 เล่ม
- การเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติงานด้านโบราณคดี จำนวน 21 กิจกรรม
- การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่น จำนวน 2 กิจกรรม

1.1 การนำเสนองานในรูปแบบของสื่อสาธารณะ

1.1.1 โทรทัศน์ จำนวน 2 รายการ

1. ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช และทีมผู้ช่วยนักวิจัย และ อ.ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ ออกรายการ "รากแก้วแห่งปัญญา" ในวันศุกร์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2544
2. "โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน" รายการคลื่นอนาคต เดิมออกอากาศวันอาทิตย์ที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545 เวลา 20.30 น. ทางช่อง 5 แต่ได้เลื่อนออกอากาศเป็นวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2545

1.1.2 วิทยุ จำนวน 1 รายการ

3. อาจารย์ ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับโครงการฯ ในรายการวิทยุของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คลื่น FM 100 รายการ. "ร้อยสาระ" เวลา 11.00-12.00 น. วันที่ 8 ตุลาคม 2544

1.1.3 หนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ จำนวน 12 ชิ้น

พ.ศ. 2544

1. *"มุมมองทางโบราณคดีเกี่ยวกับกรณีถ้ำลิเจีย"*. **เมืองโบราณ** ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2544) หน้า 15-20 (เขียนโดย ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช เป็นบทความที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่โครงการฯ โดยตรง แต่เขียนขึ้นเพื่อสร้างความกระจ่างแก่สาธารณชนในกรณีถ้ำลิเจีย โดยใช้ประสบการณ์จากการทำงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสกว. คือโครงการสำรวจและจัดระบบฐานข้อมูลถ้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน)
2. *"ถ้ำ ในฐานะของพิพิธภัณฑสถานทางวัฒนธรรม"*, **ศิลปวัฒนธรรม**. ปีที่ 22, ฉบับที่ 7 พฤษภาคม, หน้า 45-48.

พ.ศ. 2545

มกราคม

3. *"ปริศนาที่ "บ้านไร่" แหล่งโบราณคดีบนพื้นที่สูงในปางมะผ้า'"*, **ไทยรัฐ**, วันเสาร์ที่ 19 มกราคม 2545 หน้า 7.
4. *"ขุดอดีตแม่ฮ่องสอน โลงผีแมน 'เพิงผาบ้านไร่' ไต่ดอยสืบรอยมนุษย์โบราณ"* **กรุงเทพธุรกิจจุดประกาย: ศิลปวัฒนธรรม** วันจันทร์ที่ 21 มกราคม 2545 หน้า 8.
5. *"ปริศนาแห่ง 'ถ้ำ' ร่องรอยมนุษย์โลก!"*, **เดลินิวส์** วันอังคารที่ 22 มกราคม 2545 หน้า 5.

กุมภาพันธ์

6. *"Highland Quest."* **The Nation**. Wednesday February 6, 2002, page 8c.
7. *"Archaeologist:Detectives of the Past"*, **The Nation: FEMME**. Saturday February 16, 2006, issue No. 158, page 4-5. **(บทสัมภาษณ์ ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช)**
8. *"ลุยลอดโลกเร้นลับ ในถิ่นเถื่อนถ้ำปางมะผ้า"*. **Nature Explorer**, เล่มที่ 26 เดือนกุมภาพันธ์ 2545, หน้า 98-107. (เป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง)

มีนาคม

9. นัทธมน ภูรีพัฒน์พงศ์. *"คน" บนพื้นที่สูงกับ "วัฒนธรรมโลงไม้ที่ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"*, **ศิลปวัฒนธรรม**. ปีที่ 23, ฉบับที่ 5 (5 มี.ค.), หน้า 27 – 29, 2545.

พ.ศ. 2546

มกราคม

10. *"Digging through history"*, **The Nation**. Saturday January 4, 2003, page 12A.

กุมภาพันธ์

11. *"ใต้หล้ามีรากเหง้า"*, **กรุงเทพธุรกิจ จุดประกาย: ศิลปวัฒนธรรม** วันพุธที่ 19 กุมภาพันธ์ 2546 หน้า 1

เมษายน

12. รัศมี ชูทรงเดช *"สืบจากซาก ตามรอยคนโบราณที่เพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"*, **ศิลปวัฒนธรรม**. ปีที่ 24, ฉบับที่ 6 (เมษายน), หน้า 136-145, 2546.

1.1.4 การบรรยาย จำนวน 8 รายการ

1.1.4.1 บรรยายพิเศษ

1. ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช เป็นที่ปรึกษา และเป็นวิทยากรสมทบ นางสาวนัทธมน ภู่รีพัฒน์พงศ์ และนายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ เป็นวิทยากรหลัก บรรยายเกี่ยวกับเรื่อง **"โบราณคดีถ้ำลางจันทร์" สำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรถ้ำในลุ่มน้ำลางและลุ่มน้ำของในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน** โดยมี ผศ.ดร.สิทธิพงศ์ ดิลกวานิช เป็นหัวหน้าโครงการ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ระหว่างวันที่ 13-14 พฤษภาคม พ.ศ.2544
2. ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับเรื่อง **"โบราณคดีถ้ำ" ให้กับโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรสื่อความหมายเรื่องถ้ำในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ของกรมป่าไม้ ระหว่างวันที่** 3-5 กันยายน พ.ศ.2544
3. Rasmi Shoocongdej, *"Archaeology in the Mist of Borderland: Excavation in Mae Hong Son,"* **National Museum Volunteer Monthly Talk**, Thursday December 12, 2002.
4. ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช , *"โบราณคดีในสายหมอก: สืบอดีตอารยธรรมโบราณในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน,"* **โครงการเสวนาสรรสาระวัฒนธรรม** วันเสาร์ที่ 26 เมษายน 2546 ณ ห้องประชุมดำรงราชานุภาพ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

1.1.4.2 การบรรยายให้กับสถาบันการศึกษา จำนวน 2 รายการ

5. นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดีนำนักศึกษาคณะมานุษยศาสตร์ เอกการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประมาณ 80 คน เยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด [วันที่ 18 มกราคม 2546]

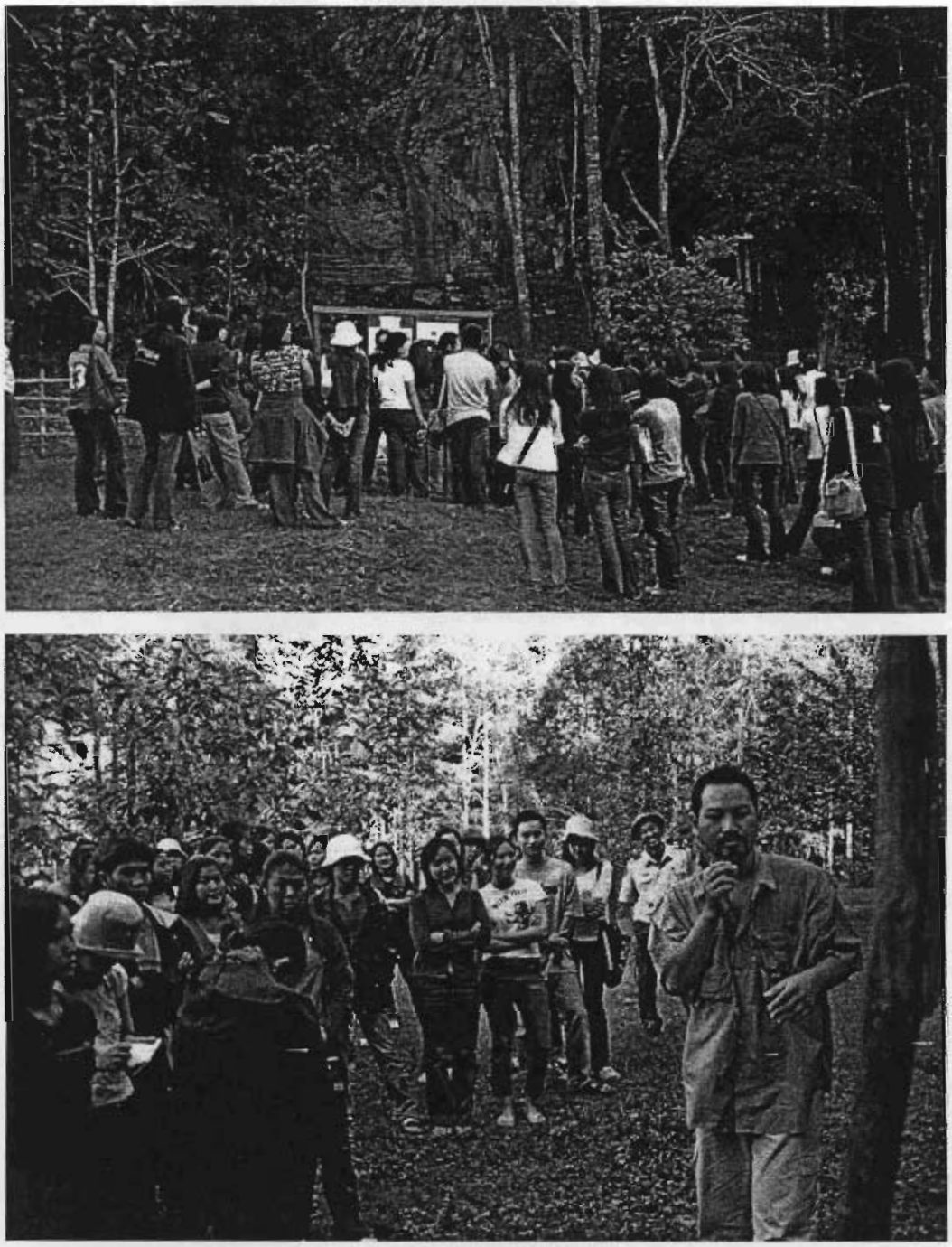

รูปที่ 1 นักศึกษาคณะมานุษยศาสตร์ เอกการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด

6. Mr.Edward Richardson ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ นำ ผศ.หม่อมหลวงฐิติรัตน์ ลดาวัลย์ ผู้อำนวยการโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา อ.กำจร หลุยยะพงศ์ และนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะ ประมาณ 80 คน เดินทางเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด [วันที่ 20 มีนาคม 2546]
7. อาจารย์ ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ และนางสาวสุคนธา วัฒนาวารีกุล สอดแทรกความรู้ที่ได้จากการวิจัยฟัน ในการบรรยายพิเศษเรื่อง Dental Anthropology ให้กับนักศึกษาวิชา Oral Biology ณ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เวลา 14.00-15.00 น. [วันที่ 4 พฤศจิกายน 2545]
8. อาจารย์ ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ สอดแทรกผลงานวิจัยในการบรรยายพิเศษเรื่อง "บรรพชนไทย" แก่นักศึกษาสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยพายัพ เวลา 9.30-11.00 น. [วันที่ 26 พฤศจิกายน 2545]

1.1.5 การนำเสนอบทความทางวิชาการ จำนวน 31 บทความ

คณะวิจัยได้เสนอบทความทางวิชาการ ณ ต่างประเทศ จำนวน 10 บทความ และในประเทศ จำนวน 21 บทความ

1.1.5.1 ต่างประเทศ จำนวน 10 บทความ

พ.ศ. 2545

1. ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช (เขียนร่วมกับนายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ และนายพิพัฒน์ กระแจะจันทร์) ไปเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง *"Late Prehistoric Mortuary Practice in Pang Mapa, Mae Hong Son Province, Northwestern Thailand"* ในการประชุมทางวิชาการ **European Association of Southeast Asian Archaeologists 9th International Conference**, Sigtuna, Sweden. 27th May-2nd June 2002.
2. Cynthia Lampert นักศึกษาปริญญาเอก Department of Archaeological Science, University of Bradford, UK. เสนอบทความร่วมกับ Carl Heron, Ian Glover, Rasmi Shoocongdej, and Jill Thompson เรื่อง *"Rasinous Residues on Prehistoric Pottery from Southeast Asia: Characterisation and Radiocarbon Dating"* ในการประชุมทางวิชาการ **European Association of Southeast Asian Archaeologists 9th International Conference**, Sigtuna, Sweden. 27th May-2nd June 2002.
3. Cynthia Lampert นักศึกษาปริญญาเอก Department of Archaeological Science, University of Bradford, UK (เสนอบทความร่วมกับ Carl Heron, Ian Glover, Rasmi Shoocongdej, and Jill Thompson) เรื่อง *"Resinous Residues on Prehistoric Pottery from Southeast Asia: Characterisation and Radiocarbon Dating"* ในการประชุมทาง

วิชาการ **European Association of Southeast Asian Archaeologists 9th International Conference**, Sigtuna, Sweden. 27th May-2nd June 2002.

4. รศ.ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ (ร่วมกับ ผศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช และ อ. ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์) ไปเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง *Dendroarchaeological Implication of Teak Coffin in Northern Thailand.* ในการประชุมทางวิชาการ **The Sixth International Dendrology Conference, University Laval, Quebec, Canada.** 22-27 August 2002.ผศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช ไปเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง *"Future of the Past: A Reflection of Prehistoric Archaeology in Thailand* และ *Recent Research in Highland Pang Mapha, Mae Hong Son Province, Northwestern Thailand"* ในการประชุมทางวิชาการ **17th Congress of the Indo-Pacific Prehistory, Taipei, Taiwan September 9-17, 2002. Association, Taipei, Taiwan September 9-17, 2002. (ได้รับทุนจาก IPPA)**
5. อ. ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์ และนางสาวสุคนธา วัฒนวารีกุล. เสนอบทความเรื่อง *"Talking Teeth : Dental Non-Metric Trait of Wooden-Fossil Pople in Pang Ma Pha Cave Sites, North Western Thailan"*, ในการประชุมทางวิชาการ **17th Congress of the Indo-Pacific Prehistory Association (IPPA), Taipei, Taiwan September 9-17, 2002. (ได้รับทุนจาก IPPA)**
6. นางสาวนัทธมน ภูรีพัฒน์พงษ์ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) ไปเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง *"Human Remains from the Caves of Pang Mapha, Mae Hong Son Provinc"*, ในการประชุมทางวิชาการ **17th Congress of the Indo-Pacific Prehistory Association, Taipei, Taiwan September 9-17, 2002. (ได้รับทุนจาก IPPA)**
7. นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) ไปเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง *"The Human Use Cave in Banrai, Pang Mha, Mae Hong Son"*, ในการประชุมทางวิชาการ **17th Congress of the Indo-Pacific Prehistory Association (IPPA), Taipei, Taiwan. September 9-17, 2002. (ได้รับทุนจาก IPPA)**
8. นายวีรศักดิ์ แคล้วคำพุฒ และนางสาวอุคมลักษณ์ ฮุ่นตระกูล (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) (เขียนร่วมกับนางสาวสิริลักษณ์ กัณฑศรี, นางสาวดวงกมล อัศวมาศ, และนาย Edward Richardson) ไปเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง *"The Analysis of Cord-marked Pottery from Highland Pang Mapha Area, Mae Hong Son"*, ในการประชุมทางวิชาการ **17th Congress of the Indo-Pacific Prehistory Association (IPPA), Taipei, Taiwan. September 9-17, 2002. (ได้รับทุนจาก IPPA)**

พ.ศ.2546

9. รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ ไปเสนอบทความเรื่อง *"A Review Dendrochronology in Thailand"* ในการประชุมทางวิชาการ **International Conference and Workshop EILQUEC&POLTRAIN** 2003, February 10th to 15th 2003, French Institute of Pondichery, India.
10. รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ ไปเสนอบทความเรื่อง *"Pollen analysis in an Archaeological Site in Northern Thailand"* ในการประชุมทางวิชาการ **International Conference and Workshop EILQUEC&POLTRAIN** 2003, February 10th to 15th 2003, French Institute of Pondichery, India.

1.1.5.2 ในประเทศ จำนวน 21 บทความ

พ.ศ.2544

1. ผศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ เสนอบทความเรื่อง *"การศึกษาวงปีไม้จากแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"* **ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "พัฒนาการทางโบราณคดี" จัดโดยภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี** มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างวันที่ 24-25 สิงหาคม พ.ศ.2544

พ.ศ.2545

2. รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ เสนอบทความเรื่อง *"Implication of Tree-ring Chronologies for Long-term Ecosystem in Northern Thailand"*. ในการประชุมทางวิชาการ **International Coference on Long-Term in Asia,** 29-30 July 2002, Kasetsart University, Thailand.

พ.ศ. 2546

3. การจัดประชุมทางวิชาการเพื่อเผยแพร่งานวิจัยของโครงการฯ เรื่อง **"คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"** มหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ 20-21 กุมภาพันธ์ 2546. (จำนวน 19 บทความ)
    - 3.1 ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช เสนอบทความเรื่อง *"ภาพรวมของพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมบน พื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"*
    - 3.2 ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช เสนอบทความเรื่อง *"วัฒนธรรมโลงไม้หรือโลง ผีแมน: ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอน*

3.3 ผศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช เสนอบทความเรื่อง *"สภาพแวดล้อมโบราณช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลายบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*

3.4 อ. ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์ เสนอบทความเรื่อง *"ภาพรวมของงานวิจัยด้านมานุษยวิทยากายภาพ"*

3.5 อ. ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์ และมธุรพจน์ บุตรไวยวุฒิ เสนอบทความเรื่อง *ขนาดฟันแท้ของ คนโบราณที่ปางมะผ้า"*

3.6 อ. ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์ เสนอบทความเรื่อง *"ลักษณะฟันของคนโบราณที่ปางมะผ้า"*

3.7 รศ. ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ เสนอบทความเรื่อง *"ภาพรวมเกี่ยวกับการศึกษาสิ่งแวดล้อมในอดีตบริเวณแหล่งโบราณคดีที่สูงที่ปางมะผ้า"*

3.8 รศ. ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ เสนอบทความเรื่อง *"ย้อนรอยอดีตจากวงปีไม้"*

3.9 รศ. ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ เสนอบทความเรื่อง *"การศึกษาละอองเรณูจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่และเพิงผาถ้ำลอด"*

3.10 นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"โบราณสถานสมัยประวัติศาสตร์บนพื้นที่สูง"*

3.11 นางสาวอุดมลักษณ์ อุ่นตระกูล (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"ความหลากหลายของชาติพันธุ์ของคนบนพื้นที่สูงใน อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน"*

3.12 นายเดชพิรุฬห์ ศีระบุตร (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"กิจกรรมและการใช้พื้นที่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายถึงโฮโลซีนตอนต้น"*

3.13 นายวีระศักดิ์ แคล้วคำพุฒ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"โบราณคดีที่เพิงผาถ้ำลอด: วิถีชีวิตของคนในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย"*

3.14 นายพิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดีและวงปีไม้) เสนอบทความเรื่อง *"โลงไม้ที่เพิงผาบ้านไร่กับการตีความค่าอายุของวงปีไม้"*

3.15 Mr Edward Richardson (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"A Geographic Analysis of Prehistoric Sites in Pang Mapha"*

3.16 นางสาวสุดนธา วัฒนาวารีกุล (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านมานุษยวิทยากายภาพ) เสนอบทความเรื่อง *"รอยโรคของฟันในกลุ่มคนวัฒนธรรมโลงไม้"*

3.17 นางสาวอารีรัตน์ หัฏฐะเมตตา และนายเจษฎาพันธุ์ ผลากิจ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านวงปีไม้) เสนอบทความเรื่อง *"การศึกษาวงปีไม้ในปัจจุบันกับสภาพภูมิอากาศ"*

3.18 นางสาวสินีนาฏ วรรณศรี (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านวงปีไม้) เสนอบทความเรื่อง *"การศึกษาวงปีไม้จากโลงไม้ที่ถ้ำบ่อไคร้"*

3.19 นายชวลิต ขาวเขียว เสนอบทความเรื่อง *"ธรณีวิทยาทางโบราณคดีของเพิงผาบ้านไร่และถ้ำลอด"*

รูปที่ 2
การประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"

รูปที่ 3
การประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"

รูปที่ 4
ผู้เข้าร่วมการประชุมทางวิชาการเรื่อง "คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน"

4. การประชุมทางวิชาการเรื่อง **"ชาติ กับชาติพันธุ์ในประเทศไทย"** ระหว่างวันที่ 26-28 มีนาคม 2546 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ
   4.1 นางสาวอุดมลักษณ์ อุ่นตระกูล (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"แนวทางการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดีของกลุ่มคนบนพื้นที่สูง"*
   4.1 นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ (ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี) เสนอบทความเรื่อง *"วัฒนธรรมโลงไม้: วัฒนธรรมแห่งเอเชียอาคเนย์"*

2. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยการถ่ายทอดความรู้

ระหว่างการดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดี ได้มีนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนักศึกษาทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาเยี่ยม และเข้าร่วมฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม ดังนี้

2.1 วิทยานิพนธ์ จำนวน 4 เล่ม

ระดับปริญญาตรี

1. นายพิพัฒน์ กระแจะจันทร์ สารนิพนธ์เรื่อง **การศึกษาวัฒนธรรมโลงไม้ด้วยวิธีการศึกษาจากวงปีไม้: กรณีศึกษาแหล่งโบราณคดีหุบเขาบ้านไร่ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. สารนิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตร์บัณฑิต (ศศ.บ.(โบราณคดี)) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

ระดับปริญญาโท

2. นางสาวเมธิตา เบญจพงศ์ วิทยานิพนธ์เรื่อง **วิเคราะห์การสื่อสารของนักโบราณคดีกับชุมชนในโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน: กรณีศึกษาการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีแหล่งโบราณคดีแหล่งโบราณคดีบ้านเพิงผาเพิงผาถ้ำลอด** สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2546.
3. นายชวลิต ขาวเขียว วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท (กำลังอยู่ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์) เรื่อง **ธรณีวิทยาทางโบราณคดี: กระบวนการก่อตัวทางโบราณคดี แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน** ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. นางสาวสินีนาฏ วรรณศรี วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท (กำลังอยู่ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์) เรื่อง **การศึกษาสภาพภูมิอากาศในอดีตจากวัฒนธรรมโลงไม้: กรณีศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านบ่อไคร้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน** คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ระดับปริญญาเอก

4. Cynthia Lampert, Department of Archaeological Science, University of Bradford วิทยานิพนธ์เรื่อง **The Characterisation and Radiocarbon Dating of Archaeological Resins from Southeast Asia.**

2.2 การเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติงานด้านโบราณคดี จำนวน 21 กิจกรรม

พ.ศ. 2545

เมษายน

1. เด็กนักเรียนระดับมัธยมต้นโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์
    1) เด็กหญิง วรรณา ทองอักษรานนท์
    2) เด็กหญิง บุษบา วงษ์เพชร
2. นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 วิชาโบราณคดีปฏิบัติ 2 ผู้รับผิดชอบวิชาคือ ผศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 2 คน [วันที่ 8 เมษายน-9 มิถุนายน 2545] คือ
    1) นายชวลิต ขาวเขียว
    2) นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ
3. นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขามานุษยวิทยา ชั้นปีที่ 3 ผู้รับผิดชอบวิชาคือ ศ. ดร. ยศ สันตสมบัติ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 3 คน [วันที่ 8-23 เมษายน 2545] คือ
    1) นายอนุสรณ์ อำพันธ์ศรี
    2) นางสาวประทานพร กฤษณะกุล
    3) นางสาวเบญจวรรณ ไชยกันทา
4. ดร. สมโภชน์ ศรีสาโกมาตร พร้อมกับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาเอกภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พฤษภาคม

5. อาจารย์วราวุธ สุธีธร (นักบรรพชีวินวิทยา) ฝ่ายบรรพชีวินวิทยา กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. อาจารย์ชัยพร ศิริพรไพบูลย์ (นักธรณีวิทยา) กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย
7. นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 วิชาโบราณคดีปฏิบัติ 1 ผู้รับผิดชอบวิชาคือ ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 3 คน คือ
    1) นางสาวจิตรา กาบเกตุ

2) นางสาวผุสดี รอดเจริญ

3) นางสาวนิภาภัทร พิลา

8. นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขามานุษยวิทยากายภาพ ชั้นปีที่ 1 Department of Anthropology, University of Michigan, USA (Under Dr Rachel Caspari)

1) Ms. Joanna Totamir

มิถุนายน

9. นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาโบราณคดี ชั้นปีที่ 4 Institute of Archaeology, University College London, UK (Under Dr Elisabeth Bacus)

1) Ms Robyn Mason

10. นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาโบราณคดี ชั้นปีที่ 2 จากภาควิชามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยเทคซัส เอ แอนด์ เอ็ม [Texas A & M] ประเทศสหรัฐอเมริกา (Under Dr Bruce Dickson)

1) Mr Daniel Everly

กรกฎาคม

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉัตชัย ฉิ่นไพศาล (เภสัชกรที่ได้รับทุนหลังปริญญาเอก เรื่อง การวิเคราะห์ดีเอ็นเอจากกระดูกคนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับสนับสนุนด้านข้อมูลจากโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูง และหัวหน้าโครงการเป็นนักวิจัยที่ปรึกษา) [วันที่ 6-7 กรกฎาคม 2545]
12. อาจารย์สัตวแพทย์รัฐพันธ์ พัฒนะรังสรรค์ (สัตวแพทย์ที่มาช่วยวิเคราะห์กระดูกสัตว์ที่พบจากการขุดค้น) [วันที่ 6-8 กรกฎาคม 2545]
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ เลิศทัศนีย์ (นักธรณีวิทยา) ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพฑูรย์ เล็กสวัสดิ์ (นักชีววิทยา) พร้อมกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาถ้ำวิทยา จำนวน 3 คน [วันที่ 7 กรกฎาคม 2545]
14. นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาโบราณคดี จากภาควิชามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยฮาวาย (Under Dr Miriam Stark) [วันที่ 22-29 กรกฎาคม 2545]

1) Mr Stephen Acabado

15. ดร. เยาวลักษณ์ ชัยมณี (นักธรณีวิทยา) จากกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ Dr. Jean-Jacques Jaeger (นักบรรพชีวินวิทยา) จากมหาวิทยาลัยมงต์เอลิเยร์ ประเทศฝรั่งเศส [วันที่ 26-27 กรกฎาคม 2545]
16. อ. มนตรี ชูวงษ์ (นักธรณีวิทยา) พร้อมกับนักศึกษาระดับปริญญาโท-เอก สาขา Earth Scienceคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน [วันที่ 1-4 กรกฎาคม 2545]

ตุลาคม

17. นักศึกษาภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เดินทางมาร่วมเป็นอาสาสมัครการวิเคราะห์โบราณวัตถุ ที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด จำนวน 6 คน [วันที่ 10-28 ตุลาคม 2545] คือ
    1) นางสาวปริณดา รัตนรุ่งเรือง
    2) นางสาวชนน์ชนก พลสิงห์
    3) นางสาวกฤษฎาภรณ์ ฝ้ายป่าน
    4) นางสาวศศิธร โตวินัส
    5) นายเอกชัย อุปกัณฑะ
    6) นางสาวเกษรบัว เอกศักดิ์

พ.ศ.2546

มกราคม

18. ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยา และเจ้าหน้าที่วิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจำนวน 3 คน เดินทางเยี่ยมชนแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ แหล่งโบราณสถานบ้านเมืองแพม และศึกษาวิถีชุมชนที่หมู่บ้านเมืองแพม และหมู่บ้านแอโก๊ [วันที่ 13-15 มกราคม 2546]
19. เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร เดินทางมาเยี่ยมชม จำนวน 3 คน คือ
    1. นางวิสันธนี โพธิสุนทร ภัณฑารักษ์ 8 ว.
    2. นายปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์ ภัณฑารักษ์ 8 ว.
    3. นายสมเจตน์ สุขเจริญ ภัณฑารักษ์

    ได้พาไปเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด, แหล่งโบราณคดีถ้ำลอด, แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด [วันที่ 19-20 มกราคม 2546]
20. คุณพินดา สิทธิสุนทร และคุณไชมอน การ์ดเนอร์ ผู้แต่งหนังสือไม้เมืองเหนือ และผู้ได้รับทุนจัดทำหนังสือเกี่ยวกับถ้ำ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเดินทางมาถึง ทางโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ ได้พาไปแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ และแหล่งโบราณสถานบ้านแสนคำลือ เพื่อถ่ายภาพแหล่งโบราณคดี [วันที่ 15 มกราคม 2546]
21. Brandan Buckley นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัย Oxford จำนวน 2 คน นายจตุรภรณ์ เทียมทิฆฤต นักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้พาไปเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด [วันที่ 22-23 มกราคม 2546]

2.3 การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่น จำนวน 2 กิจกรรม

พฤศจิกายน

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนายอำเภอปางมะผ้า เดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด โดย นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ บรรยายสรุป

ธันวาคม

2. ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนายอำเภอปางมะผ้า เดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด โดย ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช บรรยายสรุปและนำชม [29 ธ.ค.45]

หมายเหตุ *ในระหว่างการขุดค้น มีการจัดอบรมในท้องถิ่นหลายครั้ง มีนายอำเภอ ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจากหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ในอำเภอปางมะผ้า รวมทั้งชาวบ้าน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ได้เข้าเยี่ยมชมการขุดค้นเป็นประจำ แต่โครงการฯ ไม่ได้บันทึกสถิติการเข้าเยี่ยมชมไว้*

ภาคผนวก

สิ่งตีพิมพ์ที่ได้รับการเผยแพร่

พ.ศ.2544

ความสำคัญของถ้ำในฐานะแหล่งโบราณคดี เช่น ที่ถ้ำผีแมน จ.แม่ฮ่องสอน พบว่ามีโลงตั้งอยู่ภายใน

'ถ้ำ'

ในฐานะของพิพิธภัณฑสถานทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช
หัวหน้าภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เมื่อสงกรานต์ที่ผ่านมา ข่าวคราวเรื่องการพบขุมทรัพย์โกโบริ สร้างความชุ่มฉ่ำในหัวใจให้กับชาวไทยทั้งประเทศ โดยมีความหวังว่าจะมีเงินกู้ชาติปลดหนี้สินหลายชั่วชีวิตคนไทยได้

อนิจจา... ความฝันก็มาพังทลาย เมื่อพบว่าพันธบัตรที่พบจากถ้ำลิเจีย อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี นั้นไม่ทราบตำแหน่งที่มาที่แน่นอน และอาจจะเป็นของปลอม กลายเป็นเรื่องโอละพ่อเสียฉิบ!

ผู้เขียนมีความสนใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตื่นสมบัติญี่ปุ่นของคนไทย และเห็นว่ามีประเด็นทางวิชาการที่น่าหยิบยกมาคุยกันหลายประเด็น โดยเฉพาะผลกระทบของการขุดถ้ำลิเจีย ในฐานะที่เป็น "พิพิธภัณฑสถานทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ"

ในฐานะของนักโบราณคดีและมีประสบการณ์ในการสำรวจแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำเล็กน้อย จึงมีความเป็นห่วงและหวาดหวั่นต่อการสูญเสีย "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" ที่เป็นผลของการขุดทะลวงของกองทัพที่เสาะหาสมบัติโกโบริ

ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 22 ฉบับที่ 7 พฤษภาคม 2544

๑. ความสำคัญของถ้ำ

ท่านผู้อ่านที่รักธรรมชาติและนักสำรวจถ้ำทั้งหลาย คงจะรู้สึกสะเทือนใจไม่น้อยกว่าผู้เขียน และคงรู้สึกเป็นห่วงว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ลุกลามไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่ในเส้นทางการเดินทัพและการสร้างรถไฟสายไทย-พม่าของทหารญี่ปุ่น ความหายนะในทางธรรมชาติถูกกระทำอย่างถูกต้อง และได้รับการยอมรับจากสาธารณชน ตลอดจนหน่วยงานที่รับผิดชอบในตอนแรกเมื่อเป็นข่าว เมื่อเห็นภูเขาหินปูนที่มีถ้ำ ท่านคงจะคิดว่าคงเป็นเพียงแค่รูหรือโพรงในหินเท่านั้น แท้ที่จริงการเกิดถ้ำนั้น มีระยะเวลาในการเกิดที่ยาวนานหลายล้านปี ถ้ำเกิดจากการกัดเซาะของน้ำใต้ดิน รูปร่างและขนาดของถ้ำขึ้นอยู่กับการไหลเวียนของน้ำ และการทับถมพัดพาของตะกอนถ้ำ ตลอดจนการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก การเปลี่ยนแปลงโดยภาวะปกติ หรือทำลายถ้ำโดยธรรมชาตินั้นจะดำเนินไปอย่างเชื่องช้า (เว้นเสียแต่ว่ามีการระเบิดหินปูน) ดังนั้น จึงทำให้มองไม่เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนดังเช่นป่าไม้หรือสัตว์ป่า

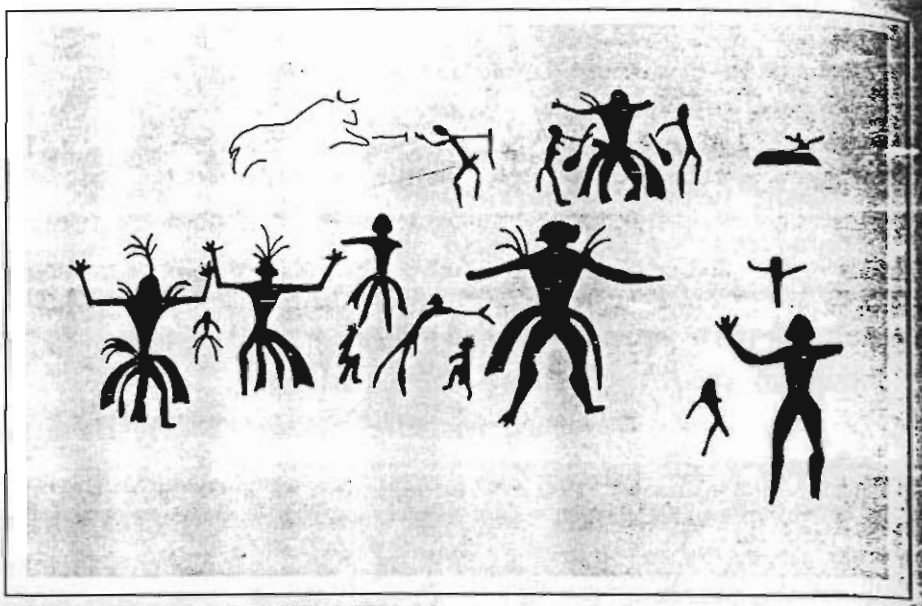

(ขวา) *แหล่งศิลปะถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำผาแดง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี*
(ล่าง) *ตัวอย่างการขุดค้นที่เพิงผา อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี เมื่อปี ๒๕๐๔ โดยคณะสำรวจไทย-เดนมาร์ก*

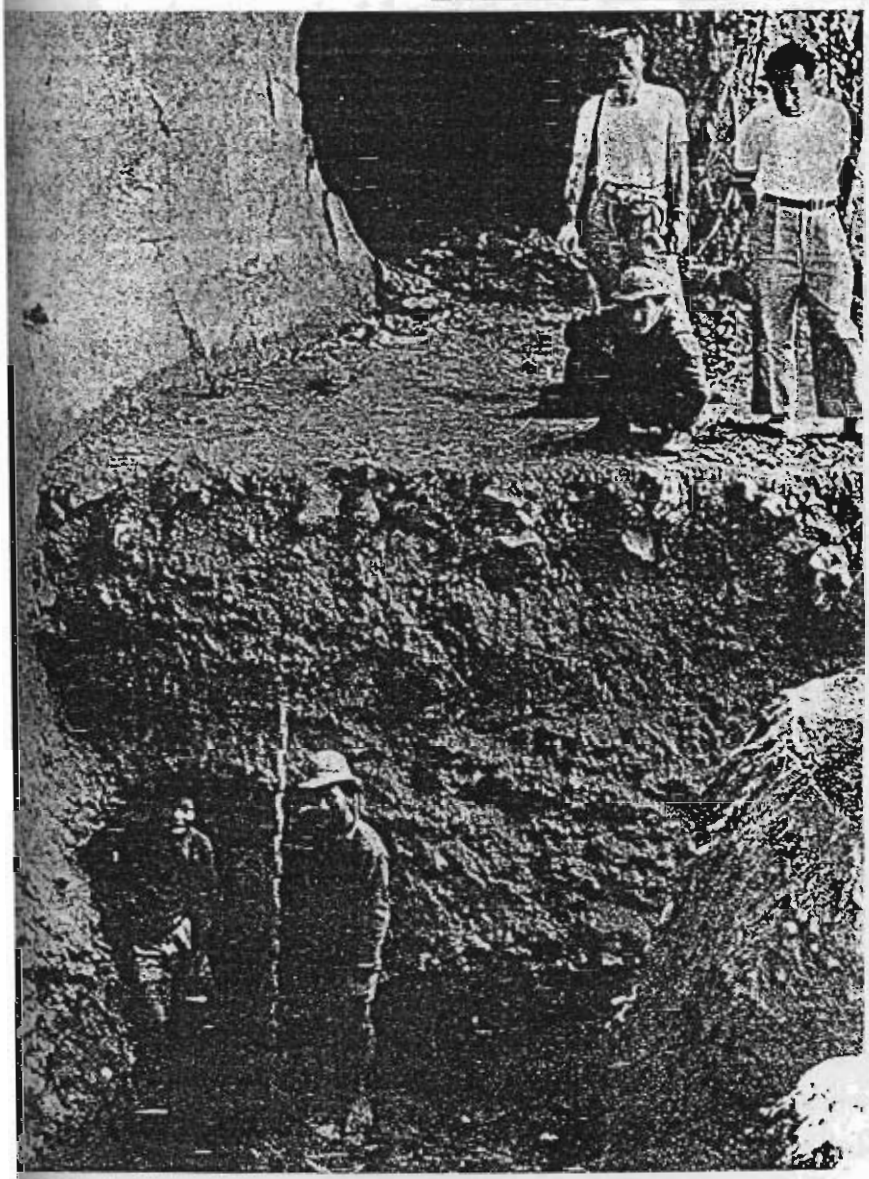

สำหรับนักโบราณคดี นักธรณีวิทยา และนักธรรมชาติวิทยาแล้ว คุณค่าและความสำคัญของถ้ำนั้น มีมากมายมหาศาลที่พอจะสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

ก. ถ้ำ ในฐานะของต้นกำเนิดของแหล่งน้ำ

จากประสบการณ์ในการสำรวจถ้ำในเขต อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน พบว่า น้ำใต้ดินที่ไหลภายใต้พิภพในเทือกเขาหินปูนเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับคนและสัตว์อีก

ทั้งเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ลำน้ำสาขาย่อยๆ ของแม่น้ำปาย แม่น้ำสาละวิน ใน จ.แม่ฮ่องสอน

นอกจากนี้ บริเวณที่มีความชุ่มชื้นก็จะทำให้ต้นไม้ ป่าไม้ในบริเวณนั้นมีความหนาแน่น เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์สำหรับสัตว์ป่า

ข. ถ้ำ ในฐานะของแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์

นักชีววิทยาพบว่า มีสัตว์หลายชนิดที่อาศัยภายในถ้ำ (ชนิดต่างๆ ทั้งที่ค้นพบใหม่ และชนิดที่พบทั่วไป) เช่น ค้างคาว ยุง ปลา งู แมลง หอย ปู กุ้ง เป็นต้น

ระบบนิเวศวิทยาภายในถ้ำ ยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง เท่าที่ทราบเพิ่งจะมีการวิจัยภายใน ๒-๓ ปีนี้ โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ จ.แม่ฮ่องสอน การวิจัยเป็นสิ่งที่อาจจะทำให้ค้นพบสัตว์สกุลใหม่หรือชนิดใหม่ของไทย หรือของโลกทีเดียว ดังเช่นกรณีการค้นพบหอยหากจิ๋ว ที่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน โดยคณาจารย์จากภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการค้นพบที่สำคัญระดับโลกทีเดียว

ค. ถ้ำ ในฐานะของแหล่งที่อยู่อาศัยของคนในอดีต

ปัจจุบัน การสำรวจทางโบราณคดีในประเทศไทย ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ พบว่าถ้ำในเทือกเขาหินปูนทั่วประเทศไทยมีการเข้าไปใช้ประโยชน์ของคนมาโดยตลอด นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งปัจจุบัน มีการใช้ถ้ำในกิจกรรมต่างๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว ที่ฝังศพ ที่ประกอบพิธีกรรม (เช่นภาพเขียนสี) ที่ฝังขุมทรัพย์ หรือเป็นสำนักสงฆ์ปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะยกตัวอย่างมาเพียงไม่กี่ตัวอย่าง คุณค่าและความสำคัญของถ้ำในฐานะที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตนั้นมีสูงมาก ถ้ำเป็น "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" ของมวลมนุษยชาติทุกคนอย่างแท้จริง

๒. ถ้ำลิเจีย : ตามล่าขุมทรัพย์สุดขอบฟ้า

ที่นี้เราลองกลับมาพิจารณาปรากฏการณ์ตื่นขุมทรัพย์โกโรโกที่ถ้ำลิเจียว่าเป็นอย่างไร ถ้ำลิเจียให้บทเรียนอะไรกับคนไทยบ้าง?

เมื่อดูจากภาพข่าวที่เสนอกันอย่างครึกโครมในโทรทัศน์และหน้าหนังสือพิมพ์ จะเห็นว่ามีการขุดคุ้ยและทะลวงถ้ำในบางจุดเพื่อให้เข้าไปได้สะดวก มีการเก็บ คุ้ยหาสิ่งของภายในถ้ำ ซึ่งที่นำมาแสดงส่วนหนึ่งคือ ฟอสซิล หรือสิ่งมีชีวิตที่กลายเป็นหิน รวมทั้งมีการเสนอข่าวว่าพบโครงกระดูกคนเป็นต้น

ภาพที่ปรากฏว่า การขุดแบบทะลุทะลวงนี้ ไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายในถ้ำว่าเป็นอย่างไร

ดังนั้น ผลกระทบโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการขุดคุ้ยและขุดทะลวงถ้ำลิเจีย มีดังนี้

ก. การทำลายขุมทรัพย์ทางปัญญาด้านโบราณคดี

เพราะเมื่อมีการอ้างว่า มีการพบวัตถุทางวัฒนธรรมภายในถ้ำ ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่า มีร่องรอยกิจกรรมของคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ภายในถ้ำ อาจารย์วีรพันธุ์ มาไลพันธุ์ อดีตคณบดีคณะโบราณคดี ซึ่งเดินทางไปดูการขุดเอง ก็มีความเห็นว่าอาจจะมีโบราณวัตถุภายในถ้ำ

หากเป็นเช่นนั้นจริง ควรต้องมีการสำรวจทางโบราณคดีซึ่งต้องบันทึกข้อมูลรอบด้าน ทั้งภายในและภายนอกของถ้ำอย่างละเอียด ก่อนที่จะทำการเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุจากตำแหน่งเดิม ต้องทำแผนผัง ถ่ายรูป วาดรูป ของการกระจายตัวของโบราณวัตถุอย่างละเอียด เพราะจะทำให้เราเข้าใจบริบทของการใช้พื้นที่ภายในถ้ำ

นักโบราณคดีนั้นเปรียบเสมือนกับนักสืบของอดีต จำเป็นต้องใช้ข้อมูลทุกด้านก่อนที่จะสรุปผลการพิสูจน์หรือชันสูตร เพราะการดีความผิดก็จะนำไปสู่การบิดเบือนประวัติศาสตร์ของ

ประเทศไทย หรือมนุษยชาติได้

ข. การทำลายขุมทรัพย์ทางปัญญาด้านธรณีวิทยา

การศึกษาถ้ำในประเทศไทยเพิ่งมีการศึกษาอย่างจริงจัง

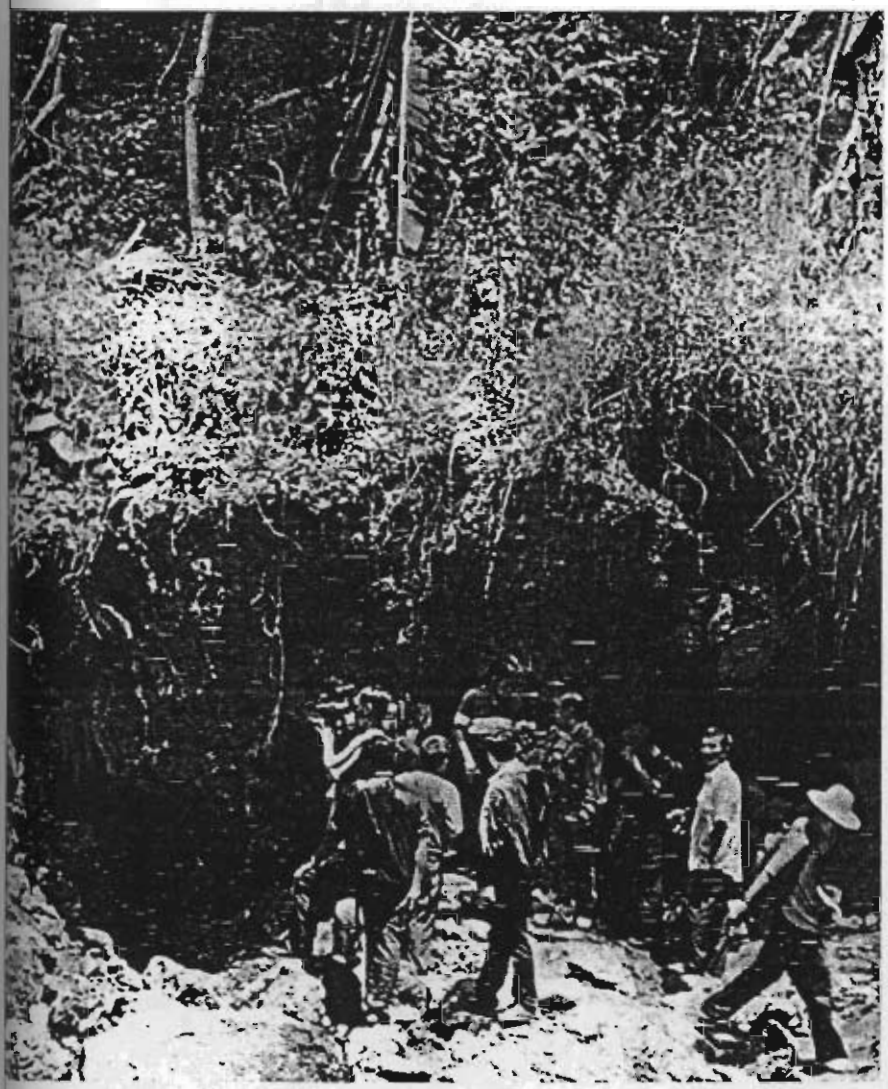

การขุดทะลุทะลวงถ้ำลิเจียดังที่เห็นในภาพ จะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม นิเวศวิทยา ธรณีวิทยา และโบราณคดี

เมื่อ ๒-๓ ปีที่ผ่านมา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดังนั้นการสร้างองค์ความรู้ทางด้านถ้ำวิทยา (SPELEOLOGY) นั้นเพิ่งจะเริ่มต้น มีการเปิดสอนเมื่อเร็วๆ นี้ ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังมีเรื่องราวที่จะต้องศึกษาวิจัยอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกำเนิด วิวัฒนาการของถ้ำ เพิงผา การเกิดตะกอนถ้ำ การเกิดหินงอกหินย้อย ระบบการไหลเวียนของน้ำใต้ดิน ฟอสซิล เป็นต้น

ค. การทำลายขุมทรัพย์ทางปัญญาด้านชีววิทยา

โดยเฉพาะถ้ำเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่อยู่ภายในถ้ำ การขุดแบบทะลุทะลวง และนำคนไปในถ้ำมากมาย เป็นการเร่งทำลายระบบนิเวศน์ภายในถ้ำโดยปริยาย เพราะสัตว์บางชนิดมีความอ่อนไหวต่อการรบกวนของคน และอาจจะสูญพันธุ์ได้

ความรู้เรื่องสิ่งมีชีวิตภายในถ้ำ ยังมีอยู่น้อยมาก ต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง

ง. การทำลายสภาพแวดล้อม

การระเบิดปากถ้ำ หรือใช้รถตักดินย้ายหินบริเวณปากถ้ำเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมของถ้ำโดยตรง เมื่อถ้ำและดินถูกทำลายก็จะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อป่าไม้และสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ ถ้ำนี้

กล่าวโดยสรุป การล่าขุมทรัพย์โกโบริที่ถ้ำลิเจีย เป็นการทำลาย "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" ที่สำคัญของชาติ และทำลาย "พิพิธภัณฑสถานทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ" ของประชาชนชาวไทยทุกคน

ที่น่าเศร้าคือ เป็นการทำลายที่รวดเร็ว โดยปราศจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างละเอียดเสียก่อน สิ่งที่สูญเสียนั้น อาจจะมีคุณค่าสูงเสียยิ่งกว่าพันธบัตรเก๊ๆ หลายล้านเท่า ท่านลองคิดดูว่า กว่าภูเขา ถ้ำ หินงอกหินย้อย หรือฟอสซิล จะเกิดขึ้นอย่างที่เราๆ ท่านๆ เห็นในปัจจุบันนั้นไม่ได้ใช้เวลาเพียงแค่คืนเดียว หากแต่ใช้เวลาหลายร้อยล้านปี ซึ่งคุณค่านี้ไม่อาจจะประเมินเป็นจำนวนเงินหรือทองได้เลย!

เอาเถอะ... เมื่อเหตุการณ์ที่ถ้ำลิเจียล่วงเลยและลุกลามมาถึงขนาดนี้ ผู้เขียนคิดว่า ถ้าท่านยังต้องการค้นหาขุดคุ้ยต่อไป ควรจะมีการจัดตั้งทีมที่ปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ เช่น นักโบราณคดี นักธรณีวิทยา วิศวกร นักพฤกษศาสตร์ นักชีววิทยา นักวิชาการป่าไม้ ฯลฯ เข้าร่วมสังเกตการณ์ และเก็บบันทึกข้อมูลด้านต่างๆ ระหว่างการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และไม่ควรอนุญาตให้มีการดำเนินงานเช่นนี้ในจังหวัดอื่นๆ

ถ้าจะทำ รัฐต้องดูแลควบคุมอย่างใกล้ชิด หรือเราต้องการรักษาอันดับ "ตลกโลก" ไว้เป็นการถาวร!

เมืองโบราณ ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2544)

มุมมองทางโบราณคดี เกี่ยวกับกรณีถ้ำลิเจีย

■ รัศมี ชูทรงเดช*

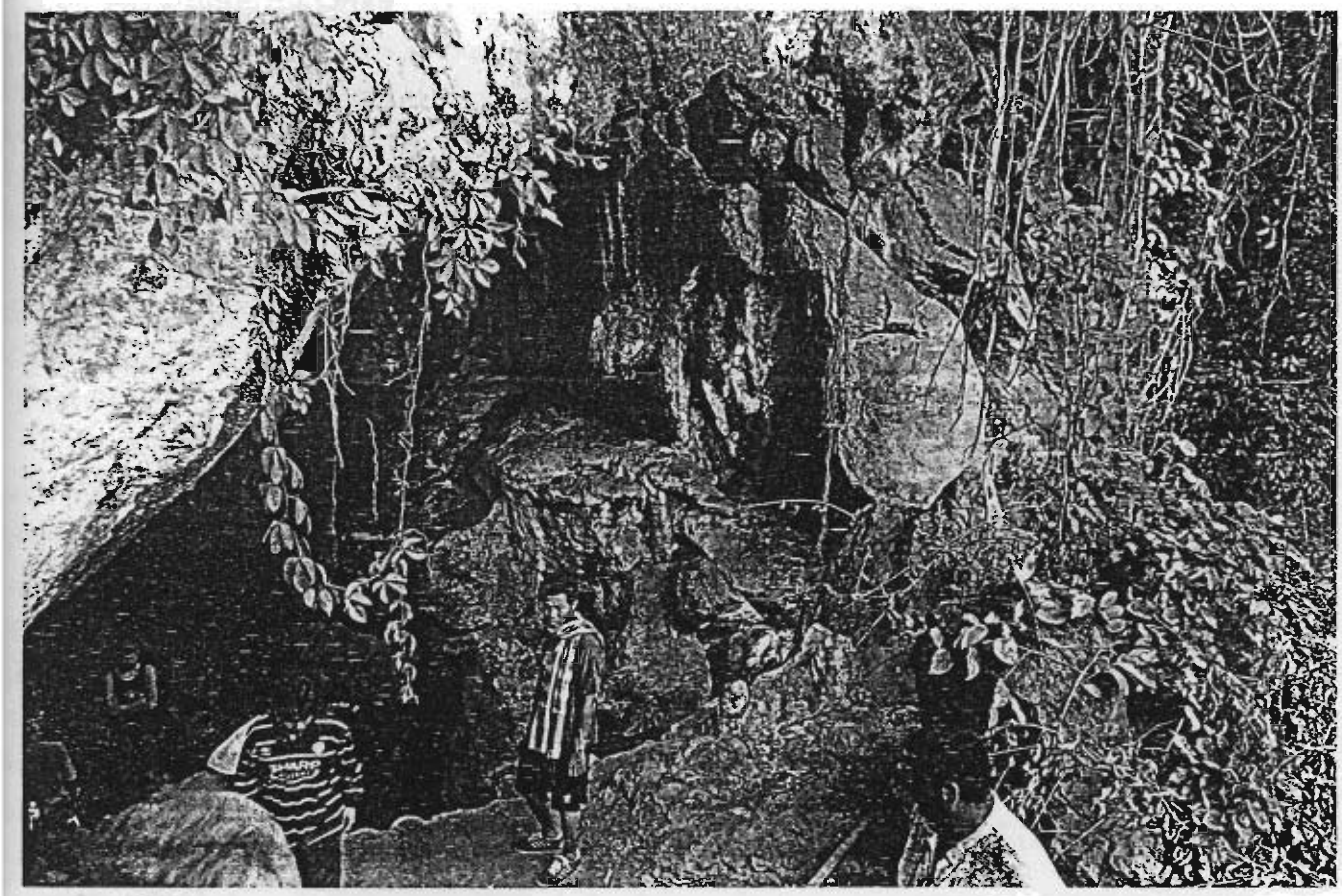

บริเวณปากถ้ำลิเจีย

ข่าวเกี่ยวกับการ "ขุดคุ้ย" ถ้ำลิเจีย อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้สร้างความสนใจให้กับประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะประเด็นที่ซ่อนทองคำของญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ หรือสงครามมหาเอเชียบูรพา การค้นหาขุมทรัพย์ญี่ปุ่นนี้ดำเนินไปตามข่าวลือที่ว่า เมื่อแพ้สงครามในปี พ.ศ.๒๔๘๘ ทหารญี่ปุ่นได้นำทรัพย์สินต่างๆ ซ่อนไว้ตามถ้ำใกล้ทางรถไฟที่สร้างเชื่อมระหว่างไทยกับพม่า จากหนองปลาดุก จังหวัดราชบุรี เลียบริมแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี เข้าสู่ประเทศพม่า โดยขุมทรัพย์ที่เป็นที่กล่าวขวัญกันมากที่สุด เห็นจะได้แก่ถ้ำสุวรรณคูหา หรือถ้ำลิเจีย ในอำเภอสังขละบุรี ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานีทีมองตา** อันเป็นข่าวครึกโครมในช่วง

*คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

**ดู วรวุธ สุวรรณฤทธิ์, "ขุด ! ขุด ! ขุด ! ถ้ำลิเจีย หาสมบัติญี่ปุ่น มูลค่ามหาศาล ? แต่หลักฐานโบราณคดีพินาศ" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔ : ๒๖-๓๔.

สงกรานต์ของปี พ.ศ.๒๕๔๔ ที่ผ่านมา

ในฐานะนักโบราณคดี และผู้วิจัยด้านโบราณคดีของโครงการการสำรวจและการจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๔๓*** ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นทางวิชาการด้านโบราณคดี จากประสบการณ์การสำรวจถ้ำ เพิงผา และแหล่งโบราณคดีประเภทต่างๆ ในพื้นที่สูงที่ล้อมรอบด้วยเทือกเขาหินปูน ทั้งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและกาญจนบุรี จึงอยากจะนำเสนอต่อท่านผู้อ่านในที่นี้

โดยผู้เขียนจะแบ่งประเด็นสำคัญตามลำดับดังนี้ คือ *หนึ่ง* ความเข้าใจผิดของสาธารณชนต่องานโบราณคดี *สอง* วิเคราะห์ภาพรวมปัญหาของกรณีถ้ำลิเจีย และ *สาม* ข้อเสนอสำหรับการดำเนินงานโบราณคดีที่ถ้ำลิเจีย

๑ ความเข้าใจผิดของสาธารณชนต่องานโบราณคดี

หากติดตามข่าวคราวเกี่ยวกับการ "ขุดคุ้ย" ที่ถ้ำลิเจียมาโดยตลอด จะเห็นได้ว่าสาธารณชนยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานโบราณคดีเท่าที่ควร หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือกรมศิลปากรเองก็ไม่อยากจะข้องแวะด้วย เพราะเป็นเรื่องการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติ ภาพในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์หลายฉบับเป็นรูปเลียนแบบ "อินเดียน่า โจนส์" ซึ่งเป็นนักโบราณคดีและนักล่าขุมทรัพย์ในดินแดนต่างๆ ยิ่งทำให้เกิดภาพพจน์ว่านักโบราณคดีนั้นคงไม่แตกต่างจากนักล่าสมบัติแน่นอน !

ดังนั้น ผลกระทบที่เป็นภาพลบซึ่งเกิดขึ้นกับงานโบราณคดี ส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากข้อจำกัดในการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนทั่วไป ความเข้าใจผิดของสาธารณชนนั้นสามารถแบ่งเป็นประเด็นหลักๆ ได้ ๓ ประเด็น คือ *หนึ่ง* ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาทางโบราณคดี *สอง* ความเข้าใจผิดของประชาชนต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดี และ *สาม* ความเข้าใจผิดของประชาชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำเนินงานโบราณคดีในพื้นที่วิจัย

๑.๑ ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาทางโบราณคดี

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การดำเนินงาน "ขุดคุ้ย" ที่ถ้ำลิเจีย ทำให้ประชาชนทั่วไปคิดว่านี่เป็นการขุดค้นทางโบราณคดี และคิดว่านักโบราณคดีคงเปรียบเสมือนกับอินเดียน่า โจนส์ จากภาพยนตร์เรื่อง *ขุมทรัพย์สุดขอบฟ้า* ดร.โจนส์ในภาพยนตร์นั้นเป็นศาสตราจารย์ทางโบราณคดี สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาเดินทางผจญภัยไปในดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่เพื่อหาโบราณวัตถุเข้าพิพิธภัณฑสถาน

โดยความเป็นจริงแล้ว การกระทำของอินเดียน่า โจนส์ เป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรมทางวิชาชีพอย่างร้ายแรง พฤติกรรมดังกล่าวพบอย่างกว้างขวางในสมัยอาณานิคม ดังที่เห็นตัวอย่างจากสมบัติไอยคุปต์ที่อยู่ใน British Museum สหราชอาณาจักร หรือสมบัติของเขมรในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

ปัจจุบัน คงไม่มีนักโบราณคดีคนใดในโลกที่จะยอมรับการปล้นขโมยทรัพย์แผ่นดินของผู้อื่นมาเป็นสมบัติของประเทศตนอีกต่อไป

นักโบราณคดีนั้นมีหน้าที่ศึกษาเรื่องราวของคนในอดีตจากวัตถุทางวัฒนธรรมที่คนโบราณได้สร้างขึ้น แล้วประมวลผลการศึกษาเพื่อสร้างความกระจ่างให้กับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนั้นๆ ในอดีต

นักโบราณคดีไม่ได้มีหน้าที่ตามล่าหาสมบัติ !

ที่สำคัญ วิธีวิทยาทางโบราณคดีนั้น เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นวิทยาศาสตร์ จะต้องมีคำถาม มีข้อสมมติฐาน มีการสำรวจ ขุดค้น วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลเพื่อตรวจสอบข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้

การค้นพบทางโบราณคดีมีหลักในการศึกษาวิจัย ไม่ใช่การค้นพบจากการนั่งทางใน หรือใช้ไสยศาสตร์ หรือการผจญภัย นอกจากนี้ การ "ขุดค้น" จะต้องมีระบบ มีการวางผัง มีระบบการขุดครั้งละ ๕-๑๐ เซนติเมตร (แล้วแต่ความซับซ้อนของการทับถม) และมีระบบการบันทึกข้อมูลในแบบบันทึก ถ่ายรูป และวาดรูปอย่างละเอียดก่อนที่จะมีการเปลี่ยนระดับทุกครั้ง เรื่องราวของคนจะถูกวิเคราะห์ประมวลผลและตีความจากชั้นดินเหล่านี้

ดังนั้น สิ่งที่เห็นจากกรณีของถ้ำลิเจียจึงเป็นการ "ขุดคุ้ยทำลาย" มากกว่าเป็นการ "ขุดค้น"

๑.๒ ความเข้าใจผิดของประชาชนต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดี

หากติดตามข่าวคราวเกี่ยวกับถ้ำลิเจีย จะเห็นได้ว่าประชาชนทั่วไปจะเข้าใจว่ากรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับถ้ำลิเจียแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น การขออนุญาตขุดเปิดปากถ้ำจึงมีข่าวว่าจะต้องขออนุญาตอธิบดีกรม

***หัวหน้าโครงการการสำรวจนี้คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช ในปัจจุบันท่านเป็นหัวหน้าโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๔-๔๖ ทั้งสองโครงการนี้ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย (สกว.) และเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับถ้ำโดยตรง

ป่าไม้เสียก่อน แน่นอน กรมป่าไม้เป็นผู้ดูแลทรัพยากรทางธรรมชาติและเป็นเจ้าของพื้นที่ ในฐานะที่ถ้ำลิเจียนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ

แต่เมื่อมีการพบร่องรอยวัตถุทางวัฒนธรรม หรือหลักฐานทางโบราณคดีภายในถ้ำหรือบริเวณนอกถ้ำ ในส่วนนี้กลายเป็นความรับผิดชอบของกรมศิลปากร ซึ่งเป็นผู้ดูแลทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาติ และผู้ที่จะอนุญาตให้ดำเนินการขุดค้นได้ต้องเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

เมื่อเปรียบเทียบกับอธิบดีกรมป่าไม้ ซึ่งแสดงจุดยืนของตนอย่างชัดเจน อธิบดีกรมศิลปากรกลับค่อนข้างเก็บตัว ไม่อยากเป็นเป้าของสาธารณะ และไม่ค่อยออกมาแสดงบทบาทตามหน้าที่ของตนเท่าที่ควร ถ้าไม่ถูกสื่อมวลชนตามสัมภาษณ์ ท่านก็พอใจที่จะทำตัวให้เงียบที่สุด และปล่อยให้ที่ปรึกษาหรือข้าราชการชั้นผู้น้อยเป็นผู้เผชิญกับกองทัพนักข่าว เข้าทำนองว่าพูดผิดก็รับผิดชอบกันเอาเอง

อันที่จริง กรมศิลปากร (และท่านอธิบดี) ควรจะช่วงชิงโอกาสในขณะที่ประชาชนกำลังสนใจเรื่องถ้ำลิเจียนี้ เผยแพร่ความรู้ สร้างความเข้าใจให้กับประชาชน เกี่ยวกับกฎหมาย หน้าที่การดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อสร้างแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาติ

ในทัศนะของผู้เขียน หลักฐานสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ หรือครั้งที่ ๒ ล้วนแต่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่สามารถบอกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้ทั้งสิ้น แม้ว่าจะไม่ใช่หลักฐานตามจารีตที่นักโบราณคดีไทยได้ศึกษามา หลักฐานเหล่านี้ (เช่น อาวุธ เครื่องจักร รางรถไฟ ยารักษาโรค กระดูกคน ทอง ฯลฯ) จะถูกใช้ในการตรวจสอบกับเอกสาร

แสดงให้เห็นบริเวณน้ำมุด
ซึ่งทำให้ทราบว่าถ้ำนี้ยังคง active มีน้ำใต้ดินไหลอยู่ภายในถ้ำเทือกเขา

เพื่อช่วยสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับรายละเอียดของเหตุการณ์ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่นชีวิตความเป็นอยู่ของเชลยศึก ของทหารญี่ปุ่น การตั้งค่ายพัก สุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ดังนั้นนักโบราณคดีจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษกับตำแหน่งของโบราณวัตถุที่ถูกพบ โดยจะต้องบันทึกร่องรอยอย่างละเอียดก่อนที่จะเคลื่อนย้ายออกจากตำแหน่งเดิม

อย่างไรก็ดี กรณีถ้ำลิเจียนี้ก็เป็นตัวอย่างที่ดีของการไม่ประสานงานกันของหน่วยงานราชการ ทั้งที่กรมป่าไม้และกรมศิลปากร ควรจะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพราะมีแหล่งโบราณคดีจำนวนมากที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่ของกรมป่าไม้ เช่น แหล่งโบราณคดีภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี หรือแหล่งโบราณคดีถ้ำธารลอด จังหวัดกาญจนบุรี หรือแหล่งโบราณคดีประเภทโลงไม้ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้เขียนคิดว่าคงเป็นการดีไม่น้อย ที่ทั้งสองกรมจะได้มีการปรึกษาหารือร่วมกันอย่างจริงจัง และร่างกฎระเบียบสำหรับการดำเนินงานในพื้นที่ป่าไม้ที่มีการพบหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อจะได้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงาน ประชาชนเองก็จะได้ทราบว่าใครคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบและดูแลจริงๆ

๑.๓ ความเข้าใจผิดของประชาชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำเนินงานโบราณคดีในพื้นที่วิจัย

ระหว่างที่มีข่าวคราวเรื่องการค้นหาขุมทรัพย์ญี่ปุ่นในช่วงวันสงกรานต์ของปี พ.ศ.๒๕๔๔ ผู้เขียน และทีมสำรวจทางโบราณคดี กำลังอยู่ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และได้รับผลกระทบจากเรื่องนี้โดยตรงอย่างที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน

การเดินสำรวจในป่าเพื่อค้นหาแหล่งโบราณคดีตามถ้ำ เพิงผา และแอ่งยุบในเทือกเขาหินปูน โดยมีทีมสำรวจชุดละ ๑๐-๑๕ คน ได้สร้างข้อ

สงสัยให้กับประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ เพราะมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่คิดว่าคณะสำรวจเป็นพวกที่จะมาขุดหาทองของญี่ปุ่น หรือลักลอบขุดค้นหาทองในถ้ำและโบราณสถานในเขตหมู่บ้าน ซึ่งหากจะพิจารณาจากข้อมูลแล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็มีประวัติศาสตร์บอกเล่าที่เกี่ยวกับเส้นทางเดินทัพของทหารญี่ปุ่นด้วย สุสานทหารญี่ปุ่นในเขตอำเภอขุนยวมก็เพิ่งได้รับการขุดค้นโดยกรมศิลปากรไปเมื่อเร็วๆ นี้ ดังนั้น ก็สมควรอยู่ที่ชาวบ้านจะต้องระแวดระวังภัยจากคนแปลกหน้า

อย่างไรก็ดี ก็นับเป็นเรื่องน่ายินดีที่ประชาชนท้องถิ่นมีความรักและหวงแหนในสมบัติวัฒนธรรมของตนเอง คอยดูแลเฝ้าระวังภัยจากนักลักลอบขุดคุ้ยและผู้ค้าโบราณวัตถุ คณะสำรวจทางโบราณคดีเองก็ได้พยายามทำความเข้าใจกับประชาชนในทุกหมู่บ้านที่เข้าไปสำรวจ เพื่อให้ทราบจุดประสงค์ของการดำเนินงาน พร้อมทั้งให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานโบราณคดี และชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง "นักล่าโบราณวัตถุ" กับ "นักโบราณคดี" ว่าเป็นอย่างไร

กระนั้นก็ตาม ประชาชนจำนวนมากก็ยังมีความโน้มเอียงที่จะเชื่อว่าทีมสำรวจเป็น "นักล่าโบราณวัตถุ" มากกว่านักโบราณคดี จึงเป็นการยากยิ่งที่จะประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผลพวงของถ้ำลิเจียต่อการทำงานทางโบราณคดีนั้นมีมากมายมหาศาล คณะสำรวจทางโบราณคดีจำเป็นต้องเผยแพร่ลักษณะและวิธีการทำงานทางโบราณคดีอย่างต่อเนื่องและติดต่อกันตลอดเวลาทุกครั้งเมื่อลงพื้นที่

๒ วิเคราะห์ภาพรวมปัญหาของกรณีถ้ำลิเจีย

เมื่อลองพิจารณาภาพรวมของปัญหาถ้ำลิเจียในแง่มุมวิชาการ ก็อาจจะพอมองเห็นประเด็นสำคัญดังนี้

๒.๑ ปัญหาเรื่องขาดการพิสูจน์หรือตรวจสอบหลักฐานโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

ตั้งแต่เริ่มมีข่าวนี้ จนกระทั่งความตื่นเต้นตื่นตัวเรื่องขุมทองถ้ำลิเจียจางหายไปจากความสนใจของสาธารณชน ไม่เคยมีการให้ความกระจ่างกับประชาชนทั่วไปในเรื่องของการวิเคราะห์ตรวจสอบเอกสารควบคู่กับหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ การสร้างเส้นทางรถไฟ เส้นทางการเดินทัพและภูมิศาสตร์โดยรอบ หรือประวัติศาสตร์บอกเล่า ตลอดจนประวัติการค้นคว้าที่มีมาในอดีตโดยคณะสำรวจชุดต่างๆ

ที่จริงหน้าที่นี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับกรมศิลปากรและกรมทรัพยากรธรณี ไม่ว่าจะเป็นคำถามในเรื่อง

ก. ทำเลภูมิสัณฐานของถ้ำลิเจียที่กล่าวกันว่าเป็นที่ซ่อน "สมบัติโกโบริ" คือทรัพย์สินของกองทัพญี่ปุ่น มีโบกี้รถไฟ (บางเสียงว่ามีเครื่องบินด้วย) หีบพันธบัตร และโครงกระดูกคนภายในถ้ำนั้น ในแง่ทำเลที่ตั้งมีความเป็นไปได้เพียงใด

ข. ถ้ำลิเจียมีความสัมพันธ์กับเส้นทางรถไฟสายมรณะเพียงใด

ค. ลักษณะธรณีสัณฐานของถ้ำมีความเป็นได้หรือไม่ที่จะพบโถงถ้ำขนาดใหญ่ ดังคำบอกเล่าของพระภิกษุ

ง. มีการระเบิดปากถ้ำและโบกซีเมนต์ปิดทับ จริงหรือไม่

ผู้เขียนมีโอกาสไปเยือนถ้ำลิเจียและได้ลองพิจารณาสภาพแวดล้อมในบริเวณใกล้เคียง พบว่าทางเข้าถ้ำลิเจียมีภูเขาโอบล้อมโดยรอบ ยิ่งมีการพบทางรถไฟอยู่ใกล้ๆ ก็ยิ่งทำให้ผู้ที่ขุดคุ้ยเชื่อว่าน่าจะเป็นทำเลที่ดีสำหรับการซ่อนขุมทรัพย์ของกองทัพญี่ปุ่น ถ้ำลิเจียเป็นถ้ำในเทือกเขาหินปูนซึ่งมีความยาวประมาณกว่า ๑๐ กิโลเมตร เป็นโถงถ้ำขนาดปานกลาง ขนาดประมาณ ๒๐x๖ เมตร มีแสงสว่างส่องถึง มีลำน้ำไหลผ่านหน้าถ้ำขนานไปกับแนวเทือกเขาระยะห่างจากถ้ำประมาณ ๑๐-๑๕ เมตร มีร่องรอยการอยู่อาศัยของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบเศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ กระดูกสัตว์ และเครื่องมือหินขัด นอกเหนือจากบริเวณโถงถ้ำนี้แล้ว บริเวณเพิงผาใกล้กับปากถ้ำก็มีร่องรอยการใช้พื้นที่ของคนในอดีต ในทัศนะของนักโบราณคดี ผู้เขียนคิดว่าบริเวณถ้ำลิเจียและเพิงผาใกล้เคียงเป็นตำแหน่งที่เหมาะสม หรือมี "ฮวงจุ้ย" ที่ดีสำหรับการตั้งหลักปักฐานตั้งแต่อดีตกาล

ทว่าในกรณีการใช้เป็นที่ซ่อนทอง ผู้เขียนคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล เพราะไม่มีร่องรอยที่บ่งบอกถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ภายในถ้ำหรือบริเวณใกล้เคียงเลย ไม่ว่าจะเป็นอาวุธ ขวดบรรจุยารักษาโรค เครื่องครัว ตลอดจนจานชามหรือไหใส่เหล้า (เช่นที่ผู้เขียนเคยพบในขณะขุดค้นถ้ำที่จังหวัดกาญจนบุรี)

แน่นอน อาจมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าทหารญี่ปุ่นอาจกลบเกลื่อนปกปิดร่องรอยไว้เป็นอย่างดี ซึ่งหากเป็นจริงก็คงหาร่องรอยไม่พบแล้ว เพราะภายในถ้ำถูกทำลายโดยนักล่าสมบัติชาวไทยไปแล้วเกือบทั้งหมด

นักโบราณคดีนั้นจะต้องจำแนกให้ได้ระหว่างธรรมชาติกับสิ่งที่คนทำเสียก่อน แต่เมื่อหลักฐานทั้งหมดมลายสิ้นไปแล้วก็ยากที่จะสืบ อย่างไรก็ดีหากพิจารณาถึงขนาดของโถงถ้ำแล้ว พบว่าเล็กเกินกว่าที่จะนำโบกี้รถไฟเข้าไปจอดไว้ภายใน นอกจากนี้ การกล่าวว่าพบโครงกระดูกคนภายในถ้ำนั้น ดู

จะเป็นไปได้ยาก เพราะถ้ำลิเจียเป็นถ้ำเปียกมีน้ำใต้ดินไหลอยู่ (active cave) ลักษณะดังกล่าวมักเป็นถ้ำที่คนโบราณไม่เลือกใช้เป็นที่ฝังศพ ถ้ำที่คนจะเลือกฝังศพจะต้องแห้งและมีโถงถ้ำยาวซับซ้อน ดังนั้นจึงไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะยืนยันเรื่องการซ่อนโบกี้ หรือฝังศพไว้ภายในถ้ำ

กรณีความสัมพันธ์กับเส้นทางสายมรณะ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า ถ้ำลิเจียอยู่ใกล้กับสถานีทีมองตา แต่ใกล้เพียงใดนั้นยังไม่มีการตรวจสอบและพิสูจน์หลักฐาน ในกรณีนี้กรมศิลปากรควรจะดำเนินการสำรวจเส้นทางรถไฟอย่างจริงจัง ตรวจสอบระยะทางว่าใกล้ไกลจากถ้ำลิเจียเพียงใด ถ้ามีการขนย้ายทรัพย์สินจริง จะต้องมีหลักฐานของทางรถไฟที่นำมาสู่ปากถ้ำ กิจกรรมนี้ต้องใช้คนจำนวนนับร้อยนับพัน คงจะต้องมีการสร้างที่พักอาศัย และใช้พื้นที่รอบๆ ถ้ำเป็นระยะเวลาพอสมควร ซึ่งก็น่าจะมีร่องรอยเกี่ยวกับกิจกรรมดังกล่าวหลงเหลืออยู่บ้างไม่มากก็น้อย

กรณีที่กล่าวว่ามีโถงถ้ำขนาดใหญ่อยู่ภายใน จากประสบการณ์การสำรวจถ้ำที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้เขียนสังเกตว่าถ้ำลิเจียเป็นถ้ำที่ยัง active คือยังมีการไหลเวียนของน้ำใต้ดินอยู่ การกัดเซาะของน้ำใต้ดินนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดโพรง หรือโถงถ้ำภายในเทือกเขาหินปูน แต่จะมีขนาดใหญ่เล็กเพียงใดนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยนักอุทก-ธรณีวิทยาช่วยพิสูจน์

นอกจากนี้ บริเวณที่มีการใช้รถแบ็คโฮตักหน้าดินออกเป็นบริเวณตาน้ำมีน้ำมุดที่ไหลลงไปใต้ดินในเทือกเขาหินปูน ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่เห็นคณะสำรวจต้องมุดใต้ดิน ดำใต้น้ำ ในกรณีนี้หากคณะสำรวจมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบน้ำใต้ดินภายในถ้ำแล้ว ก็คงจะไม่เสียเวลาในการสูบน้ำออก เพราะน้ำใต้ดินเหล่านี้จะไหลไม่มีวันหมด การมัวมาสูบน้ำดูเป็นการเสียเวลาและเสียแรงเปล่าๆ

ร่องรอยการทำลายที่เกิดจากการใช้รถแบ็คโฮเข้าไปขุด

ผู้เขียนคิดว่าโถงถ้ำภายในนั้นมีจริง แต่คงจะไม่มีสมบัติอยู่ในนั้น เพราะกระแสการไหลเวียนของน้ำใต้ดินจะทำให้ไม่มีพื้นที่ซึ่งแห้งพอสำหรับซุกซ่อนสมบัติ

ส่วนกรณีเกี่ยวกับเรื่องการระเบิดปิดปากถ้ำและโบกด้วยซีเมนต์นั้น คงต้องให้นักธรณีวิทยาเข้ามาช่วยสร้างความกระจ่าง แต่เมื่อพิจารณาลักษณะหินที่ตกลงมาใกล้กับปากถ้ำแล้ว ผู้เขียนคิดว่าเป็นหินที่ตกจากเพดานถ้ำ และบางส่วนเป็นหินย้อยที่ตกลงมาตามกาลเวลามากกว่า การถล่มลงมาของหินปูนเหล่านี้อาจจะเกิดจากการยืดหดตัวของหิน หรือการเปลี่ยนแปลงของระบบน้ำใต้ดินภายในถ้ำ หรือการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก ประเด็นนี้นักธรณีวิทยาสามารถจะพิสูจน์ได้จากการตรวจสอบขนาดของหินปูนที่ทับถม หรือกระบวนการทับถมหินปูน (Transformation processes)

ส่วนร่องรอยที่เข้าใจกันว่าเป็นการโบกซีเมนต์นั้น ที่จริงแล้วเป็นตะกอนของดิน หินแข็งและหินกรวดที่ถูกพัดจากน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลภายในถ้ำในช่วงใดช่วงหนึ่ง ตะกอนเหล่านี้จะมาอยู่รวมกันตามรอยแยกของเทือกเขาหินปูน และเมื่อทับถมเป็นระยะเวลายาวนานก็จะติดแน่นมีเนื้อสมานเสมือนกับซีเมนต์ ลักษณะแบบนี้พบทั่วไปในภูเขาหินปูนในประเทศไทย

๒.๒ ปัญหาเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถ้ำ

แรกทีเดียว เมื่อผู้เขียนได้ดูภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ทหารมาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ พบว่าถ้ำลิเจียนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาหินปูนที่มีความกว้างยาวติดต่อกันหลายสิบกิโลเมตรต่อมา เมื่อผู้เขียนไปเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดี จึงได้พบว่ามีความพยายามที่จะขุดเจาะเพื่อเข้าไปในโถงถ้ำตามคำบอกเล่าของพระภิกษุ เป็นจำนวนถึง ๑๑ จุด บางจุดมีลักษณะเหมือนกับการขุดเหมือง คือทำไม้ค้ำช่องที่เข้าไปข้างใน

บางจุดใช้รถแบ็คโฮขุดทะลวง ตักหน้าดินและขนหินเพื่อเปิดพื้นที่ให้เข้าไปได้สะดวก

ผู้เขียนคิดว่าจากเหตุผลข้างต้น การขุดเจาะเพื่อหาทางเข้าโถงถ้ำนั้นดูจะเป็นความพยายามที่ไร้ประโยชน์ขาดเหตุผล และแสดงให้เห็นถึงการขาดความรู้เกี่ยวกับถ้ำอย่างแท้จริง บรรดาคนเหล่านั้นคงจะต้องกลับบ้านมือเปล่าหรือไม่ก็อาจจะเสียชีวิตได้ เพราะระยะทางที่ขุดดูจะไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งเจาะยิ่งหาทางออกไม่เจอ หรือถ้าเจอก็เจอน้ำ ยิ่งกว่านั้น การเข้าไปภายในถ้ำที่มีระดับน้ำใต้ดินสูงเกือบท่วมหัวไหลเวียนอยู่โดยไม่รู้ทางออกของถ้ำอีกด้านหนึ่งเป็นเรื่องที่อันตรายมาก เพราะจะต้องเดินแช่น้ำเป็นเวลานาน อาจจะเป็นตะคริวหรือถ้าเผชิญกับงูที่อาศัยอยู่ใต้น้ำหรือแมงมุมถ้ำที่มีพิษด้วยก็ไม่ต้องพูดถึงว่าจะมีจุดจบอย่างไร

๓ ข้อเสนอสำหรับการดำเนินงานโบราณคดีที่ถ้ำลิเจีย

แม้ว่าในปัจจุบัน กระแสของสังคมที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการขุดหาทองได้เบาบางลง กระนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบก็ไม่ควรนิ่งนอนใจในการสร้างความกระจ่างในเรื่องนี้ โดยจะต้องเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อเท็จจริงสู่สาธารณชน สำหรับผู้เขียนมีข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพโบราณคดีดังนี้

๓.๑ รัฐ

โดยกรมป่าไม้ กรมทรัพยากรธรณี และกรมศิลปากร ควรเข้าไปควบคุมดูแลการดำเนินงานและประสานงานในขั้นปฏิบัติการเกี่ยวกับถ้ำลิเจียอย่างใกล้ชิด และให้ความกระจ่างกับประชาชนตามหลักวิชาการ ไม่ควรจะปล่อยให้หายเงียบไปหรือกลับมาเป็นข่าวตื่นตูมเหมือนไฟไหม้ฟางเมื่อสื่อมวลชนนำเสนอข่าวขึ้นมาใหม่เป็นระลอกๆ โดยเฉพาะรายงานเกี่ยวกับการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมหรือที่กรมทรัพยากรธรณีเจาะถ้ำนั้นมีผลเป็นอย่างไร ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลนั้นเป็นสิ่งประชาชนทั้งหลายต้องการทราบรัฐบาลที่คิดใหม่ทำใหม่ ควรจะเกาะติดกับการแสวงหาข้อเท็จจริง และมีความรวดเร็วในการรายงานความจริงต่อประชาชนผู้เสียภาษี เพราะเป็นการป้องกันการสูญเสียชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

๓.๒ ควรมีการสำรวจอย่างจริงจัง

ทั้งบริเวณโดยรอบว่ามีแหล่งโบราณคดีทั้งหมดกี่แหล่ง จัดจำแนกหลักฐานทางวัฒนธรรมเป็นกี่ยุคสมัย แต่ละสมัยมีหลักฐานอะไรบ้าง บริเวณดังกล่าวมีประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตเป็นอย่างไร

การศึกษาทางโบราณคดีนั้นจะต้องมองบริบทของพื้นที่ทั้งหมด ไม่ใช่ให้ความสนใจเฉพาะถ้ำลิเจียที่เดียว อย่างน้อยควรจะต้องสำรวจในรัศมี ๕ ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้ควรจะมีการสำรวจแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในบริเวณรอบๆ ถ้ำลิเจีย รวมทั้งประมวลผล และวิเคราะห์หลักฐานจากประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนไทย เชลยศึก และทหารญี่ปุ่น เพื่อตรวจสอบความจริง และทำให้ประชาชนไม่หลงงมงายในเรื่องดังกล่าว

๓.๓ ควรมีการสำรวจทางด้านธรณีวิทยาควบคู่กันไปกับการสำรวจทางโบราณคดี

พร้อมทั้งให้กรมทรัพยากรธรณีชี้แจงให้ความกระจ่างเรื่องธรณีสัณฐานของถ้ำหรือเทือกเขาหินปูนดังกล่าว การระเบิดปากถ้ำเป็นจริงหรือไม่ มีหลักฐานอะไร หรือการฉาบซีเมนต์ดังที่เป็นข่าว เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือการกระทำของมนุษย์ ระบบการไหลเวียนของน้ำใต้ดินภายในถ้ำลิเจียเป็นอย่างไร อัตราการไหลของน้ำใต้ดินเป็นอย่างไร การกัดเซาะทำให้เกิดโพรงลักษณะแบบใดบ้าง สิ่งเหล่านี้ยังเป็นคำถามที่ยังต้องการคำตอบอยู่...

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่ผู้เขียนได้ประมวลมาทั้งหมด เป็นเพียงแง่มุมทางโบราณคดีที่มองผ่านประสบการณ์การสำรวจวิจัยถ้ำ ยังคงมีอีกหลายแง่มุมเกี่ยวกับถ้ำที่นักวิชาการในสาขาอื่นๆ ได้ค้นคว้าวิจัยไว้ โดยเฉพาะธรณีวิทยาถ้ำวิทยา ที่น่าจะให้แง่คิดที่เป็นประโยชน์และสร้างความกระจ่างให้กับสาธารณชน

พ.ศ.2545

โฟกัส

แม่ฮ่องสอน จินแดนแห่งเถื่อนถ้ำ

ร่องรอยภาพเขียนสีโบราณที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่

โลกหลากวิถี

ปริศนาที่ "บ้านไร่"

แหล่งโบราณคดีพื้นที่สูงในปางมะผ้า

เมื่อเราอยู่ที่ศูนย์กลาง ณ กรุงเทพมหานคร ดูเหมือนว่าประวัติศาสตร์และเรื่องราวทางโบราณคดีของประเทศนี้จะจำหลักตายตัว ว่ากันไปยืนอยู่ ณ "ชายขอบ" ของสังคม ทั้งพื้นที่ภูมิประเทศ และด้านวิชาการ ก็จะพบว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ตกสำรวจไป ยังมีคำถามอีกมากมายที่รอการวิเคราะห์หลักฐานเพื่อหาคำตอบ ดังเช่นโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงใน อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รับการสนับสนุนในการทำวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังดำเนินการอยู่

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงใน อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน แสดงกระดูกสัตว์ที่ขุดค้นได้.

ช่วงเวลาขณะนี้ไปจนถึงสิ้นเดือนมกราคม 2545 คณะขุดค้นของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ กำลังทำงานกันอย่างคร่ำเคร่งบนยอดเขาแห่งหนึ่งที่เรียก "ไซด์" นี้ว่า แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ หมู่ 3 ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน อาจกล่าวได้ว่า เป็นที่ทำงานที่อยู่สูงกว่าคนทั่วไป เพราะพวกเขาทำงานกันอยู่ที่ระดับความสูงจากพื้นดินเชิงเขาประมาณ 160-200 เมตร แต่ละวันนักโบราณคดี พร้อมด้วยคนงานขุดค้น อันประกอบด้วยชาวบ้านที่เป็นชาวลีซอ มัง และไทยใหญ่ จะต้องเดินจากค่ายที่พักเชิงเขา ไต่ความสูงชันตามทางดินที่เซาะเป็นขั้นบันไดไว้เรียบร้อยแล้ว ไปยังจุดหมายปลายทางที่เป็นเพิงผา ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นถ้ำ แต่ต่อมา เพดานถ้ำยุบตัวลง ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นเพิงผาที่เปิดโล่ง ลักษณะเป็นวงรีเกือบกลม

ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยไร่ และบ้านน้ำบ่อรู้จักแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มากกว่า 30 ปีแล้ว แต่เพิ่งจะเป็นที่รู้จักในวงวิชาการเมื่อสัก 10 กว่าปีมานี้เอง จากการสำรวจเบื้องต้นของ ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าโครงการ และคณะสำรวจที่เชาวอุอสุภูมิประเทศ และด้านวิชาการ ก็จะพบว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ตกสำรวจไป ยังมีคำถามอีกมากมายที่รอการวิเคราะห์หลักฐานเพื่อหาคำตอบ ดังเช่นโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงใน อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รับการสนับสนุนในการทำวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังดำเนินการอยู่

ช่วงเวลาขณะนี้ไปจนถึงสิ้นเดือนมกราคม 2545 คณะขุดค้นของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ กำลังทำงานกันอย่างคร่ำเคร่งบนยอดเขาแห่งหนึ่งที่เรียก "ไซด์" นี้ว่า แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ หมู่ 3 ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน อาจกล่าวได้ว่า เป็นที่ทำงานที่อยู่สูงกว่าคนทั่วไป เพราะพวกเขาทำงานกันอยู่ที่ระดับความสูงจากพื้นดินเชิงเขาประมาณ 160-200 เมตร แต่ละวันนักโบราณคดี พร้อมด้วยคนงานขุดค้น อันประกอบด้วยชาวบ้านที่เป็นชาวลีซอ มัง และไทยใหญ่ จะต้องเดินจากค่ายที่พักเชิงเขา ไต่ความสูงชันตามทางดินที่เซาะเป็นขั้นบันไดไว้เรียบร้อยแล้ว ไปยังจุดหมายปลายทางที่เป็นเพิงผา ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นถ้ำ แต่ต่อมา เพดานถ้ำยุบตัวลง ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นเพิงผาที่เปิดโล่ง ลักษณะเป็นวงรีเกือบกลม

ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยไร่ และบ้านน้ำบ่อรู้จักแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มากกว่า 30 ปีแล้ว

นอกจากโลงไม้แล้ว ยังพบภาพเขียนสีผนังถ้ำ 2 แห่ง เศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ เครื่องมือหินกะเทาะ เครื่องมือโลหะ กระดูกคนจำนวนเล็กน้อย ลูกปัดทำจากกระดูก หอยเบี้ย 3 ชิ้น ซึ่งแสดงว่าคนบริเวณนี้น่าจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับคนกลุ่มอื่น หลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่พบเป็นจำนวนมากก็คือ กระดูกสัตว์ที่ถูกเผาไฟ มันเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น วัวแดง กระดูกสัตว์ขนาดกลาง เช่น สัตว์ตระกูลกวาง สัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ นอกจากนี้ยังพบฟันกับกะโหลกเด็กได้โลงผีแมน ในหลุมขุดค้นบางหลุมยังพบเห็นได้ว่า การสร้างโลงไม้ต้องมีการขุดเสาลงไป และมีหินปูนขนาบข้างล่างเพื่อให้ไม้ยืนได้มั่นคง

จาก สิ่งต่างๆที่ค้นพบ ไม่ว่าจะเป็นกระดูกสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ ภาพเขียนสี เครื่องมือหิน จะต้องนำไปผ่านการวิเคราะห์กำหนดอายุเสียก่อน อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้น สามารถแบ่งชุดสมัยของแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ ได้อย่างน้อย 2 สมัย จากการเปรียบเทียบรูปแบบของโบราณวัตถุ คือยุคเครื่องมือหินกะเทาะในสมัยโฮโลซีนตอนต้น (ประมาณหลัง 10,000-7,600 ปีมาแล้ว) และโฮโลซีนตอนกลาง (ประมาณ 9,000 ปีมาแล้ว) โดยในสมัยนี้มีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากหินเป็นหลัก ส่วนอีกสมัยหนึ่งคือสมัยโลงไม้ ที่มีการใช้เครื่องมือโลหะ จากการนำตัวอย่างโลงไม้ไปวิเคราะห์กำหนดอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 สามารถกำหนดอายุได้ว่า กลุ่มวัฒนธรรมโลงไม้ น่าจะมีอายุระหว่าง 2,100-1,200 ปีมาแล้ว

แม้ จะมีหลักฐานโบราณวัตถุที่เก็บได้จากแหล่งนี้มากมายพอสมควร แต่งานของนักโบราณคดี ยังต้องดำเนินกันต่อไป โดยเฉพาะในขั้นตอนการวิเคราะห์ ที่จะต้องนำข้อมูลต่างๆจากอดีต มาสร้างภาพให้เห็นความสัมพันธ์ที่ชัดเจนขึ้น เพื่อตอบคำถามที่ต้องการศึกษา

"เศษขยะจากอดีต" ที่แสดงตัวออกมาจากการขุดค้น ยิ่งเพิ่มปริศนาไปสู่การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมยิ่งขึ้นไปอีก ยังมีหลายปริศนาที่ต้องการการขบคิด ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในยุคก่อนหน้านี้ กับคนในยุคโลงไม้ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ หรือปริศนาที่เกี่ยวกับภาพเขียนผนังถ้ำ ที่สีกำลังเลือนราง จะฉายภาพที่ชัดแจนขึ้น เกี่ยวกับยุคสมัยในกลุ่มนักล่าของ ใน อ.ปางมะผ้า หรือไม่ อย่างไร

ถึง แม้การขุดค้น ณ แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ จะเสร็จสิ้นในปลายเดือนนี้ แต่โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงยังไม่ปิดตัวลง โดยโครงการดังกล่าวจะดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกัน ในระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2545 เพื่อนำข้อมูลที่ได้ มาเปรียบเทียบและตอบคำถามหลักในการวิจัยต่อไป.

"ลีลา"

ภาพรวมของการขุดค้น บริเวณแหล่งโบราณคดีบนพื้นที่สูง บ้านไร่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ครั้งหนึ่งบริเวณนี้เป็นถ้ำ ต่อมาเพดานถ้ำยุบตัวลง.

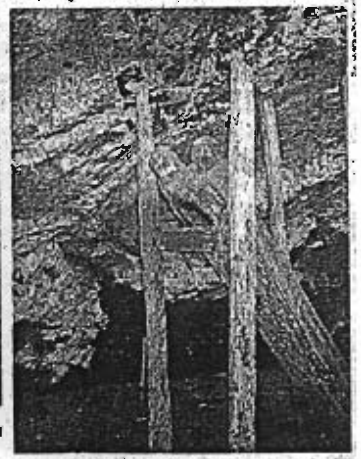

โลงผีแมน หนึ่งในหลายโลงที่พบบริเวณแหล่งโบราณคดีบนพื้นที่สูง จะสังเกตเห็นว่า เศษค้ำยันที่โลงหาคอยู่นั้น ติดตั้งพอดีกับผนังถ้ำ.

ส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ขุดค้นได้.

ศิลปวัฒนธรรม

"...ทำอย่างไรจึงจะเดินขึ้นเขาได้เร็วที่สุด คำตอบคือ เดินช้าๆ..."
■ จากหนังสือ Outdoor Tips โดยพงศ์เพชร เมฆลอย
สำนักพิมพ์โพสต์บุคส์,2544

ขุดอดีตแม่ฮ่องสอน โลงผีแมน 'เพิงผาบ้านไร่' ไต่ถอยสืบรอยมนุษย์โบราณ

■ ยุวดี มณีกุล

รถกระบะขับเคลื่อนสี่ล้อค่อยๆ เคลื่อนตัวจากถนนใหญ่ในเขต อ.ปางมะผ้า ไปตามทางลูกรังเล็กๆ สู่ผืนป่าเบื้องหน้าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย...

ราว 3 กิโลเมตร จึงมาหยุดอยู่ข้างลำน้ำรางหลวง หลังจากนี้ การเดินเท้าและปีนเขา คือ วิธีการเข้าถึง 'แหล่งโบราณคดีบ้านไร่' หนึ่งในโครงการขุดค้น 'แหล่งโบราณคดีบนพื้นที่สูง' ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บริเวณยอดดอยสูงชันแถบนี้เป็นที่ตั้งชุมชนชาวเขากลุ่มต่างๆ ได้แก่ ชาวมังไทยใหญ่ และลีซอ ในหมู่บ้านห้วยไร่ และบ้านน้ำบ่อ พวกเขาเป็นกลุ่มคนที่ค้นพบแหล่งโบราณคดีนี้มานานกว่า 30 ปีแล้ว แต่ในแวดวงวิชาการเพิ่งมีการค้นพบเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้ โดย จอห์น สปิงซ์ นักสำรวจถ้ำชาวออสเตรเลียที่มาตั้งรกรากใน อ.ปางมะผ้า เป็นนาน เขานำคณะสำรวจเข้าพื้นที่ทำผังในปี พ.ศ.2529-2531 จากนั้นนำโครงการโบราณคดีภาคเหนือ กรมศิลปากร เข้าสำรวจและทำผังบริเวณในปี พ.ศ.2530

ภาพเบื้องหน้าทำให้ผู้มาเยือนหลายต่อหลายคนเกิดอาการหัวใจพองโต

โลงไม้ขนาดใหญ่คล้ายเรือขุดที่หัวโลงถูกแกะสลักสร้างเป็นรูปทรงต่างๆ เรียงรายอยู่ตามผืนดินหน้าเพิงผา (แต่เดิมบริเวณนี้เคยเป็นถ้ำมาก่อน กระทั่งหลังคาถ้ำถล่มลงมาจนกลายสภาพเป็นเพิงผาด้วยยุคังบัจจุบัน) แม้โลงไม้จะมีสภาพผุพังแตกหัก และบางถูกจุดไฟเผา แต่นั่นเป็นเครื่องยืนยันอย่างดีว่ายอดดอยแห่งนี้เคยมีมนุษย์ตึกดำบรรพ์ทำนักมาก่อน

ปริศนาวัฒนธรรมโลงไม้ท่ามกลางสภาพป่าบนดอยสูง กำลังท้าทายนักโบราณคดีและนักสิ่งแวดล้อมกลุ่มหนึ่ง

.....

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พร้อมคณะวิจัยประกอบด้วย **ผศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์** คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยา

กำเนิด หรือศูนย์กลางการปลูกข้าวอันเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเมื่อประมาณ 30 กว่าปีก่อน และตั้งข้อสันนิษฐานว่าแถบแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลางการเพาะปลูกของโลก

ความพยายามสืบค้นเรื่องราวในอดีตของดินแดนที่เต็มไปด้วยขุนเขาจึงเกิดขึ้น

แต่การขุดค้นจะเริ่มต้นไม่ได้ หากคณะวิจัยไม่กระทำการบางอย่างตามคำเตือนของคนในพื้นที่ นั่นคือ การไหว้ผีไทยใหญ่ เพื่อบอกกล่าวและขออนุญาตใน 'การบุกรุกพื้นที่' ครั้งนี้

ศาลไม้เหนือจุดตั้งแคมป์ คือ บริเวณประกอบพิธี คณะวิจัยเตรียมเครื่องเซ่น มีไก่ เหล้า ธูป เทียน พร้อมด้วยใบรายชื่อคณะทำงานทุกคน เพื่ออำนวยเสียงให้ผีรับทราบตามธรรมเนียมไทยใหญ่ จากนั้นหัวหน้าคณะวิจัยทำพิธีไหว้ผีบ้านไร่ด้วยขนม ธูปเทียน...

แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่เป็นแหล่งที่มีการอยู่อาศัยของคนก่อนประวัติศาสตร์หลายสมัยทับซ้อนกัน และเป็นแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้ที่เป็นที่โล่ง ด้านหนึ่งเป็นหน้าผาสูง พื้นที่ติดกับหน้าผาเป็นที่ตั้งโลงไม้ตลอดแนว บางโลงวางกองรวมกัน บางโลงพาดอยู่กับเสาและคาน ซึ่งทำหน้าที่รองรับโลงในอดีต

โลงไม้เหล่านี้มีอายุราว 2,000 กว่าปี นับจำนวนได้ทั้งสิ้น 29 ชิ้น ประมาณ 15 โลงทำจากไม้สัก มีทั้งโลงขนาดเล็กและใหญ่ พบเสาไม้ 95 ต้น เสาบางต้นส่วนปลายเสามีการแกะสลักเป็นคนนั่ง รูปแบบหัวโลงมี 4 แบบ

นอกจากโลงไม้ยังพบโบราณวัตถุอื่นๆ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ เครื่องมือหินกะเทาะ กระดูกคน จำนวนเล็กน้อย เครื่องมือโลหะ ลูกปัดทำจากกระดูก หอยเบี้ย กระดูกสัตว์ที่ถูกเผาไฟจำนวนมาก มีทั้งสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น สัตว์ตระกูลวัว ควาย สัตว์ขนาดกลาง เช่น สัตว์ตระกูลกวาง สัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ ลิง ค่าง หนู และสัตว์น้ำ เช่น หอยกาบน้ำจืด เต่า เป็นต้น

บริเวณผนังเพิงผายังพบภาพเขียนสี 3 จุด เป็นภาพเขียนสีแดงค่อนข้างเลือนลาง นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าน่าจะเป็น

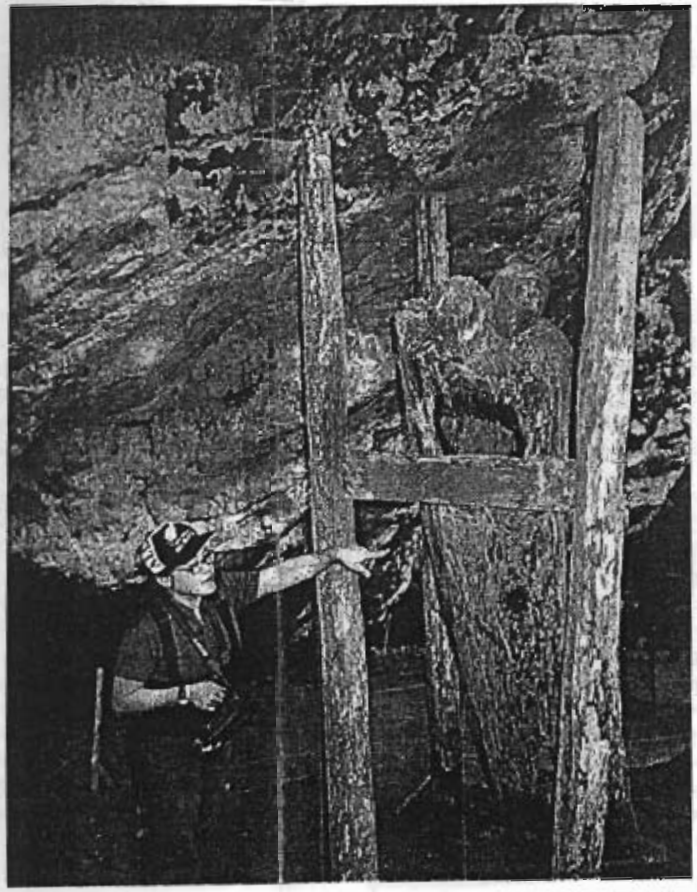

ช่วยได้ความได้ เพราะคนจะหาหอยกาบได้สะดวกในช่วงหน้าแล้ง พอเข้าฤดูร้อนมีแมลงบางชนิดชุกชุมมาก คนคงย้ายออกไป เราเคยมาสำรวจช่วงหน้าร้อนมีแมลงมาไต่ตอมเต็มไปหมด แต่ตอนฝนตกปรากฏว่าที่ตรงนี้ไม่มีปัญหา จะแห้งมาก ดูทำเลแล้วตรงนี้แห้งที่สุด บริเวณอื่นดินจะเป็นดินเหนียว แต่นี่จะเหมือนทรายแป้ง เพราะฉะนั้นพื้นที่นี้จะเก็บซากต่างๆ ได้ดี"

"ปริศนาอย่างหนึ่งที่เรายังไม่รู้ คือ คนก่อนหน้านี้กับคนที่ใช้โลงไม้นี้สัมพันธ์กันหรือไม่ สองคนที่เขียนภาพกับคนที่อยู่ตรงนี้และคนที่ใช้โลงไม้สัมพันธ์กันหรือไม่"

ต่อกรณีการวิเคราะห์เทคโนโลยีหรือการใช้เครื่องมือนั้น ดร.รัศมี กล่าวว่าจะทำการวิเคราะห์อย่างจริงจังในเร็วๆ นี้ แต่เบื้องต้นยอมรับว่าเทคโนโลยีของมนุษย์โบราณกลุ่มนี้ค่อนข้างซับซ้อน

"อย่างที่เราพบหอยเบี้ยที่หลุม 2 สามชิ้นก็ทำให้สงสัยต่อเพราะวัฒนธรรมการใช้หอยเบี้ยเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าอยู่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 11 ก่อนสมัยทวารวดี การวิเคราะห์ต่อไปเราต้องปะติดปะต่อเรื่องราวให้ดี"

กล่าวสำหรับการอนุรักษ์ระยะยาวต่อไปนั้น นักวิชาการด้านโบราณคดีผู้นี้เสนอว่าจำเป็นต้องระดมความเห็น และสร้างสำนึกในการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของของคนในพื้นที่ โดยอันดับแรกต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในแง่แหล่งเรียนรู้สำคัญของคนในท้องถิ่น เพื่อสกัดกั้นการมาทำลายแล้วไม่สิ้นสุด

"ปัญหาตอนนี้ คือ เดิมบริเวณนี้มีโลงผีแมนถึง 50 กว่าโลง แต่ถูกชาวบ้านเผาด้วยความไม่รู้ ที่เหลืออยู่เถือว่าน้อยแล้ว"

ความพยายามเชื่อมต่อประวัติศาสตร์ในพื้นที่ห่างไกลและยากต่อการเข้าถึงอย่างแม่ฮ่องสอน อาจเป็นการเปิดมิติการเรียนรู้เรื่องราวของมนุษย์ในอดีตที่เชื่อมไปถึงฐานความรู้ชุดอื่นๆ ได้อย่างดี และยิ่งช่วยทำให้ดินแดนแห่งนี้ไม่ถูกปกคลุมด้วยลายหมอกแห่งความมืดมัวอีกต่อไป

ท่ามกลางความเหน็บหนาวแต่ละยากลำบาก นักโบราณคดีกลุ่มหนึ่งกำลังทำงานวิจัยของตนอย่างขมีขมัน เพื่อบอกให้สังคมได้รับรู้ความสำคัญของโบราณคดีชายขอบในฐานะองค์ความรู้ที่จะทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น

กรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, **อ.ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์** ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกันสำรวจแหล่งโบราณคดีในถิ่นทุรกันดารที่หัวหน้าคณะวิจัย เรียกว่า โบราณคดีชายขอบ แห่งนี้

แรกเริ่มดำเนินการ คณะวิจัยให้คำจำกัดความคำ 'โบราณคดีบนพื้นที่สูง' ว่าหมายถึง การศึกษาร่องรอยพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในอดีตที่อาศัยอยู่ในเทือกเขา เชิงเขา ที่ราบเชิงเขา และที่ราบหุบเขา ที่มีความสูงตั้งแต่ 500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป ในที่นี้กำหนดขอบเขตเฉพาะในอำเภอปางมะผ้า

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในภาพรวมระดับจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือเป็นดินแดนที่ยังไม่มีใครสืบสาวประวัติศาสตร์ไปได้เกินกว่า 200 ปี ที่เกิดการตั้งชุมชนใหม่มาถึงปัจจุบันแม้ก่อนหน้านี้จะมีคณะสำรวจจากต่างประเทศเข้ามาตามหาต้นภาพคน เต่า ตอกไม้

ดร.รัศมี แจกแจงการขุดค้นว่า ดำเนินการขุด 3 หลุม หลุมที่ 3 มีอายุเก่าแก่ที่สุด ชั้นลึกสุดพบดินเทศสีแดง ซึ่งบ่งบอกสมัยการทำกิจกรรม ซึ่งอายุมีอายุเก่ากว่า 3,000 ปี ดังที่กรมศิลปากรเคยระบุไว้ และในชั้นล่างนี้เอง ที่พบเครื่องมือหินอายุประมาณ 10,000 ปี ตรงกับสมัยมนุษย์โฮโลซีนตอนต้น

ในเชิงมหาวิทยาการที่ต้องอาศัยข้อมูลความรู้จากหลากหลายสาขา คณะวิจัยมุ่งความสำคัญในประเด็นที่ว่า ระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมในอดีตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์อย่างไร

ในที่นี้ตัวบ่งชี้สำคัญ ได้แก่ กระดูกสัตว์ เรณูพืช ซึ่งเชื่อว่าได้รับผลกระทบเช่นกัน นอกจากนี้ การศึกษาวงปีไม้จากเสา และโลง พบว่า มีวงปีสม่ำเสมอ บ่งบอกสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกสลับแล้งสม่ำเสมอ ครั้นตรวจสอบกับไม้สักในป่าที่

ภาพเขียนสีบนผนัง

มศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช ในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

"ปริศนาอย่างหนึ่งที่เรายังไม่รู้ คือ คนก่อนหน้านี้ กับคนที่ใช้โลงไม้นี้สัมพันธ์กันหรือไม่ สองคนที่เขียนภาพกับคนที่อยู่ตรงนี้และคนที่ใช้โลงไม้สัมพันธ์กันหรือไม่"

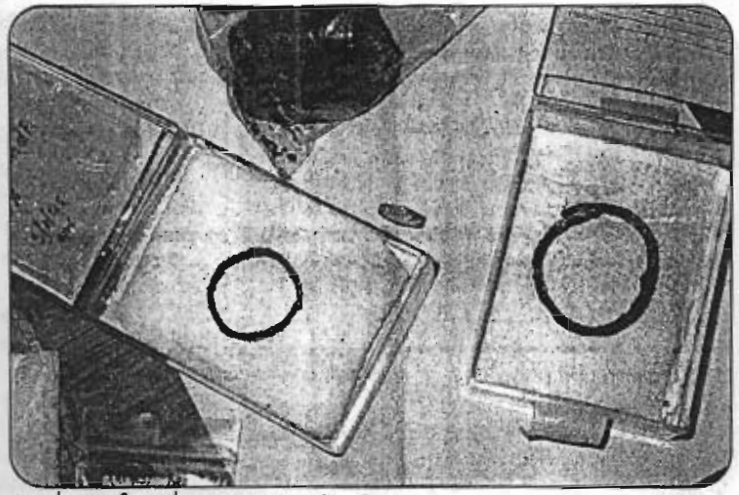

ส่วนหนึ่งของวัตถุโบราณที่พบและแยกประเภทแล้ว

ปีเดียว พบว่า เป็นไม้ชุดเดียวกัน

แม้จะพบหลักฐานโบราณวัตถุหลากาย แต่หลักฐานเหล่านี้ยิ่งนำไปสู่คำใหม่ที่ต้องการการพิสูจน์ยิ่งๆ ขึ้นไปถึงปัญหาที่ยังไขไม่ออก หัวหน้าะวิจัย เผยว่า การสันนิษฐานแหล่งาณคดีแห่งนี้ต้องระมัดระวังมากาะยังไม่ได้ข้อมูลสมบูรณ์เพียงพอ

"ปัญหาที่ไม่เข้าใจ คือ เราไม่พบโครงกมนุษย์กับโลงอยู่ด้วยกัน สงสัยว่ามีอาจไม่ได้ใช้ฝังศพทันที แต่อาจแล้วนำมารวมกัน และลักษณะหัวไม้ะแบบอาจเป็น Totem มีความหมายงชนชั้น หรือการแบ่งกลุ่ม อีกเรื่องราสันนิษฐานว่าที่นี่อาจเป็นแหล่งทำงมือ เพราะเราพบเครื่องมือหินะ และพบเศษกระดูกหลากหลายที่คาดว่าน่าจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องย" ดร.รัศมี กล่าวตอนหนึ่ง

เดชพิรุฬ ศรีระบุตร บัณฑิตคณะโบราณคดี หนึ่งในคณะทำงานรับผิดชอบขุดค้นหลุม 3 บอกเล่าว่าชั้นดินที่ขุดบอกให้รู้ว่ามีการใช้พื้นที่ซ้ำทางวัฒนธรรม 4 สมัย ในบริบทของมนุษย์ 2 ยุค (อายุ 10,000 ปี และ 2,000 ปี)

"ชั้นบนจะถูกรบกวนในสมัยเสาไม้ไฟ หลังจากนั้น ลงไปเป็นสมัยโลงผีแมนเจอพวกเศษภาชนะดินเผา ระดับลึกกว่านี้เป็นอีกยุคหนึ่ง น่าจะเข้ามาใช้พื้นที่ในการกะเทาะหิน ลึกลงไปเราเจอกระดูกสัตว์ใหญ่มาก แต่เครื่องมือจะพบน้อย เป็นแค่เศษเล็กๆ คาดว่า น่าจะเข้ามาใช้พื้นที่ในการล่าสัตว์ หรือมาพักชั่วคราวมากกว่ามาอยู่อาศัย"

หนุ่มนักขุดที่ใครต่อใครเรียกเขาว่า "เด็ด" คนนี้ สายยายอีกว่าระหว่างชั้นดินปรากฏแนวเถ้า ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้กิจกรรมของมนุษย์ในอดีต

"ช่วงที่เริ่มทำเครื่องมือหินเบื้องต้นๆ แนวเถ้าจะหนา จะมีเป็นแนวทะแยงจากมุมหนึ่งไปอีกมุมหนึ่ง เป็นแนวเถ้าซ้อนๆ กันตลอด แนวเถ้าบอกถึงกิจกรรมที่เขามาใช้พื้นที่นี้ คือ มีการจุดไฟ ยิ่งเถ้าซ้อนกันหนาเท่าไรก็แสดงว่าความถี่ในการใช้พื้นที่นี้มีมาก"

ในประเด็นเครื่องมือหินนี้ ดร.รัศมี อธิบายเพิ่มว่า ส่วนใหญ่เป็นหินกรวดแม่น้ำ ซึ่งในละแวกดังกล่าวมีแหล่งน้ำสายสำคัญอยู่ ทอปรกับในแง่นิเวศบริเวณโดยรอบมีแหล่งที่เป็นเพิงผาเล็กๆ พบวัตถุโบราณคดีล้ายคลึงกันประปราย สันนิษฐานว่า มนุษย์โบราณน่าจะใช้พื้นที่นี้ในการตั้งที่พักตามฤดูกาล โดยที่แหล่งเพิงผาบ้านไร่เป็นจุดที่มีการทำกิจกรรมโดดเด่นมากกว่าจุดอื่น

"ที่นี่ฤดูไหนอยู่ฤดูไหนย้ายเรายังต้องดูกันต่อไป อย่างที่พบหอยกาบก็พอ

สำนักงานที่เก็บโบราณวัตถุแยกประเภท บริเวณที่ตั้งแคมป์ใกล้ลำห้วย

โลงไม้หลากขนาดเรียงรายบนยอดดอย

กว่าจะเป็นโบราณคดีบนพื้นที่สูง

โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงถือเป็นงานวิจัยต่อยอดจาก 'โครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน' โดย **ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวณิช** (ปี พ.ศ.2541-2542) ทั้งสองโครงการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ครั้งนั้นพบแหล่งโบราณคดี 37 แหล่ง มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ประมาณหนึ่งหมื่นปีมาแล้วจนกระทั่งปัจจุบัน (ไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย) และมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ เป็นแหล่งฝังศพของคนใน วัฒนธรรมโลงไม้ ที่มีการปลงศพในโลงไม้แล้วนำไปไว้ในถ้ำ

ฐานข้อมูลดังกล่าวนำมาสู่การสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน ได้แก่ ภายในถ้ำ เชิงเขา และที่ราบระหว่างหุบเขา โดยโครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงมีระยะเวลา 2 ปี (มีนาคม 2544-28 กุมภาพันธ์ 2546)

เดือนมีนาคม-สิงหาคม 2544 คณะวิจัยสำรวจสภาพแวดล้อมที่ก่อระบบนิเวศต่างกันในบริเวณลำน้ำแม่ลาน้อย ลำน้ำปาย และลำน้ำแม่ลาน้อย พบแหล่งโบราณคดีจำนวน 19 แหล่ง แบ่งเป็นโบราณคดีประเภทที่อยู่อาศัย ที่ฝังศพ และหินตัดเครื่องมือหินกะเทาะ ตำสุด ระหว่างดำเนินการขุดค้น (เริ่มเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2544-31 มกราคม 2545) ณ แหล่งโบราณคดีถ้ำผานาง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

นอกจากนี้ จะดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2545

แหล่งโบราณคดีทั้งสองสามารถเป็นตัวแทนแหล่งโบราณคดีสมัยปลายไพลสโตซีน (ยุคน้ำแข็ง)-โฮโลซีนตอนปลายได้

ปริศนาแห่ง 'ถ้ำ' ร่องรอยมนุษย์โลก!!

ถ้ำและเพิงผาหินที่หลบซ่อนตัวอยู่ในแนวเขาสูงเสียดฟ้า กระจายตัวอยู่ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศไทย ต่างมีมนต์เสน่ห์ให้ความงาม ความบริสุทธิ์ อีกทั้งแฝงปริศนาชวนค้นหา !!

จากการคาดประมาณจำนวนถ้ำของประเทศไทยพบว่ามีมากกว่า 10,000 แห่ง โดยแหล่งที่พบถ้ำมากที่สุดอยู่ที่ จ.กาญจนบุรี และ จ.แม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังกระจายอยู่ในแนวเขา จ.ราชบุรี, เพชรบุรี, พังงา, กู่เก็ด ฯลฯ ถ้ำส่วนใหญ่เป็นถ้ำหินปูนที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ แต่ละปีจึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจเดินทางมาเยี่ยมเยือน...

การเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการ คลอดจนการวางแผนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นเหตุเป็นผล ก่อนความสวยสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติจะหมดไปจึงมีความสำคัญ...

ในบรรดาถ้ำที่มีความงดงามตามธรรมชาติของประเทศไทยที่ ต.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ที่นี่จึงเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีถ้ำสำคัญ ๆ ไม่ต่ำกว่า 170 แห่ง ซึ่งมีคุณค่าทางธรณีวิทยาและโบราณคดีหลบซ่อนอยู่

> "ถ้ำในประเทศไทยพบว่ามีมากกว่า 10,000 แห่ง โดยแหล่งที่พบถ้ำมากที่สุดอยู่ที่ จ.กาญจนบุรี และ จ.แม่ฮ่องสอน ถ้ำแต่ละแห่งมีความเปราะบาง อ่อนไหวและเปลี่ยนแปลงง่าย แม้แต่ลมหายใจและแสงไฟก็อาจส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาติในถ้ำได้ การเที่ยวชมจึงควรพยายามสุดความสามารถที่จะลดการสร้างผลกระทบ"

ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ศิลก จาณิช อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล หัวหน้าโครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำใน จ.แม่ฮ่องสอน กล่าวถึงผลการศึกษาว่า ถ้ำทั่วประเทศไทยมีการประมาณคร่าว ๆ ว่ามากถึง 10,000 แห่งทั่วประเทศ ส่วนใหญ่เป็นถ้ำหินปูน

"ถ้ำที่พบทั่วโลกเกิดได้ในหินทรายหินปูน ธารน้ำแข็งและชายทะเล การศึกษาในโครงการนี้นอกจากสำรวจโดยชาวไทยแล้ว ยังได้ศึกษาจากเอกสารของชาวต่างชาติ ศึกษารอบด้านทั้งธรณีวิทยา อุทกวิทยา โบราณคดี ป่าไม้ ซัลว์ป่า คลอดจนการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้ก็เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบหาความสัมพันธ์ในการจำแนกประเภทถ้ำ รวมถึงชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพถ้ำทั้งในอดีต ปัจจุบันและในอนาคต"

ในต่างประเทศมีการจัดการทรัพยากรถ้ำไว้อย่างน่าสนใจ จากการศึกษาพบว่ามีการจัดแบ่งถ้ำออกเป็น 3 ประเภท คือ ถ้ำที่เข้าถึงง่ายในที่นี้หมายถึงเข้าโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์มากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นถ้ำที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประเภทที่ 2 เป็นถ้ำที่มีความสำคัญในทางชีววิทยา โบราณคดี ใช้เพื่อการศึกษาอ้างอิง ซึ่งถ้ำประเภทนี้จะเดินเข้าไปถึงยากกว่าประเภทแรก สุดท้ายเป็นถ้ำอันตราย ไม่ควรที่จะเข้าไปเยี่ยมชมเนื่องจากมีข้อจำกัดมากมาย อาทิ อากาศน้อย มีน้ำไหล น้ำท่วมฉับพลัน หรืออาจมีการหล่นร่วงของเศษหินตลอดเวลา เปราะบางในตัวเอง ฯลฯ

"การสำรวจครั้งนี้ศึกษาจากขอบเขตลุ่มน้ำของและลุ่มน้ำลาง ในเขต อ.เมือง และ อ.ปางมะผ้า ซึ่งในบริเวณนี้พบว่ามีถ้ำที่มีความสำคัญอยู่เป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 170 ถ้ำ แบ่งเป็นถ้ำทางธรณีวิทยาประมาณ 90 ถ้ำ ถ้ำที่พบหลักฐานทางโบราณคดีประมาณ 80 ถ้ำ จากจำนวนเหล่านี้ คณะสำรวจได้ทำการศึกษาอย่างละเอียดจำนวน 46 ถ้ำ พบถ้ำที่มีหลักฐานทางโบราณคดี อาทิ พบโลงไม้ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ อยู่มากถึง 37 ถ้ำ 1 เพิงผา ตลอดระยะเวลาของการศึกษา แม้ไม่อาจชี้ชัดถึงรายละเอียดของถ้ำทั้งลุ่มน้ำได้ แต่ลักษณะทางธรณีวิทยา โบราณคดี และนิเวศวิทยาของถ้ำและพื้นที่โดยรอบ นับว่ามีเอกลักษณ์โดดเด่น แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย"

ขณะที่การสำรวจพบถ้ำที่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความสำคัญอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้ำทางธรณีวิทยาก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ความสมบูรณ์ของผืนป่าล้วนมีความหมายอย่างมากต่อการเกิดหินงอก หินย้อย ทั้งสิ้น....

เดลินิวส์ อาร์ต

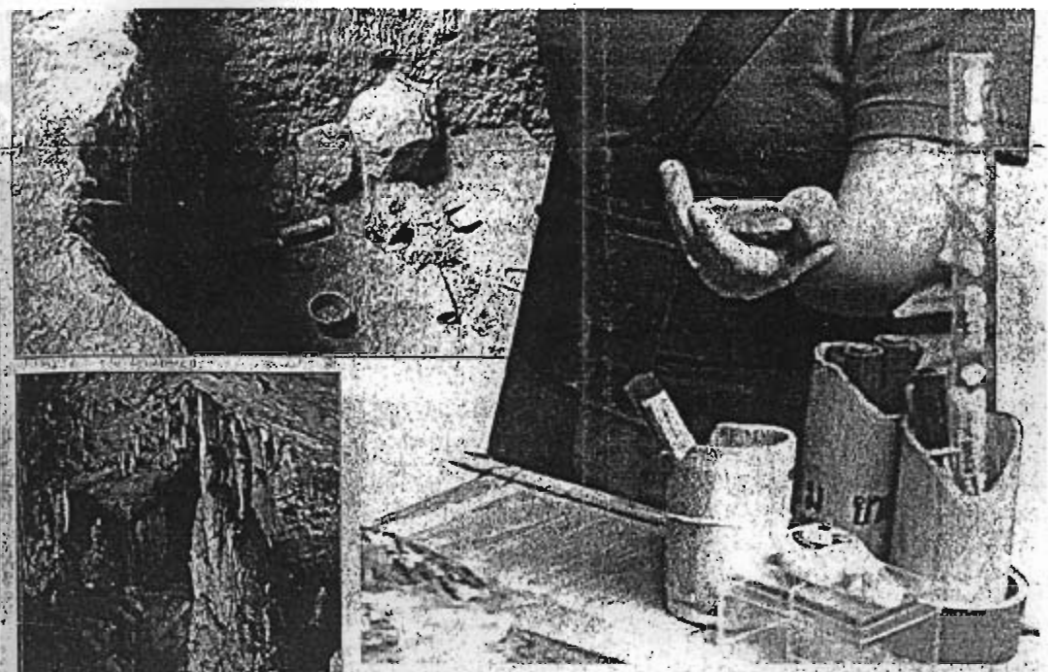

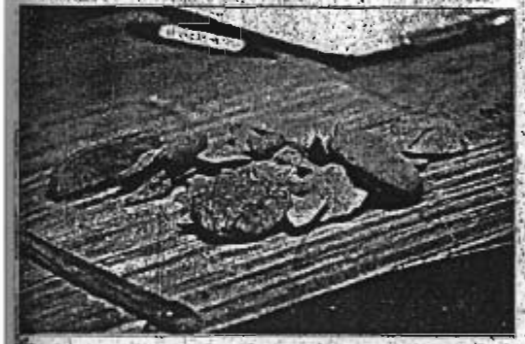

ที่มีมนุษย์ธรณีวิทยา อุทกวิทยา โบราณคดี ป่าไม้ สัตว์ป่า คลอดจนการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้ก็เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในการจำแนกประเภท ฯลฯ รวมถึงชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต"

ในต่างประเทศมีการจัดการทรัพยากรถ้ำอย่างน่าสนใจ จากการศึกษาพบว่ามีการจัดการถ้ำออกเป็น 3 ประเภท คือ ถ้ำที่เข้าถึงง่าย

ถ้ำหินปูนที่นี่สะท้อนถึงระบบนิเวศวิทยาที่มีลักษณะเฉพาะของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งอาจเป็นแรงจูงใจทำให้มนุษย์สมัยก่อนมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้ แต่จะด้วยเหตุใดก็ตามปัจจุบันกิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไป ตัดไม้ทำลายป่า ใช้สารเคมีทำการเกษตร สารปนเปื้อนลงแหล่งน้ำ ทำลายระบบนิเวศ ส่งผลกระทบต่อถ้ำและทำลายสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในถ้ำ

นอกจากการศึกษาการจัดการทรัพยากรถ้ำ การวิจัยครั้งนี้ยังต่อยอดนำไปสู่การศึกษาโบราณคดีบนพื้นที่สูง ผศ.ดร.วัลภา ชูทรงเดช อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร หัวหน้าโครงการฯ กล่าวถึงการขุดค้นพบหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีโดยนักวิชาการไทยที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ ต.สบป่อง จ.แม่ฮ่องสอน ว่า การขุดค้นครั้งนี้หลักฐานที่พบมีทั้งเศษกระดูกคน สัตว์ ซากพืช เครื่องมือหินกะเทาะละออง เรณู ตะกอนดิน ฯลฯ ซึ่งมีความหมายสำคัญทางโบราณคดีทั้งสิ้น ส่วนบนพื้นดินพบโลงไม้อีกเป็นจำนวนมากตั้งเรียงรายอยู่ แต่น่าเศร้าใจที่บางส่วนถูกเผาทำลายไปเพราะความไม่รู้

"หลักฐานที่ฝังอยู่ในถ้ำยิ่งสูงจากพื้นราบกว่า 200 เมตร ปัจจุบันเหตุน้ำท่วมและยุบตัวลงทำให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวเปิดโล่งกว้าง การขุดหาร่องรอยอดีตครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมโบราณเพื่อนำไปเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลก เพื่อหาความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งแวดล้อมในอดีต โดยศึกษาไปเป็นองค์รวมโดยเฉพาะเรื่องของการตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

การค้นพบหลักฐานทางโบราณจึงมีความน่าสนใจ "โดยเฉพาะโลงไม้ซึ่งพบอยู่เป็นจำนวนมาก บางโลงมีขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 11 เมตรทำจากไม้สัก รวมทั้งไม้เนื้อแข็งชนิดอื่น ๆ ขณะที่โลงไม้บางโลง ส่วนปลายเสาแกะสลักเป็นรูปคนนั่ง ที่ผนังถ้ำพบภาพเขียนสีนอกจากนี้ยังขุดพบเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นโลหะหิน นอกจากนี้พบลูกปัด หอยเบี้ย กระดูกสัตว์เล็ก ใหญ่อีกหลายชนิด ฯลฯ"

จากการประเมินข้อมูลพอสรุปได้ว่า หลักฐานที่ค้นพบในแหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านไร่นาจะเป็นตัวแทนแหล่งโบราณคดีสมัยปลายไพลโตซีน (ปลายยุคน้ำแข็ง) -โฮโลซีน (ยุคน้ำท่วม) คอยค้นคและปลาย ซึ่งหลักฐานทั้งหมดคงต้องนำไปตรวจสอบและวิเคราะห์ด้วยวิธีคาร์บอน 14 อีกครั้งเพื่อจำแนกหาอายุสมัยและคอบคำตามขยายสิ่งที่กำลังศึกษาต่อไป

การรู้ถึงความสำคัญของวิธีการ

คลอดจนเข้าใจถึงกระบวนการจัดการอย่างมีระบบจึงมีความสำคัญ ซึ่งอนาคตจะช่วยรักษาความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ความงดงาม ความลึกลับมหัศจรรย์ของหินงอก หินย้อย ที่ธรรมชาติรังสรรค์ไว้อย่างวิจิตร ตระการตา คลอดจนปริศนาของโบราณวัตถุภาพเขียนสี ที่ซ่อนตัวอยู่ในถ้ำจึงมีเสน่ห์ความหมายยิ่งใหญ่คลอดกาล !!!

เที่ยวถ้ำอย่างรู้ค่า..

อดีตถ้ำหลายแห่งเคยเป็นที่พักพิงของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์หลายยุคสมัย จากหลักฐานนักโบราณคดีมีการค้นพบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ศิลปวัฒนธรรมกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง

ท่ามกลางความท้าทายในการเที่ยวถ้ำ ข้อควรระวังคือความมีสติที่ร่วมกันในการนำเสนอ คุณค่าด้วยความประมัดระวัง เนื่องจากสิ่งแวดล้อมภายในถ้ำมีความเปราะบาง ง่อนไหวและเปลี่ยนแปลงง่าย แม้แสงสว่างไฟและแสงไฟที่อาจส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในถ้ำได้ การเที่ยวชมถ้ำจึงควรมีการจำกัดความเข้มของแสงที่จะลดการสร้างผลกระทบ ไปจับภาพเขียนบนผนังถ้ำ จับหินหรือเด็ดหักขีดข่วนหินให้เป็นรอยๆ ส่วนถ้ำใดที่มีความเปราะบางมากที่ไม่ควรเข้าไปเยี่ยมชม

พงษ์พรรณ บุญเลิศ

เรียบเรียงโดย นิทรมน ภูริพัฒนโพงศ
ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 5 2545

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช

"คน" บนที่สูงกับ "วัฒนธรรมโลงไม้" ที่ปางมะผ้า แม่ฮ่องสอน

โครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้จัดสัมมนาโต๊ะกลมขึ้นเมื่อวันที่ ๘ -๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ห้องประชุมนริศรานุวัดดิวงศ์ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ตลิ่งชัน ทั้งนี้โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่าย ๑ ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ) และมหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะผู้วิจัยที่เสนอผลงานในครั้งนี้ ประกอบด้วยนักวิจัยทั้งหมด ๓ ท่าน คือ

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ศึกษาเกี่ยวกับด้านโบราณคดี เช่น สภาพแวดล้อมในอดีต พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงการปรับตัวของคนในสังคมและวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในพื้นที่สูงในอดีต

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ศึกษาสภาพภูมิอากาศในอดีต การสร้างเส้นภูมิอากาศ การใช้ทรัพยากรไม้ในอดีต ศึกษาสภาพแวดล้อมบนพื้นที่สูงในปัจจุบันว่ามีความคล้ายคลึงกับอดีตหรือไม่ รวมไปถึงกำหนดอายุที่แน่นอนของโลงไม้จากการซ้อนทับกับไม้ที่มีชีวิต

๓. อาจารย์ ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาเกี่ยวกับด้านมานุษยวิทยากายภาพ โดยศึกษาลักษณะทางกายภาพของกลุ่มคนโบราณในวัฒนธรรมโลงไม้ที่อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำของและลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน หาความสัมพันธ์ทางชีววิทยาของกลุ่มคนดังกล่าว กับกลุ่มคนวัฒนธรรมโลงไม้ที่อยู่ในพื้นที่อื่น เช่น ลุ่มแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี และรวมไปถึงกลุ่มคนปัจจุบันที่ยังคงอาศัยอยู่ในเขตอำเภอปางมะผ้าด้วย

การนำเสนอความก้าวหน้าของงานวิจัยในครั้งนี้ เป็นการสรุปรวบรวมผลของการศึกษาทั้งสามด้านตลอดระยะเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา (มีนาคม ๒๕๔๔-กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕) โดยงานวิจัยทางด้านโบราณคดีนั้น ได้มีการดำเนินงานแล้วในหลายขั้นตอนคือ สำรวจแหล่งโบราณคดีครอบคลุมทุกประเภทในเขตอำเภอปางมะผ้าเมื่อเดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๔ ทั้งนี้โดยเน้นสำรวจอย่างละเอียดในเขตลุ่มน้ำลาง (ถ้ำลอด) และลุ่มน้ำรางหลวง (บ้านไร่)

ปราชญ์น้อยปราชญ์ใหญ่ นั่งเรียงเคียงกันดื่มกินที่เรือนอินทร์ ตอนคุงค่ำเข้าราษตรีของวันอาทิตย์ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๔๕ สนทนาพาทีกันร้อยแปดพันเก้าวิชาการ (เห็นหน้าจากซ้าย) **ไมเคิล ไรท์** (ศิลปวัฒนธรรม) **ชาญวิทย์ เกษตรศิริ** (ธรรมศาสตร์-อบศ.๕) **เบน แอนเดอร์สัน** (คอร์แนล) **เกษียร เตชะพีระ** (ธรรมศาสตร์)

ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้เลือกไว้สำหรับขุดค้น จากนั้นในช่วงเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานที่ได้จากการสำรวจ และช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๔๔-มกราคม ๒๕๔๕ ได้ขุดค้นในพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการสำรวจพบว่ามีแหล่งโบราณคดีในเขตลุ่มน้ำลางและรางหลวงทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ แหล่ง สามารถกำหนดประเภทของแหล่งโบราณคดีได้หลากหลายประเภท คือ ที่อยู่อาศัยชั่วคราวซึ่งมักพบตามเพิงผาเล็กๆ ใกล้แหล่งน้ำ ที่ฝังศพตามซอกหลืบในถ้ำต่างๆ แหล่งวัตถุดิบในการทำเครื่องมือหินพบบริเวณหาดกรวดริมน้ำ แหล่งผลิตเครื่องมือหินมักพบบนสันดอยสูงที่มีแหล่งน้ำอยู่ใกล้ๆ และโบราณสถานซึ่งมักจะพบตรงบริเวณที่ราบในหุบเขาและน่าจะมีแบบแผนการก่อตั้งอยู่ตามจุดที่มาสบกันของลำน้ำสองสาย เป็นต้น

ส่วนผลจากการขุดค้นสามารถบอกถึงช่วงระยะเวลาของการทำกิจกรรมมนุษย์ในพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ได้ ๓ ช่วงคือ ในช่วงแรกเป็นการอยู่อาศัยของกลุ่มคนที่ใช้เครื่องมือหินกะเทาะ ช่วงที่สองเป็นการใช้พื้นที่ในการฝังศพของคนในวัฒนธรรมโลงไม้ และช่วงที่สามเป็นการเข้ามาใช้พื้นที่ของคนปัจจุบัน

ในส่วนของงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยากายภาพตลอดระยะเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา ได้ทบทวนข้อมูลหลักฐานที่เคยศึกษาไว้แล้วในพื้นที่เขตอำเภอปางมะผ้านี้ พบว่าสภาพของหลักฐานประเภทโครงกระดูกมนุษย์อยู่ในลักษณะที่แตกหักเสียหายทั้งหมด อีกทั้งยังไม่เคยพบโครงกระดูกที่สมบูรณ์และไม่ถูกรบกวนหรือเคลื่อนย้ายจากตำแหน่งเดิมเลยแม้แต่ชิ้นเดียว ดังนั้นการศึกษาโครงกระดูกจากชิ้นส่วนที่แตกหักเหล่านี้ด้วยวิธีทางมหกายวิภาค (Gross Analysis) จึงเป็นไปได้ยากมาก ฉะนั้นในการศึกษาเรื่องราวของผู้คนจากเศษชิ้นส่วนกระดูกที่แตกหักเหล่านี้จำเป็นจะต้องพัฒนาระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) จากการศึกษาเพียงด้านกายภาพภายนอกไปสู่การวิเคราะห์ทางด้านเคมีหรือองค์ประกอบภายในของกระดูกแทน

ฟันมนุษย์เป็นหลักฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำการวิจัยด้านมานุษยวิทยากายภาพในครั้งนี้ เนื่องจากพบในการสำรวจเป็นจำนวนค่อนข้างมาก และถึงแม้ว่าฟันแทบทั้งหมดจะหลุดออกจากกระดูกขากรรไกรแล้วก็ตาม แต่ก็ยังอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ โดยผู้วิจัย

รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์

จะศึกษาเปรียบเทียบตำแหน่งของฟันและขนาดเพื่อประเมินจำนวนต่ำสุดของโครงกระดูก (Minimum Number of Individual หรือ MNI) ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของฟันเพื่อบอกเชื้อชาติโดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์จาก Turner (๑๙๙๑) และนอกจากนี้ยังได้ส่งตัวอย่างฟันกรามที่สมบูรณ์ไปสกัดหาดีเอ็นเอ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับดีเอ็นเอของคนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่อาศัยบริเวณพื้นที่นี้ในปัจจุบันด้วย

การศึกษาในด้านมานุษยวิทยากายภาพขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างขั้นตอนการวิเคราะห์ที่ยังไม่เสร็จสิ้น จึงยังไม่สามารถสรุปภาพรวมของคนในพื้นที่นี้ออกมาได้อย่างชัดเจนนัก

ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวงปีไม้ในระยะเวลาที่ผ่านมานั้น ได้ออกสำรวจในพื้นที่ลุ่มน้ำลางและรางหลวง เพื่อเจาะตัวอย่างไม้ทั้งไม้ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันกับไม้ที่ตายแล้วคือโลงและเสาไม้ จากนั้นจึงนำตัวอย่างไม้ทั้งหมดมาวิเคราะห์หาอายุในห้องปฏิบัติการที่คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ขจรฤทธิ์ รักษา คนเขียนหนังสือ ทำหนังสือ และขายหนังสือ แบบ "ทรี-อิน-วัน" มีผลงานออกมาแม้ไม่มาก แต่ก็สม่ำเสมอ ล่าสุดตีพิมพ์นวนิยายเรื่องนางสำลี เกี่ยวกับชีวิตหญิงชรา ออกมาวางจำหน่ายเมื่อต้นเดือนมกราคมนี้

นอกจากเขียนหนังสือ ทำหนังสือภายใต้ชื่อสำนักพิมพ์บ้านหนังสือ และขายหนังสือตามงานมหกรรมหนังสือแล้ว ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในแวดวงวรรณกรรมอยู่มิขาด

ก่อนหน้านั้น ร่วมลงขันกับชาติ กอบจิตติ จัดพิมพ์หนังสือลาว คำหอม งานและความคิดของคำสิงห์ ศรีนอก ซึ่งอายุครบ ๗๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ หนังสือเพิ่งแล้วเสร็จเมื่อธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ผ่านมานี้

หนังสือเล่มนี้จัดจำหน่ายโดยบริษัทเคล็ดไทยฯ พิมพ์เพียง ๒,๐๐๐ เล่ม หากหาซื้อที่ไหนไม่ได้ โทร.ไปที่เบอร์โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๕ ๙๕๓๖ ถึง ๔๐ รายได้ทั้งหมดหลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว จะนำไปใช้จ่ายเพื่อวงวรรณกรรมไทยต่อไป

การวิเคราะห์หาอายุของไม้โดยการเปรียบเทียบความเหมือนของวงปี ได้ใช้เกณฑ์อายุที่เก่าที่สุดตามค่าอายุโดยวิธีเรดิโอคาร์บอน (Radiocarbon) ที่หาได้จากโลงไม้ คืออยู่ในช่วง ๑,๒๐๐-๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว ส่วนอายุของไม้มีชีวิตนั้นในขณะนี้พบว่าที่เก่าที่สุดคือประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปีมาแล้ว ดังนั้นปัญหาในขณะนี้คือการปิดช่องว่างของช่วงอายุไม้ที่ขาดหายไป ซึ่งคงจะมีสาเหตุมาจากการให้สัมปทานไม้สักในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงทำให้ไม้สักในช่วงอายุนั้นสูญหายไปจากพื้นที่ทางภาคเหนือแทบทั้งหมด

การศึกษาวิจัยทั้งสามด้านดังกล่าวนี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่อย่างแนบแน่นและมีมิติ กล่าวคือ การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโบราณ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมตามฤดูกาล ความหลากหลายของพืชพรรณ สัตว์ป่า ความรู้เกี่ยวกับธรณีสัณฐานเช่นการทับถมของตะกอนถ้ำ การพัดพาและก่อตัวของลานตะพักลำน้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบการจัดการอพยพเคลื่อนย้ายของคน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติรูปแบบการใช้พื้นที่ การตั้งถิ่นฐานเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่กลไกการเกิดระดับของสังคมและการจัดองค์กรทางสังคม ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม จนท้ายที่สุดแล้วจะสามารถนำข้อมูลทั้งหมดมาเชื่อมโยงเพื่อแปลความหมายเกี่ยวกับเรื่องราวของสังคมและวัฒนธรรมที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในพื้นที่แถบนี้ได้

สโมส

ประวัติศาสตร์ คืออะไร? อยู่ที่ไหน?

หน้าที่สำคัญที่สุดของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การประมาณความเป็นจริงของพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ จึงควรเข้าใจก่อนว่าความจริงประวัติศาสตร์คืออะไร และอยู่ที่ไหน *(แถมสุข นุ่มนนท์)*

ในระหว่างวันที่ ๙-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ ที่ผ่านมา ณ ห้องประชุมดึก ๓ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้จัดโครงการสัมมนาทางวิชาการประจำปี ๒๕๔๔ ในหัวข้อเรื่อง *แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน : ข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและระเบียบวิธี*

ในการประชุมทางวิชาการครั้งนี้ มีนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ที่เป็นอาจารย์จากมหาวิทยาลัย โรงเรียน และนักศึกษา

ช่วงเช้าวันที่ ๙ กุมภาพันธุ์ ๒๕๔๕ ศ.ดร.แถมสุข นุ่มนนท์ อภิปรายนำในประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย จากนั้น ผศ.ดร.พรรณี บัวเล็ก เสนอเรื่อง *ลักษณะนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๗-๒๔๘๒* ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต ของอาจารย์

เมื่อ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อนพ้องน้องพี่ในแวดวงนักเขียนได้แสดงมุทิตาจิตแด่ลุงคำพูน บุญทวี ในโอกาสที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติในฐานะเป็นศิลปินแห่งชาติ ๒๕๔๔ จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยจัดงานเลี้ยงที่บ้านของลุงคำพูนที่บางบัวทอง ปีนี้ลุงคำพูนอายุ ๗๓ ปีแล้ว แต่ยังคงทำงานเขียนหนังสือและเข้าร่วมกิจกรรมกับนักเขียนรุ่นน้องรุ่นลูกรุ่นหลานอยู่เสมออย่างไม่ถือตัว เสียดายที่เกียรติยศมักมาช้าเสมอ

ASSISTANT PROFESSOR
Rasmi Shoocongdaj (abo
An overall view of the arc
ological site at the rear o
Rai village, Mae Hong So
(left).

PHOTO COURTESY/ASSISTANT PROFESSOR RASMI SHOOCONGDAJ

ARCHEOLOGIST

Detectives of the Past

Archeologist Rasmi Shoocongdej finds fulfilment in reading messages and finding answers that have long baffled mankind deep under the earth.

By **Piyaporn Wongruang**

The last light of day has gone and the sky is beginning to get dark. The building housing the Department of Archaeology of Silpakorn University is also dark, except for one room at the farthest corner. There, Assistant Professor Rasmi Shoocongdej is still busy, working her way through a huge pile of papers that includes student tests. She knows she will be spending many more hours in this quiet room, burning the midnight oil, if she is to complete her tasks.

Arriving home late and getting up early is Rasmi's way of making every minute of her teaching work count. It is a practice to which she has adhered for the last 10 years. But her dedication is not entirely due to her career as a lecturer specialising in prehistoric archaeology, but also to the other cap she wears: that of an archaeologist.

After Rasmi finishes her course work, she changes out of her formal outfit into pants and a T-shirt. She picks up the small backpack filled with personal stuff, including a hand trowel, and heads off upcountry searching for artefacts buried deep. Her passion is for all things prehistoric.

She has travelled to many remote areas to dig for hidden treasures. As a youngster she scoured the long beach along the Mekong River in Chiang Rai's Chiang Kong district. Her passion has also led her to New Mexico and Arizona, where, under the scorching sun, she has found fragments of bison's bones and stone tools, and the Euphrates River in Turkey where she lent her willing hands to a friend's project.

"Hidden prehistoric treasures like stone implements have always impressed me, especially since my student days," says Rasmi. "They can't be easily understood. Many fields of knowledge are needed for interpreting the messages of our ancestors hidden inside the treasures. I used to wonder how archaeologists knew whether they were man-made materials or not. Who used them or how - that kind of thing. I haven't thought of anything else since."

Rasmi compares prehistoric archaeology to forensic science: both disciplines search for the truth, using clues to construct the evidence.

"We are the detectives of the past," says Rasmi "We search for the truth behind the artefacts, to find the answers to such questions as who lived at the site, their age and why they lived there, among others. To be able to do this, we need multi-disciplinary skills to interpret data. Archaeologists have to study many subjects ranging from geology, anatomy, as well as ancient languages in t of historic archaeology."

At present, Rasmi is ing on a two-year pro Mae Hong Son's Pang district that is being sup by the Thailand Re Fund. This highland arc ogy is quite rare i Kingdom.

Rasmi explains that land archaeology is the s the social and cultural opment of the ancient who lived on the mount foothills, and in the vall the project, she determi height at 500 metres ab level to specify the boun her study area. This le says, distinguishes the ent environments of t areas above and beneat

"I dream of visiti archaeological site of Puchoo in Peru locate Andes," says Rasmi "T ject is also concentratin highlands. It's a pione ject and complicated. H

if we can make people understand this, I think it's worth trying."

Rasmi says highland archaeology is often considered a marginal field, as most archaeological studies have concentrated on civilisations in fertile river basins. In the mountainous Northern region, there are a few archaeological sites from the prehistoric period such as Obb Luang in Chiang Mai's Hod district and the better known site in Lampang province where fragments of Homo Erectus were found.

In Mae Hong Son, archaeological studies have been undergoing since 1970. A great deal of archaeological evidence has been found that tells the researcher that human life here existed more than 10,000 years ago. More importantly, several ancient coffins dating back 2,000 years were also uncovered in this area.

Unfortunately, these studies were conducted based specifically on the interests of the researchers involved and the individual work was not compiled so as to create a full picture of the lives of the people who inhabited the area.

Rasmi expects that once she has completed her current project a clearer picture will emerge. The data will cover the relation between man and the environment, all the more interesting as there were a number of major climate changes in the late Pleistocene (11,000-18,000 years) and Holocene (2,500-10,000 years) eras. She adds, with a wry grin, that projects of this kind are rare in the Kingdom and only very few studies about the environment in archaeological context exist.

Rasmi says that without a proper understanding of the environment, we may never be able to ascertain - or at least make an educated guess -on why people chose to settle on river plains in the historical context. She points to human excesses that have caused large areas of land to be abandoned in the past, and that this can happen again in the present. She also argues that society today needs to learn about natural resource management.

Since March last year, Rasmi is often seen walking the steep mountain trails in Pang Mapa district along with some 10 fellow archaeologists and environmentalists. Between March and August, the team conducted a series of surveys of river basins in Rang Luang, Lang, and Pam.

They found 10 archaeological sites in those areas, two of which were selected as samples for an intensive study through excavation due to their rich archaeological value.

During the cold spell in November, Rasmi started the excavation works on the first site, Ban Rai. Over the mountaintop behind the village was a large open space with a 200-metre cliff on one side. It was once a large cave. The roof had collapsed long ago. Around 30 pillars and log-like artefacts later recognised as ancient coffins dating back 1,200 to 2000 years were found, as well as such other evidence as stone tools, pocket-knives, fragments of animal bones, ash layers, a human skeleton, and wall paintings.

To Rasmi, these findings provide evidence that at least two separate civilisations have lived in the area. The first group, born more than 10,000 years ago, led a nomadic lifestyle, while the later generation to settle there used the area as their burial grounds between 1,200 and 2,000 years ago.

A SENSE OF SELF

Next summer, Rasmi and her team will start excavating the second site at Lod Cave. For this project, she will be assisted by some of her students. She laughs as she recounts how certain of the youngsters in her class remind her of herself in her youth, digging the ground with the same enthusiasm and passion.

After graduating from Silpakorn's faculty of archaeology in the '80s, Rasmi was recruited by the Fine Arts Department to work on prehistoric archaeological sites in Kanchanaburi. When stone tools were uncovered and she found herself unable to do more than identify them, she decided to save her cash and head off to the States.

"At that time, no university in Thailand was offering a Master's course in prehistoric archaeology and I was anxious to learn more," she says. "One stone tool can tell so many stories about societies and the environment."

She was accepted by the University of Michigan and during the course was given the opportunity of assisting on the excavation of some archaeological sites located in the Southwest of the US. To maintain hearth and home, she worked part-time as a librarian and applied for scholarships.

"It's was a good lesson about life," says Rasmi "The tough conditions forced me to learn how to manage my own life. What kept me going was the hunger for more knowledge. I often tell my students that anything in life is possible. They have to work to attain their dreams. If the dream is important enough, then they mustn't be afraid to chase it. They need role models, need to understand how others have fought for success. It is never easy."

Rasmi returned Thailand in 1987 and started her career as a lecturer in Silpakorn University. Five years later, she returned to the University of Michigan to pursue her doctorate degree.

Rasmi says that archaeological knowledge can be applied to a variety of occupations. But to survive as a specialist, especially one dealing with the prehistoric period, demands a great deal of determination. Chances are rare and the Fine Arts Department's policy is based more on unearthing information on various historical eras than the prehistoric.

"There are more jobs available on historical sites such as restoration projects and if student have knowledge about the historic period, they have a better chance of surviving. Knowing about stone tools is hopeless in terms of survival. They need more sophisticated knowledge in order to survive in this field."

BRIDGING THE GAP

Rasmi is trying to bridge the gap. She hopes that the project will help her student learn the hands-on processes that will allow them to work as professional archaeologists, surveying, excavating, collecting, interpreting data, and writing documents.

"After going through this process, I think they will be able to start their own projects in the future and become independent archaeologists," she says.

"And, unlike in the past, we will have new faces in this field."

There is little doubt that Rasmi will be playing a major role in developing and refining these "new faces".

Although archaeology focusing on the prehistoric period has never made much of an impact on the general public, she feels that knowledge will help the new generation to associate with the past.

"It helps us to understand ourselves better," says Rasmi. "Mae Hong Son has been in existence for tens of thousands of years and look how much it has evolved. I firmly believe that history does repeat itself and thus we can learn from ancient societies."

Textbooks available in Thailand contain little on the prehistoric period, although a great deal of information is given on historical events.

"Once I discovered the stories hidden inside the stone tools, it connected me with them and I want to pass this feeling on," says Rasmi.

"There are still many questions remaining about artefacts in Southeast Asia but it still has a marginal status in the world of archaeology.

Therefore, the region should be promoted among today's students as the ideal ground for research."

But while Rasmi is content – for now – to make new discoveries in the Asia-Pacific region, she still dreams about travelling to Egypt and Peru for digs.

"They have such great archaeological sites," she says with a wistful smile.

STUDENTS IN Rasmi's class excavate at the archaeological site at Mae Hong Son.

RASMI WITH her colleagues at the archaeological site near the Euphrates River, southern Turkey.

STUDENTS FROM the Institute of Archaeology, University of London, at a Primitive Technology camp late last year.

RASMI AT Bo Krai Cave, Mae Hong Son.

เจียนละออ
ดิฉัน 28 กุมภาพันธ์ 2545

...อนรอยอดีตที่... 'ถ้ำผีแมน' บ้านไร่

๑.

จิบชาจากอดีต

ทันทีที่รถวิ่งออกจากเส้นทางถนนที่คดโค้งเลาะเลียบไปตามแนวเขาของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดซึ่งเต็มไปด้วยภูเขามากกว่าพื้นที่ราบเรียบ ตรงเข้าสู่ถนนสายบ้านไร่-บ้านหนองขาหย่าง ระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ก็ถึงที่หมายปลายทางของเรา

ทั้งคณะจึงต้องจอดรถทิ้งไว้ เดินเลาะเลียบไปตามไหล่เขาของอำเภอบ้านไร่ จนกระทั่งถึงจุดหมายที่พักเล็กๆ ของรถกระบะคันหนึ่ง ซึ่งกำลังเป็นคันที่จอดอยู่ก่อนแล้วเช่นเดียวกับรถของเรา ที่นี่เป็นร้านน้ำชาเล็กๆ ริมทางที่ประกอบอาหาร และโรยให้ความอบอุ่นกับนักเดินทางที่ผ่านไปมาได้

ความหนาวเย็นเมื่อแรกที่มาถึง ถูกไฟกองใหญ่ที่ลุกโชนอยู่ข้างๆ ร้านช่วยให้ความอบอุ่นขึ้นมาได้ แต่ที่ชวนให้ใจสั่นไหวกว่าคือ ความตื่นเต้นที่ได้ยินชื่อของ "ถ้ำผีแมน" ที่ได้ยินมาตั้งแต่เด็กๆ ว่าเป็นสถานที่ที่น่ากลัวที่สุดแห่งหนึ่ง ที่ใครๆ ก็ไม่กล้าเข้าไปใกล้ ก็ได้มาปรากฏอยู่ตรงหน้าแล้ว

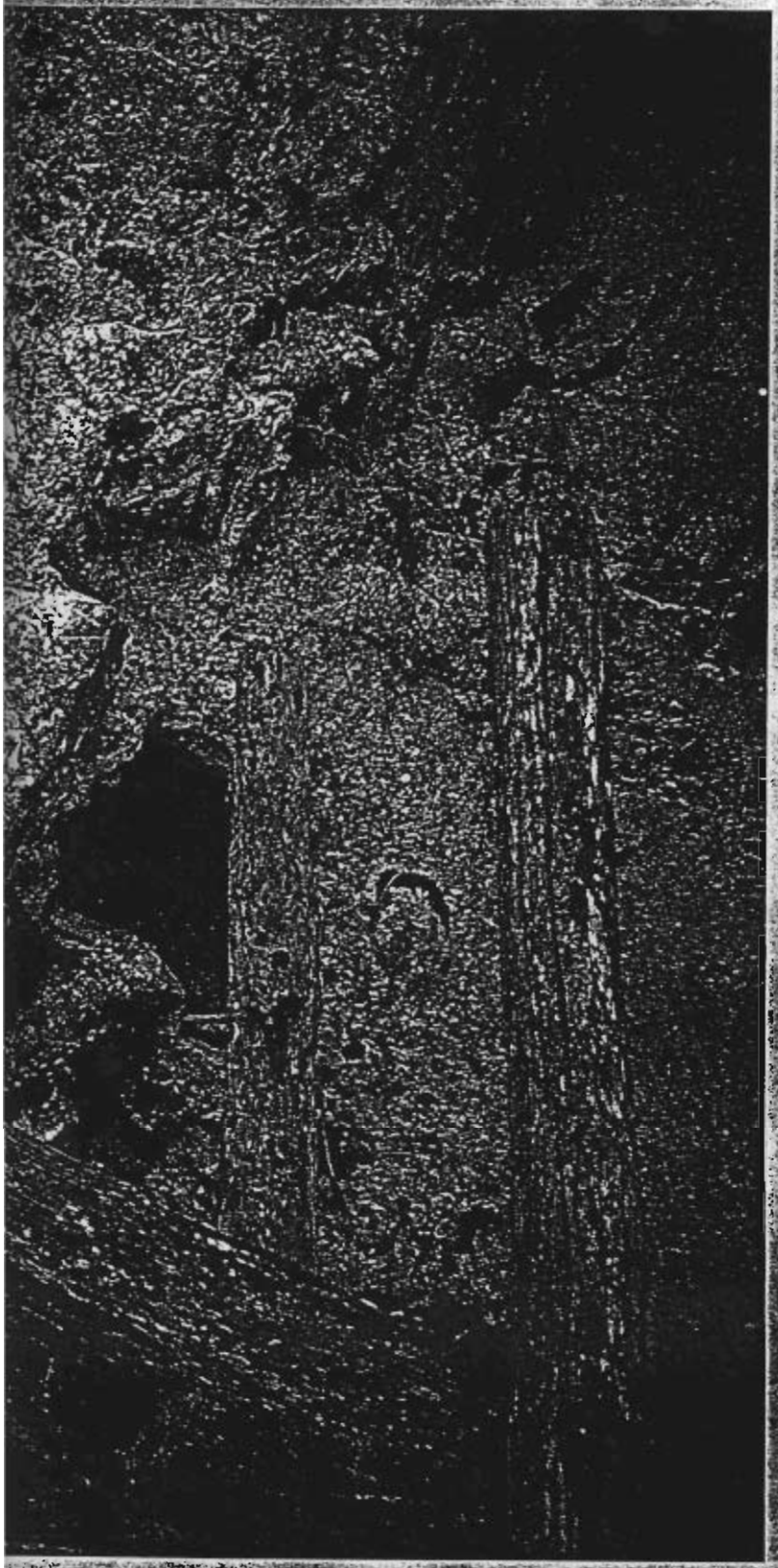

๑.
จิ๊กซอว์จากอดีต

ทันทีที่รถคู่ตัดจากเส้นทางถนนที่คดโค้งเลาะเลียบไหล่เขาของอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดซึ่งเต็มไปด้วยภูเขินมากกว่าพื้นที่ราบเรียบ ตรงเข้ามาตามป้ายบอกเส้นทาง 'บ้านไร่' จนกระทั่งมาหยุดที่สะพานไม้ข้ามลำน้ำเล็กๆสายหนึ่ง

เหนือขึ้นไปบนยอดเนินสูงจากพื้นดินขนาดแหงนคอตั้งบ่า คือหน้าผาสูง ที่ตั้งของ 'แหล่งโบราณคดีบ้านไร่' จุดหมายปลายทางของเรา

ทั้งคณะจึงต้องจอดรถทิ้งไว้ เดินเลาะเลียบไปตามท้องไร่ชาวยุ้งของชาวบ้าน จนกระทั่งถึงจุดตั้งค่ายที่พักเชิงเขาของคณะขุดค้น ซึ่งกางเป็นเต็นท์ง่ายๆไว้กลายในบริเวณร่มไม้ มีห้องน้ำซึ่งชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้น กับสถานที่ประกอบอาหาร และโรงไม้เก็บเศษซากโบราณที่ขุดค้นขึ้นมาได้

เราหยุดพักเหนื่อยกันที่นั่น กองไฟกลางลานพักที่ถูกจุดไว้ตั้งแต่เมื่อคืนเริ่มมอด แต่ก็ยังคงมีควันไฟลิ่วเท้าลอยอ้อยอิ่งขึ้นมาให้เห็นอยู่เป็นระยะๆ

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในจิ๊กซอว์ซึ่งอาจารย์บอกว่าเป็นจิ๊กซอว์ที่สำคัญ เป็นเสมือน 'เศษขยะจากอดีต' ที่ถูกลายมาเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีให้ปัจจุบันมาแสดงให้พวกเราได้ดูกัน

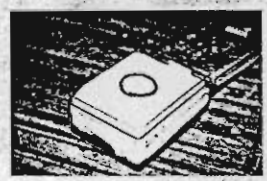

'เศษขยะโบราณ' จากแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ ซึ่งนักโบราณคดีและผู้ร่วมคณะขุดค้นขึ้นมาได้และเก็บรักษาไว้อย่างทะนุถนอมเหล่านั้นมีทั้ง เศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ เครื่องมือหินกะเทาะ เครื่องมือโลหะ ลูกปัดทำจากกระดูก หอยเบี้ย ๓ ชิ้น

และที่พบเป็นจำนวนมากก็คือกระดูกสัตว์ที่ถูกเผาไฟ ซึ่งมีทั้งสัตว์ขนาดใหญ่ เช่นวัวควาย สัตว์ขนาดกลาง เช่น กวาง และสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ ค่าง หนู รวมทั้งสัตว์น้ำอย่าง เต่า และหอยกาบน้ำจืดอีกด้วย

นอกจากนี้ยังพบภาพเขียนสี ๒ แห่งบนผนังถ้ำ พบฟันกับกระโหลกเด็ก และที่พบมากที่สุดก็คือโลงไม้ภายในถ้ำ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า 'โลงผีแมน'

โลงไม้ที่พบ ส่วนใหญ่ทำขึ้นจากไม้สัก แต่ก็มีไม้จำปาและไม้แดงซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งเช่นกันปะปนอยู่บ้าง โลงไม้ที่พบมีประมาณ ๑๕ โลง บางโลงมีขนาดใหญ่ยาวถึง ๑๑ เมตร

และที่อยู่คู่กันกับโลงก็คือเสาไม้จำนวน ๘๕ ต้น ซึ่งทำจากไม้เต็งและไม้ก่อ การตั้งของเสาโลงไม้เหล่านี้พบว่ามีการขุดพื้นลงไปเพื่อฝังเสา และใช้หินปูนขนาบฐานเสาข้างล่างไว้เพื่อให้เสาไม้ยืนได้มั่นคง

ที่น่าสนใจอีกอย่างก็คือในบรรดาโลงไม้ที่พบนี้ แต่ละโลงมีรูปแบบของหัวโลงและเสาโลงที่แตกต่างกันออกไป เสาบางต้นส่วนปลายเสามีการแกะสลักเป็นรูปคนนั่ง อาจารย์รัศมี ชูทรงเดช เล่าว่า

"รูปแบบของหัวโลงไม้ที่พบอยู่ในถ้ำผีแมน (ชาวบ้านจะเรียกถ้ำที่มีโลงไม้อยู่ภายในถ้ำว่า 'ถ้ำผีแมน') ที่สำรวจได้ทั้งหมดจนถึงขณะนี้ ปรากฏว่าพบหัวโลงไม้ที่แตกต่างกันถึง ๔๐ แบบ"

หัวโลงไม้ที่แตกต่างกันนี้น่าจะเป็นเสมือนคำใบ้ที่บ่งบอกถึงปริศนาบางอย่างที่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีในปัจจุบันยังหาข้อ

สรุปไม่ได้ เช่นเดียวกับการสร้างโลงไม้ภายในถ้ำว่าคนโบราณมีวัตถุประสงค์ในการสร้างอย่างไร สร้างให้ใคร มีฐานันดรยศศักดิ์แตกต่างกันออกไปหรือไม่ อย่างไร และถ้าหากสร้างเพื่อบรรจุศพผู้ตาย ศพหรือเศษซากกระดูกที่ควรจะได้พบนั้นอยู่ที่ไหน

มีคำถามมากมายที่รอให้คนรุ่นหลังอย่างเราหาคำตอบจาก 'เศษซากขยะโบราณ' ที่คนในอดีตกาลหลงเหลือไว้ให้

แต่ละชิ้นเป็นเสมือนชิ้นส่วนหนึ่งของภาพจิ๊กซอว์ที่รอการนำมาต่อเข้าด้วยกันให้อ่านเป็นภาพ หรือเป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์

'จิ๊กซอว์' หรือ 'ขยะโบราณ' จากอดีตเหล่านี้เองที่อาจจะบอกเราได้ถึงสิ่งแวดล้อมในอดีต ความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้และสัตว์ สภาพอากาศเมื่อครั้งเก่าก่อน รวมถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนถึงวัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตของคนที่เคยอยู่ที่นี้มาก่อนหน้าเราหลายร้อยหรือหลายพันหลายหมื่นปีมาแล้ว

เรากำลังจะไปดูชิ้นส่วนของจิ๊กซอว์จากอดีต ที่ต้องปีนป่ายขึ้นไปเพื่อให้ถึงถ้ำผีแมนบนเชิงผาที่เห็น

๒.
ถ้ำผีแมน บ้านไร่

เราออกจากค่ายที่พักเชิงเขา ไต่ไปตามทางภูเขาที่สูงชัน ซึ่งคนงานชาวบ้านในทีมของอาจารย์รัศมีบอกว่าใช้เวลาเดินเท้าเพียง ๑๕-๒๐ นาทีก็ถึงที่ตั้งไซต์งานบนถ้ำเชิงผา

บังเอิญผู้เขียนเคยได้ประสบการณ์จากการไต่ภูเขาว่า ไม่ควรเชื่อคำซื่อ ๆของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

ถ้าชาวบ้านบอกว่าใช้เวลาเดินเท้าเพียง ๑๕ นาที 'ชาวเมือง' ทั้งหลายก็จงเตรียมใจไว้ว่าจะต้องเดินไต่ภูเขาขึ้นไปประมาณ ๓๐ นาทีหรืออาจจะถึงหนึ่งชั่วโมง ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงและประสบการณ์ในการเดินไต่ภูเขาของแต่ละคน

แต่ทางดินที่คนงานช่วยกันเซาะเป็นขั้นบันไดไว้เรียบร้อย กับราวไม้ไผ่ที่ผูกไว้ข้างทางก็ช่วยให้ไต่ขึ้นไปตามทางสูงชันได้ไวและง่ายขึ้น ไม่เหมือนช่วงแรก ๆที่อาจารย์รัศมีมาสำรวจพื้นที่ซึ่งต้องไต่ลัดเลาะไปตามธารน้ำ ใช้เวลาเดินทางกันเป็นวัน

คนงานขุดค้นในทีมของอาจารย์รัศมีนั้นมีทั้งชาวไทยใหญ่ ม้ง ลีซอ และกะเหรี่ยง เพราะแถบพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นได้ชื่อว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มากที่สุดในประเทศไทย

และที่ตั้งของ 'แหล่งโบราณคดีบ้านไร่' นี้ก็เป็นที่รู้จักกันดีของชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยไร่และหมู่บ้านน้ำบ่อมานานกว่า ๓ ทศวรรษ แต่ในทางวิชาการนั้นเพิ่งมีการค้นพบเมื่อกว่า ๑๐ ปีที่ผ่านมานี้เอง

โดยเมื่อประมาณปีพ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๓๐ นายจอห์น สปีร์ หรือที่ชาวบ้านในแถบป่างมะผ้าและแม่ฮ่องสอนรู้จักกันในนาม 'ปู่จอห์น' ได้นำนักสำรวจถ้ำชาวออสเตรเลียไปสำรวจและทำผัง และต่อมาก็นำโครงการโบราณคดีภาคเหนือ กรมศิลปากรเข้าไปสำรวจ

อันเป็นผลให้เกิดงานวิจัยเกี่ยวกับ 'ถ้ำผีแมน' ตามมาอีกหลายเรื่อง เช่นการศึกษารูปแบบเรือนศพ ที่พบบริเวณถ้ำลอด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เปรียบเทียบกับรูปแบบโลงไม้ที่พบจากแหล่งโบราณคดีบ้านไร่

การสำรวจและเจาะตัวอย่างดินเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมโบราณ พร้อมเจาะตัวอย่างโลงไม้

เพื่อหาค่าอายุ โครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน การศึกษาตำแหน่ง ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำ 'ผีแมน' ในบริเวณลุ่มแม่น้ำของ-ตาง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รวมถึงการขุดค้นในโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูง โดยมีอาจารย์รัศมี เป็นหัวหน้าคณะที่ 'แหล่งโบราณคดีบ้านไร่' นี้

อาจารย์รัศมีเล่าว่า โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงนี้ เป็นการต่อยอดมาจากโครงการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลถ้ำ โดย **ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวาณิช** ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) ซึ่งดำเนินการระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ พบถ้ำที่แหล่งโบราณคดีอยู่ ๓๗ ถ้ำ มีร่องรอยของการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ตั้งแต่ประมาณหมื่นล้านปีมาแล้วจนถึงปัจจุบัน

แต่ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอำเภอปางมะผ้า ซึ่งพบถ้ำอยู่มากมายนี้เป็นเสมือนแหล่งฝังศพของคนใน 'วัฒนธรรมโลกไม้' ซึ่งมีการปลงศพในโลงไม้แล้วนำไปวางไว้ภายในถ้ำ

คณะทั้งหมดเดินไต่ขึ้นมาถึงบริเวณปากถ้ำตอนเที่ยงพอดีก็เลยได้จัดข้าวเหนียวไก่ย่างกับน้ำที่พกติดตัวกันมาคนละขวดสองขวดกินซะให้สมภาระเบาเสียตั้งแต่ตอนนี้ อิ่มหนำสำราญหายเหนื่อยแล้วจึงได้ตามอาจารย์รัศมีไปที่ถ้ำ 'ถ้ำผีแมน บ้านไร่' เป็นพื้นที่โล่งกว้างรูปวงรี อยู่ท่ามกลางแสงออนๆ แม้ในยามเที่ยงวัน เพราะโดนผนังถ้ำบางส่วนและต้นไม้ที่ขึ้นปกคลุมกันแสงร้อนแรงจากภายนอกไว้ ส่วนที่เป็นหลังคาถ้ำซึ่งสูงขึ้นไปประมาณ ๘๐ เมตรนั้นไม่มีเพราะได้ถล่มลงมานานแล้ว

บนพื้นที่โล่งกว้างนั้นนอกจากหลุมขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน ๓ หลุมแล้ว ตลอดแนวหน้าผายังเต็มไปด้วยโลงไม้กับเสาไม้ที่บางก็ยืนทะมึนและบางก็ล้มระเกะระกะเรียงรายอยู่รอบพื้นที่

โลงไม้ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ ผุพังแตกหักชำรุด ฝังลงบางส่วนกองรวมกันอยู่ บางส่วนก็ยังคงพาดอยู่กับเสาไม้และผาหินซึ่งผุพังและมีไลเคนออนเกาะอยู่หนาหนั่นจนเสาบางต้นดูเหมือนโดนฉาบทาด้วยสีชมพูอ่อน

และจากการทดลองเจาะเนื้อไม้ที่ใช้ทำโลง โดย **ผศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์** พบว่าไม้ที่ใช้ทำโลงไม้และเสาโลงทั้งหมดน่าจะเป็นไม้ที่มีที่มาจากสังคมไม้เดียวกัน และนำมาจากบริเวณรอบๆ แหล่งโบราณคดีบ้านไร่นี่เอง

วงไม้ที่ปรากฏให้เห็นนั้นบ่งบอกถึงสภาพภูมิอากาศในอดีตกาลว่าเป็นปรกติ มีฝนตกและมีภาวะแห้งแล้งอย่างสม่ำเสมอ

และจากการตรวจสอบด้วยวิธีคาร์บอน๑๔ พบว่าโลงไม้และเสาแต่ละต้นนั้นถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ ๒,๑๐๐-๑,๒๐๐ ปีมาแล้ว โดยโลงต้นไม้ที่มีอายุระหว่าง ๗๐-๑๐๐ ปีมาสร้างเป็นโลงไม้และเสา

นั่นน่าจะแสดงให้เห็นว่าป่าไม้ในอดีตกาลนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เพียงไร เพราะในสมัยนี้เราหาต้นไม้ที่มีอายุ ๗๐-๑๐๐ ปีได้ยากเต็มที

อาจารย์รัศมีพาเรามายืนอยู่เหนือปากหลุมที่ ๓ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลุมที่ทีมขุดค้นช่วยกันขุดขึ้น หลุมที่ ๓ นี้มีความสำคัญตรงที่เป็นหลุมที่รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้อันบ่งบอกการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ตลอดช่วงที่เคยอาศัยอยู่ในถ้ำต่อเนื่องกันมาตลอดหลายยุคหลายสมัย

"ชั้นดินแต่ละชั้นที่ขุดลงไป บอกเราว่าของที่เจออยู่ในช่วงสมัยใด ดินจึงเป็นเครื่องมือบ่งบอกอายุทางประวัติศาสตร์ของนักโบราณคดี

...เราพบเครื่องมือหินกะเทาะ อันบ่งบอก

ว่าเคยมีการอยู่อาศัยในถ้ำแห่งนี้มาตั้งแต่ยุคหิน พบดินเทศผสมยางไม้ พบกระดูกสัตว์จำนวนมากมาย พบขี้เถ้าซึ่งเกิดจากการหุงต้ม โดยเฉพาะในยุคหินแว่เถ้าที่พบจะหนาและมีการซ้อนทับกันอยู่ตลอดเวลา

...นั่นทำให้เราจินตนาการได้ว่า มีการก่อกองไฟที่นี่เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้งในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป

...เราสันนิษฐานกันว่าที่ถ้ำแห่งนี้น่าจะเป็นเสมือนค่ายพักที่มนุษย์ยุคก่อนมาอยู่อาศัยกันตามฤดูกาล อาจจะเป็นในช่วงฤดูกาลใดฤดูกาลหนึ่ง แต่คงไม่ใช่ในช่วงหน้าร้อน เพราะในหน้าร้อนซึ่งเราขุดกันอยู่ที่นี้เราเจอแมลงรบกวนเยอะมากจนน่ารำคาญเกินกว่าที่จะอยู่ได้ ในขณะที่ฤดูกาลอื่นๆแมลงบกวนพวกนี้ลดน้อยลงไปจนแทบจะไม่มี

...และในหน้าฝน ทีมขุดค้นก็ยังสามารถอยู่ที่ถ้ำนี้ได้อย่างสบาย เพราะสภาพในถ้ำแห้งมาก และพื้นดินยังเป็นทรายแข็งทำให้สามารถเก็บซากต่างๆได้ดี

...รวมทั้งจากซากกระดูกสัตว์ที่เราค้นพบ กระดูกที่พบส่วนใหญ่ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่จะเป็นกระดูกช่วงขา อาจจะเป็นที่พักของคนโบราณระหว่างการออกมาล่าสัตว์ และจากชั้นดินที่ขุดลงไป เราพบว่าชั้นบนจะพบกระดูกสัตว์เล็กๆ แต่เมื่อขุดลึกลงไปก็จะพบกระดูกสัตว์ที่ใหญ่ขึ้นต่อมาก็เล็กลง และใหญ่ขึ้นสลับกันอยู่เรื่อยๆ เหมือนมีคนเข้ามาอยู่อาศัยที่ถ้ำนี้ตามฤดูกาลหรือเป็นช่วงๆ"

ดร.ชวลิต วิทยานนท์ ซึ่งเป็นหนึ่งในทีมวิจัยของ สกว. ที่มีโครงการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องปลาอยู่ที่แม่ฮ่องสอน และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องโครงกระดูกสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์น้ำ ช่วยยืนยันข้อสันนิษฐานนี้ว่าน่าจะเป็นไปได้ เพราะหอยกาบซึ่งทีมขุดค้นพบอยู่ในหลุมนี้นั้นจะมีชุกชุมในช่วงฝนและช่วงหนาว

นอกจากเครื่องมือหินกระเทาะที่พบภายในหลุมจะบ่งบอกว่าที่ถ้ำผีแมนแห่งนี้เคยมีคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคหินแล้ว โลงไม้ที่ตั้งเรียงรายอยู่ภายในถ้ำนั้นบ่งบอกได้เป็นอย่างดีว่าเป็นโลงไม้ที่สร้างขึ้นในยุคโลหะ (ซึ่งตามเกี่ยวกับยุคบ้านเชียง) เพราะการเจาะเสาไม้ซึ่งเรียบตรงอย่างที่เห็นนั้นต้องอาศัยเครื่องมือโลหะ

และยังมีการพบหอยเบี้ย ซึ่งแสดงว่าคนที่เข้ามาอยู่ในถ้ำมีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับคนจากถิ่นอื่น

อาจารย์รัศมีจึงสันนิษฐานว่า ถ้ำผีแมนแห่งนี้เคยมีคนอยู่อาศัยมาอย่างน้อยก็สองยุค คือในยุคหินและในยุคโลงไม้

แต่ที่สร้างปริศนาให้กับนักโบราณคดีมากที่สุดเห็นจะเป็นว่าคนที่เคยอยู่ที่ถ้ำนี้เป็นมนุษย์จากเผ่าพันธุ์ใด เพราะยังไม่เคยเจอเศษซากกระดูกคน หรือเศษซากเสื้อผ้าที่จะบ่งบอกได้ว่ามนุษย์ที่เคยอยู่ที่นี่เป็นเผ่าพันธุ์ใด

แม้ว่าจะพบโลงไม้และเสาโลงอยู่เกลื่อนกลาดรอบพื้นที่ แต่ก็ยังไม่เคยเจอโครงกระดูกกับโลงไม้ที่อยู่ในที่เดียวกัน แม้ว่าจะมีการขุดหลุมใต้ที่ตั้งโลงก็ยังไม่พบโครงกระดูกที่พอจะบ่งบอกร่องรอยได้ว่าคนที่เคยอยู่และเคยดำเนินกิจกรรมที่นี้มาก่อนนี้เป็นใคร

สร้างโลงและเสาไม้ขึ้นมาเพื่ออะไร

ภาพเขียนสีที่พบ ๒ แห่งในผนังถ้ำก็ยังไม่สามารถบอกรายละเอียดได้มากนัก เพราะมีขนาดเล็กและเลือนรางไปตามกาลเวลาเนิ่นนานที่ผ่านมา

ทีมงานขุดค้นยังคงลงมือทำงานของพวกเขาต่อไปอย่างคร่ำเคร่ง ดินถูกช้อนตักขึ้นมา และมองหา 'เศษจิ๊กซอว์' หรือบางก็เรียกว่า 'เศษขยะจากอดีต' อย่างระมัดระวัง

คำถามจากเศษซากจิ๊กซอว์ต่างๆเหล่านี้ยังคงต้องการคำตอบ

เช่นเดียวกับอีกคำถามหนึ่งซึ่งเป็นคำถามถึงนักโบราณคดีและคนในพื้นที่โดยตรงว่าหากจะมีการเปิดสถานที่นี้ 'แหล่งโบราณคดีบ้านไร่' เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้คนในพื้นที่และคนต่างพื้นที่ได้มีส่วนร่วมรับรู้ถึงความรุ่งเรืองและความต่อเนื่องทางอารยธรรมที่ปรากฏอยู่จะเป็นการเหมาะสมหรือไม่

การเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะทำลายหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏอยู่ให้สูญหายไป หรือจะเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกรักท้องถิ่นถึงความยิ่งใหญ่ทางอารยธรรมที่ดำเนินสืบเนื่องกันมาหรือไม่

หรือใครเล่าจะเป็นผู้อรรถาธิบายสิ่งต่างๆทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ จะมีการสร้างข้อกำหนดกฎเกณฑ์อย่างไรที่จะดำรงสถานที่แห่งนี้ไว้ได้

โดยไม่ถูกทำลายไปเพราะ 'กระบวนการทางการท่องเที่ยว'

NATURE EXPLORER VOL. 26 FEB 2002

มืดมิดราวกับไม่มีที่ว่างพอให้แสงสว่างแทรกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ กลิ่นอับชื้น โชยแตะจมูกจนแทบหายใจไม่ได้ เสียงน้ำกระทบผาฟังเหมือนเสียงคำรามก้องสะท้อน ขณะที่ค้างคาวฝูงใหญ่ค่อยๆ ทยอยบินสวนทางออกไป ปีกบางของบางตัวเฉียดผ่านหัวและหน้าดังเฟี้ยว

outdoorlife

ปิยะฤทัย ปิโยพีระพงศ์ เรื่อง / พุทธศิลป์ มุสิกุล, อนุกูล สอนเอก ภาพ

ถ้ำงดงามด้วยม่านหินย้อยและเสาหินระยับด้วยแร่แคลไซต์ในถ้ำแม่ละนา
ลักษณะทางธรณีวิทยาที่ผ่านกาลเวลามานานนับล้านปี

ลุยลอดโลกเร้นลับ
ในถิ่นเถื่อนถ้ำปางมะผ้า

ถ้ำไม่ใช่ดินแดนที่น่าเข้าไปสัมผัสสำหรับคนทั่วๆไป เพราะมันทั้งมืด ทั้งลึกลับ ทั้งอันตราย ทั้งแฝงอยู่ด้วยสัตว์ประหลาดที่เราไม่อยากพบเจอ แต่กลับมีคนกลุ่มหนึ่งที่หลงใหลโลกใต้พิภพเข้าเต็มหัวใจ อาจเป็นเพราะความลึกลับของถ้ำด้วยกระมังที่ทำให้พวกเขาต้องการค้นหา ยิ่งค้นก็ยิ่งพบ ยิ่งพบก็ยิ่งรู้จัก เมื่อรู้จักแล้ว โลกมืดมิดที่อยู่ต่ำใต้ผืนดินลงไปก็กลายเป็นดินแดนที่คุ้นเคย

นอกเหนือไปกว่านั้น พวกเขายังพบว่ามีสิ่งล้ำค่าซุกซ่อนตัวอยู่ใต้ผิวพิภพมาเนิ่นนานนับหมื่นนับแสนปี

ไ.เราปีนข้ามรั้วกั้นวัวริมทางลูกรังแล้วเดินเลียบเลาะริมเนินมาได้สักพักใหญ่แล้ว ลมหนาวปลายปียังตามติดมาอย่างไม่ลดละ เข็มนาฬิกาชี้เฉียดเลข 5 เต็มที แต่นั่นไม่เป็นปัญหาสำหรับการเริ่มต้นเดินทาง เพราะที่ที่เราจะไปนั้นบอกว่าไม่มีกาลเวลาก็อาจใช่

ถ้ำคริสต์มาสไม่ใช่ชื่อคุ้นเคยสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสู่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะความสวยงามของถ้ำลอด รวมถึงเส้นทางศึกษาธรรมชาติอย่างดี ได้บดบังถ้ำอื่นๆ ให้จมหายไปในความมืด ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่เหมาะควร ด้วยถ้ำลอดถูกสำรวจและจัดทำเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ มีการจัดระบบนำเที่ยวด้วยคนนำทางพร้อมตะเกียง พวกเขาล้วนมีข้อมูลเรื่องถ้ำเพียงพอที่จะตอบคำถามและให้ความรู้แก่ผู้สนใจ ความอลังการในถ้ำลอดนั้นก็ยิ่งใหญ่คุ้มค่าต่อการเดินทางมาเยือน ไม่ว่าจะเป็นเสาหินสูง 21 เมตร กลุ่มหินงอกนับร้อยราวกับตุ๊กตาตัวน้อยในโถง รวมทั้งโลงผีแมนซึ่งยังเป็นปริศนาอยู่จนทุกวันนี้

O มุดโพรงน้ำลายน้ำเย็นเจียบในถ้ำคริสต์มาส ลึกจากผิวดินราว 100 เมตร

แต่ฉันเดินทางเลยออกมายังเชิงเขาชายหมู่บ้านถ้ำลอด เพราะอนุกูล สอนเอก นักสำรวจถ้ำระดับเซียนที่ร่วมคณะมาด้วยบอกเล่าว่ามีถ้ำเล็กๆ ที่น่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน จอห์น สปีส์ นักสำรวจถ้ำชาวออสเตรเลียผู้มาตั้งรกรากอยู่ ณ บ้านถ้ำลอดเป็นผู้พบมัน การเดินทางลงไปพบความมหัศจรรย์ของถ้ำคริสต์มาสนั้นต้องมีคนชำนาญถ้ำนำทาง แล้วยังต้องปีนไต่หินถล่มและคืบคลานลอดซอกหินแคบๆ ที่มีน้ำเย็นเฉียบไหลผ่าน แต่เมื่อมีนักสำรวจถ้ำมือหนึ่งมาพร้อมกับอุปกรณ์ครบครัน ใครล่ะจะปล่อยให้โอกาสหลุดลอยไป

หมวกกันน็อกติดไฟฉายคือสิ่งจำเป็นที่สุด จากวินาทีนี้ไปมันกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายทุกครั้งที่เข้าถ้ำ นอกจากไฟฉายแล้วเรายังมีตะเกียงคาร์ไบด์อีกคนละชุด กลิ่นฉุนกึ๊กขึ้นจมูกของแร่แคลเซียมคาร์ไบด์ทำให้ฉันรู้สึกอึดอัดในช่วงแรกๆ แต่เมื่อเทียบกับแสงสว่างเจิดจ้าที่ได้รับ ก็พอจะลืมเรื่องกลิ่นของมันไปได้บ้าง แร่แคลเซียมคาร์ไบด์ยังนอนนิ่งอยู่ในแทงก์ เมื่อไรที่เติมน้ำลงไปแล้วกดติดไฟ ออกซิเจนในอากาศจะเข้าไปทำปฏิกิริยากับแร่จนเกิดดวงไฟสว่างจ้า นอกจากอุปกรณ์ให้แสงสว่าง สนับเข่าเป็นอีกสิ่งที่สำคัญ เพราะเราต้องคลานคุกเข่าไปบนพื้นหินเป็นระยะทางพอสมควร มีเครื่องป้องกันการบอบช้ำไว้ย่อมเป็นการดี และอุปกรณ์สำคัญอีกอย่างสำหรับการผ่านถ้ำน้ำที่อุณหภูมิของน้ำไม่สูงไปกว่า 15 องศาเซลเซียสก็คือเวตสูท ถ้าเป็นถ้ำที่ไม่มีน้ำ เราไม่ต้องกังวลเรื่องความหนาวเย็น เพราะอุณหภูมิภายในถ้ำคงที่อยู่เสมอไม่ว่าฤดูใดๆ แต่สำหรับถ้ำน้ำ มันไม่เป็นอย่างนั้น เมื่อถึงฤดูหนาวอุณหภูมิน้ำจะเย็นเยียบราวกับน้ำในช่องแข็งทีเดียว

แสงสว่างเหนือหัวส่องนำทางจากปากถ้ำเข้าไปด้านใน เพียงไม่นานเราก็ต้องไต่หินถล่มลงไปยังด้านล่างซึ่งมืดทะมึนดูลึกลับและน่ากลัว ช่วงแรกยังไม่มีน้ำไหลผ่าน ฝุ่นถ้ำจึงฟุ้งกระจายเมื่อเท้าย่ำลงไป ฉันเดินตามคนข้างหน้าชนิดก้าวต่อก้าว เพราะการเข้ามาของเรามีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในถ้ำเพียงพอแล้ว การเดินสะเปะสะปะไปทางโน้นทีทางนี้ทีจะยิ่งเป็นการเพิ่มพื้นที่รบกวนธรรมชาติโดยไม่สมควร และยังอาจได้รับอันตรายจากการพลาดเหยียบหินถล่มหรือตกลงไปในหุบเหวลึกโดยไม่รู้ตัว

เราไต่ผาลึกลงไปเรื่อยๆ ไม่มีทางราบอีกต่อไปหลังจากผ่านพ้นปากถ้ำเข้ามาได้สัก 5 นาที ประสบการณ์ปีนหน้าผาช่วยให้ฉันผ่านหนทางมาได้อย่างราบรื่น จนก้าวลงมาถึงโถงสูงที่ยังมีทางดิ่งลึกต่อไปอีก อนุกูลส่องไฟฉายสำรวจเส้นทางเบื้องล่างก่อนจะนำเชือกสลิงไปผูกกับแง่หินเพื่อใช้ยึดขณะไต่ผาลงไป ไม่ใช่เรื่องง่ายแม้จะมีสลิงให้ยึดเหนี่ยว เพราะต้องก้มมองหาพื้นที่ที่จะเหยียบให้มั่นท่ามกลางแสงสลัว หยดน้ำจากหินย้อยเบื้องบนกระทบผาจนเปียกชื้นและมีทีท่าว่าจะลื่นถ้าเราไม่ทรงตัวให้ดี

เสียงน้ำดังซู่ก้องโถงถ้ำเมื่อเราไต่ลึกลงต่ำจากพื้นดินได้ประมาณ 100 เมตร มันก้องกังวานราวกับเป็นน้ำตกสายใหญ่ทั้งที่เป็นแค่ลำธารเล็กๆ ไหลซอกซอนผ่านก้อนหินระเกะระกะ เราเติมน้ำใส่แทงก์แคลเซียมคาร์ไบด์ก่อนทำการติดไฟ ตอนนี้ไฟฉายกลายเป็นไฟสำรอง เพราะตะเกียงคาร์ไบด์สามารถใช้งานได้นานประมาณ 6 ชั่วโมง โดยต้องเติมน้ำทุกๆ ชั่วโมง

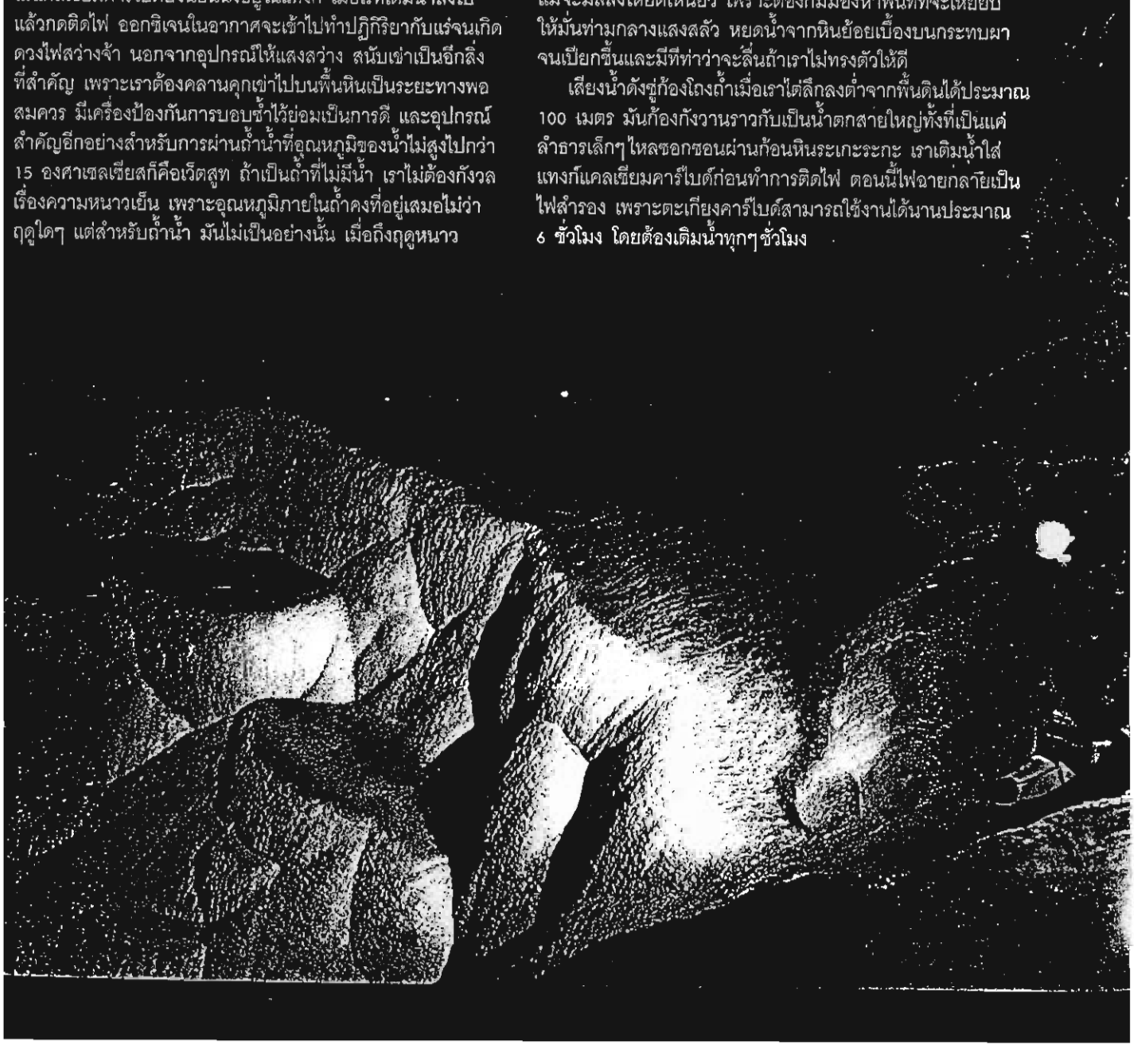

ความพิเศษของถ้ำลึกไม่เพียงแค่มีหินงอกหินย้อยสวยงามแปลกตา แต่ยังมีสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์พิเศษที่ผ่านการคัดสรรแล้วโดยธรรมชาติ เช่นปลาไม่มีตาชนิดหนึ่งซึ่งเชื่อว่ามีจำนวนไม่มากนัก

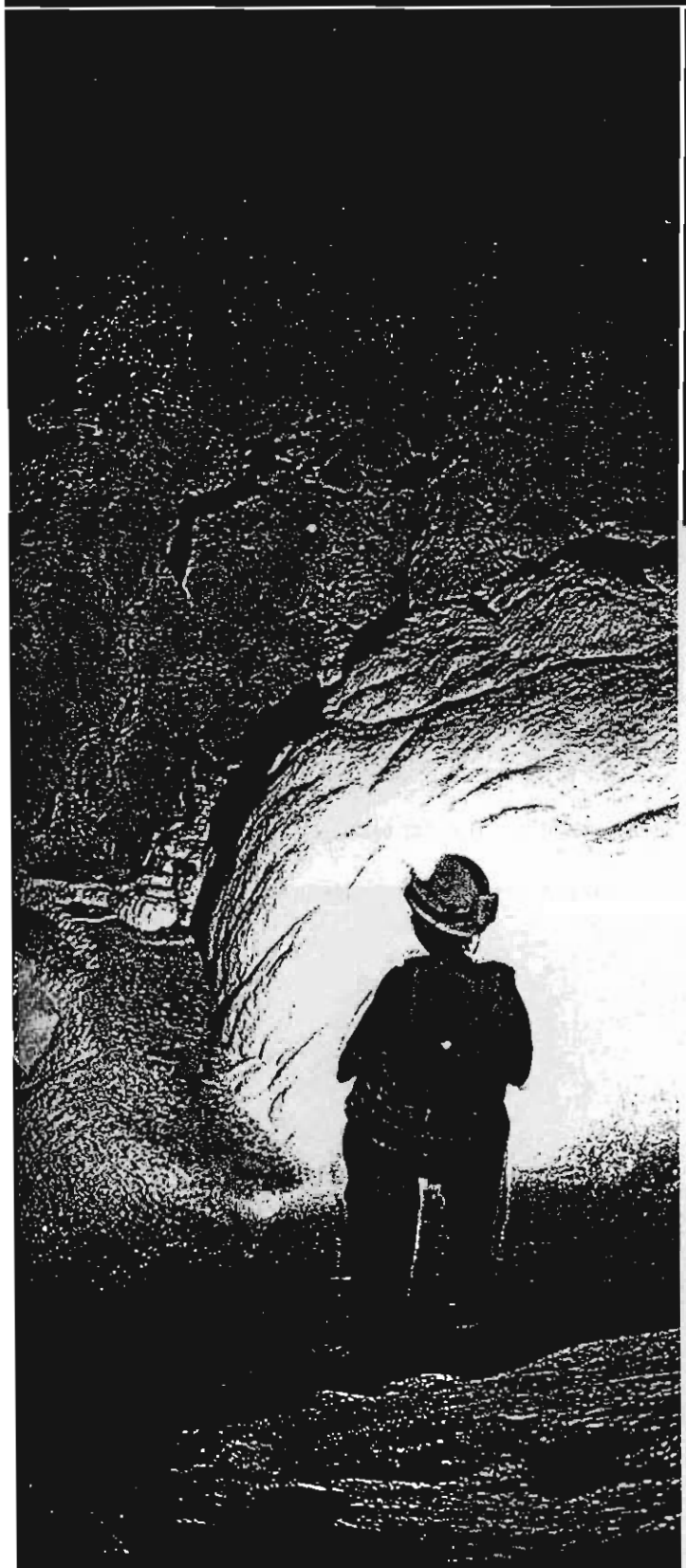

○ mudcone คือลักษณะทางธรณีวิทยาถ้ำที่หายากอีกอย่างหนึ่ง มันดูคล้ายภูเขาไฟมีปากปล่องขนาดเล็กโผล่ขุดพ้นพื้นดิน

ขณะที่เดินไต่หินลื่นลงลึกไป กลิ่นเหม็นเน่าโชยขึ้นมา คงมีอะไรตายอยู่ในถ้ำเป็นแน่ เพียงแต่เรายังมองไม่เห็น นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ฉันเดินเกาะติดกลุ่มโดยไม่ยอมทิ้งห่าง เดินดิ่งตามสายน้ำไปเรื่อยๆ จนถึงช่องเล็กแคบที่สายน้ำไหลลอดผ่าน อนุกูลก็หยุดแล้วหันมาบอกว่าจะต้องคลานผ่านไป วินาทีแรกที่ตัวสัมผัสน้ำฉันก็แทบร้องจ๊าก เพราะมันแสนเย็นเฉียบ ไหนจะหวาดหวั่นคิดไปเองว่าอาจมีสัตว์ประหลาดนอนอยู่ใต้น้ำ แต่คนอื่นๆ เขาก็ผ่านไปได้โดยไม่ถูกตัวอะไรทำร้าย มีแค่เสียงร้องอี๋ๆ โอ้ยๆ เพราะน้ำเย็นบาดผิวเท่านั้นเอง ฉันรีบกระตืบๆ คลานศอกคลานเข่าโดยก้มหัวให้ต่ำเพื่อจะได้ไม่ชนเพดานถ้ำ ออกมาหนาวสั่นฟันกระทบกันกึกๆ อยู่ในโถงถัดมา เป็นเพราะไม่ยอมใส่เว็ตสูทแท้ๆเชียว

แสงนวลจากตะเกียงคาร์ไบด์ส่องให้เห็นหินงอกหินย้อยรอบๆ ตัว เราไม่ได้หยุดอยู่แค่ตรงนี้ ยังมีโถงถ้ำด้านในซึ่งสวยกว่าแน่นอนว่าต้องมุดโพรงเตี้ยเรี่ยน้ำเข้าไปอีก ดีจริงที่ใส่หมวกกันน็อกเข้ามา เพราะฉันมักจะโงหัวขึ้นไปโขกเพดานถ้ำอยู่เรื่อย ไม่มีอะไรถูกทำลาย เพราะส่องดูก่อนแล้วว่าเป็นแผ่นหินเรียบ ไม่มีการเกิดของหินย้อย จะมีก็แต่หัวตัวเองที่ถูกหมวกกันน็อกกดกระแทกลงมาเป็นการลงโทษขั้นตักเตือน

ในโถงถ้ำสุดท้ายที่เราโผล่ผ่านช่องแคบเต็มไปด้วยหินงอกหินย้อย แม้ไม่งดงามอลังการ แต่มันก็สมบูรณ์ครบถ้วน ไม่มีรอยแตกหักจากฝีมือคนไม่รู้ค่า หินปูนฉาบหรือที่เราคุ้นเคยกับการเรียกว่าโฟลว์สโตน (flowstone) ระยิบระยับด้วยแร่แคลไซต์ราวกับโรยกากเพชรแพรวพราว

เหมือนไม่นานกับการอยู่ใต้ผิวดิน แต่เมื่อยกนาฬิกาขึ้นดูก็พบว่าเราใช้เวลาอยู่ในโถงถ้ำคริสต์มาสกว่า 2 ชั่วโมงแล้ว อนุกูลบอก

○ ความยิ่งใหญ่ของโฟลว์สโตนขาวสะอาดที่ลดหลั่นเป็นชั้นๆในถ้ำแห่งหนึ่งของอำเภอปางมะผ้า เกิดจากการที่ตะกอนหินปูนตกทับถมมาเนิ่นนานจนก่อให้เกิดสถาปนิกมหัศจรรย์ภายในโลกใต้พิภพแห่งนี้

ว่าต่ำใต้ถ้ำคริสต์มาสลงไปคืออีกถ้ำหนึ่งซึ่งจัดเป็นถ้ำอันตราย จะเรียกว่าเป็นถ้ำสุญญากาศก็ได้ เนื่องจากภายในถ้ำนั้นไม่มีการไหลเวียนของอากาศ จึงเกิดการละสมของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในปริมาณที่สูงเกินกว่าร่างกายจะรับได้ อันตรายถึงชีวิตทีเดียวหากคิดจะลงไป

ขากลับนี่เองที่เราพบต้นตอของกลิ่นเหม็นเน่า มันคือซากงูเรเซอร์ (Cave Dweller Racer) ตัวยาวที่ถูกใครบางคนทุบจนตาย ความจริงแล้วงูถ้ำไม่มีอันตรายต่อคนเช่นเดียวกับสัตว์ถ้ำอื่นๆ มันมีเขี้ยวพิษก็จริง แต่พิษก็น้อยมาก แถมเขี้ยวยังขึ้นกลับทิศผิดกับงูปกติ ถึงจะงับลงมาอย่างไร ก็ไม่อาจฝังเข้าเนื้อได้ แต่นั่นแหละ ขึ้นชื่อว่างู คนก็ย่อมกลัวไว้ก่อน ซากงูตัวนี้บอกให้รู้ว่ามีคนเข้ามาในถ้ำคริสต์มาสก่อนหน้าเราไม่กี่วัน อาจเป็นชาวบ้านที่นำนักท่องเที่ยวฝรั่งเข้ามาก็เป็นได้

แสงดาวระยิบระยับท่ามกลางฟ้ามืดกับลมหนาวนอกถ้ำบอกเวลาของโลกปัจจุบันที่เรากลับออกมาหลังจากผลุบหายเข้าไปในโลกไร้กาลเวลาชั่วขณะ แม้จะหนาวเหน็บ แต่ฉันดีใจที่ได้กลับออกมาสู่โลกที่คุ้นเคยอย่างปลอดภัย

โชคดีเหลือเกินที่ไม่ได้ใส่เว็ตสูทมาอย่างที่ตั้งใจไว้แต่แรก เพราะถ้ำบ้านไร่ซึ่งวันนี้เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการนำของอาจารย์รัศมี ชูทรงเดช อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ไม่ได้อยู่ลึกลงไปใต้พิภพเหมือนที่คิดไว้ มันเป็นเพิงผาสูงลิบและกว้างใหญ่โอบโค้งพื้นราบที่มีหลุมขุดค้นขนาด 4x4 เมตร อยู่ 3 หลุม กับมีท่อนไม้ขุดแคบยาวราวกับรางข้าวหมูวางพิงไว้ที่โคนเสาสูง กลุ่มคนกว่า 10 ชีวิตกระจายอยู่รอบอาณาบริเวณราว 1 ตารางกิโลเมตร บ้างกำลังขุดๆ แคะๆ ผิวดิน บ้างก้มลงถ่ายภาพ บ้างก็จับกลุ่มอยู่หน้ารางไม้ยาวๆ นั่น แต่ก็มีหลายคนหันกลับมามองคนแปลกหน้าที่เพิ่งไต่ทางสูงเกือบ 1 กิโลเมตรขึ้นมา นี่ถ้าฉันใส่เว็ตสูท ทุกสายตาคงจับจ้องที่หญิงบ้าในชุดประหลาดเป็นแน่แท้

ถ้ำบ้านไร่ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยว จัดว่าเป็นแหล่งโบราณคดีสำหรับผู้สนใจเรื่องโลงผีแมนจะเหมาะกว่า ปริศนาของโลงผีแมนซึ่งเป็นท่อนไม้ขุดคล้ายรางข้าวหมูยังไม่ถูกไขให้กระจ่างแจ้งนัก แต่เสียงส่วนใหญ่บอกว่ามันคือโลงศพคนโบราณซึ่งอาศัยอยู่ในละแวกอำเภอปางมะผ้าเมื่อหลายพันปีก่อน มีการพบโลงไม้ลักษณะนี้อยู่ในหลายๆ ถ้ำ ซึ่งล้วนถูกเรียกด้วยชื่อเดียวกัน หากเอ่ยถึงถ้ำผีแมนอาจหมายถึงถ้ำผีแมนในถ้ำลอด ที่บ้านกะเหรี่ยงอุมอง บ้านไทยใหญ่ปางคาม บ้านมูเซอดำบ่อไคร้ หรือที่บ้านอื่นๆ ก็ได้ถ้าไม่ระบุแหล่งให้ชัดเจนลงไป

ขณะที่นักวิชาการสันนิษฐานว่าโลงผีแมนเป็นโลงศพมนุษย์โบราณในยุคหิน คนเฒ่าคนแก่กลับมีตำนานแตกต่าง โดยบอกเล่าต่อกันมาว่าผีแมนคืออมนุษย์ที่มีรูปร่างผอมสูง มักออกมาขโมยข้าวและพืชผลของชาวบ้านไปกิน จนถึงกับต้องมีการทำกับดักจับผีแมน แต่จนแล้วจนรอดก็ยังไม่เคยมีใครเห็นผีแมนสักที คงมีแต่รูปพรรณสัณฐานที่ถูกบอกเล่าต่อกันมาเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ดี แม้ไม่พบโครงกระดูกมนุษย์ในโลงผีแมน แต่นักโบราณคดีก็พบหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกอายุของโลงและสามารถเทียบเคียงไปถึงวิถีชีวิตของคนผู้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เมื่อเกือบ 2,000 ปีก่อนได้ว่ามีการเพาะปลูก ล่าสัตว์ และรู้จักทำเครื่องปั้นดินเผาไว้ใช้แล้ว ความสำคัญของโลงผีแมนที่ถ้ำบ้านไร่ยังมาก

โฟลว์สโตนงอกงามด้วยแร่แคลไซต์ส่องประกายแวววาว พบได้ในถ้ำหลายแห่ง

เราฝ่าสายน้ำลึกเข้าไปเรื่อยๆ ... มุดผ่านกลุ่มหินย้อยหลายช่วง บางคราวก็ต่ำเตี้ยติดดิน อันตรายอีกอย่างหนึ่งของถ้ำนี้อยู่ตรงนี้ กฎเหล็กข้อหนึ่งคือห้ามเข้ามาในช่วงหน้าฝน เพราะน้ำอาจท่วมมิดฉับพลันจนหนีออกไปไม่ทัน

อุปกรณ์สำคัญสำหรับการเข้าถ้ำคือหมวกติดไฟฉาย ซึ่งต้องมีไฟฉายสำรองอีก 2 ชุด และแบตเตอรี่สำรองอีกจำนวนมาก

กว่านั้น ด้วยความยาวถึง 10 เมตร ผิดจากโลงที่เคยพบในถ้ำอื่นๆ ซึ่งปกติยาวเพียง 3-4 เมตรเท่านั้น นี่คืออีกบริศนาที่นักโบราณคดีกำลังค้นหาคำตอบเพื่อนำสิ่งที่ค้นพบมาเชื่อมโยงกับโลกปัจจุบัน

รอยต่อระหว่างคนต่างยุคถูกนำมาร้อยต่อกันด้วยหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในถ้ำ ห้องวิจัยทางธรรมชาติที่เก็บรวบรวมทุกอย่างไว้โดยแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลง นี่เป็นคำตอบหนึ่งต่อคำถามที่ว่า เราจะอนุรักษ์ถ้ำไว้ทำไม

3. สายน้ำลดหลั่นเป็นน้ำตกเล็กๆ ก่อนไหลรี่เข้าไปในปากถ้ำกว้าง จริงๆ แล้วมีเส้นทางเดินแคบๆ ลัดเลาะไปตามผนังหินทางซ้ายอยู่ก่อนถึงจุดนี้ ว่ากันว่าเป็นสะพานไม้ที่ทำไว้ให้นักท่องถ้ำอย่างไม่ลำบากลำบนนัก แต่นี่ฉันมาที่นี่เพื่อสำรวจถ้ำ อย่าหวังว่าจะได้เดินทางง่ายๆ แล้วไปสุดอยู่แค่จุดที่ใครต่อใครเขาไปกัน

เราค่อยๆ ปีนหินก้อนโตและลื่นข้ามลำน้ำดิ่งไปยังอีกฝั่งฟาก แล้วเดินเลียบผาชันเข้าปากถ้ำ เพียงผ่านเข้ามาไม่ถึงเมตร ทุกอย่างเบื้องหน้าก็ดำสนิท แสงไฟเหนือหัวถูกติดขึ้นทันที มองเห็นโถงสูงและยาวลึกเข้าไป สองฝั่งมีหินงอกหินย้อยประดับประดา แต่ปากถ้ำก็อลังการแล้ว น้ำเย็นสูงท่วมเอวไม่ค่อยมีผลต่อฉันเท่าไรในวันนี้ เพราะเว็ตสูทตัวอุ่นช่วยรักษาอุณหภูมิร่างกายได้อย่างดี แต่การเดินรั้งท้ายต่างหากที่มีผลต่อปอดที่เริ่มจะแหกขึ้นมานิดๆ

เราฝ่าสายน้ำที่ค่อนข้างนิ่งมาถึงลานทรายในเวลาไม่นาน หนทางยังอีกไกล ถ้าจะไปให้ถึงอีกปลายถ้ำก็ต้องเดินไกลถึง 12.6 กิโลเมตรทีเดียว ซึ่งไม่ใช่วันนี้แน่ เพราะเรามีเวลาไม่เกิน 10 ชั่วโมง สำหรับการเข้าและออกจากถ้ำแม่ละนาที่ตกอันดับมาเป็นถ้ำยาวอันดับ 2 ของประเทศหลังจากดีน สมาร์ต และอนุกูลทำการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2542 พบว่าถ้ำพระในเขตอุทยานแห่งชาติแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ยาวกว่าถ้ำแม่ละนา 500 เมตร ผงาดขึ้นมาเป็นอันดับ 1 ได้โดยไม่มีข้อโต้แย้ง พวกเขามั่นใจว่าถ้ำพระยังมีเส้นทางยาวต่อออกไปอีก เพียงแต่ยังไม่ได้ทำการสำรวจเท่านั้นเอง

โฟลว์สโตนสีขาวแผ่ราวด้วยเกล็ดแคลไซต์ระยิบระยับ แต่ที่สุดของถ้ำแห่งนี้อยู่ลึกเข้าไปอีก มันคือหินย้อยสีฟ้าซึ่งพบที่นี่แห่งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หยดน้ำที่ปลายหินย้อยบอกให้รู้ว่าถ้ำแห่งนี้ยังมีการเติบโต ถ้าหลายแห่งต้อง "ตาย" ไป เพราะมีคนใช้นิ้วแตะปลายหินย้อยโดยไม่รู้ว่าทำให้มันหยุดการเติบโต

ออกไซด์ของทองแดงที่แทรกอยู่ในเนื้อหินปูนทำให้หินย้อยบริเวณนี้เป็นสีฟ้า

หินย้อยที่กลายเกล็ดน้ำแข็งนี้เกิดจากผลึกแร่แคลไซต์-อะราโกไนต์

เราปีนหินถล่มหลังจากผ่านเนินทรายมา นี่ยังไม่ยากเท่าไร จนไปเจอร่องหินแคบที่ต้องไต่ผาสูงชันลงไปแล้วค่อยๆ ถอยหลังมุดโพรงแสนแคบ ซึ่งต้องมีท่าเฉพาะคือสอดขาขวาออกไปเหยียบร่องหินด้านข้าง ก่อนยกขาซ้ายข้ามหินก้อนโต นั่นคือเราคร่อมอยู่บนหินก้อนใหญ่โดยขาทั้งสองแยกออกจากกัน จากนั้นก็ค่อยๆ ใช้แขนทั้งสองข้างยันตัวเองออกให้พ้นโพรงทีละนิด ลงไปยืนบนลาดหินเบื้องล่าง เพื่อกระโดดลงน้ำอีกครั้ง กระบวนการนี้ขืนพรวดพราดทำก็มีสิทธิ์ร่วงลงไปหุบเหวด้านล่างแทนการลงน้ำ

ความพิเศษของถ้ำลึกเช่นนี้ไม่เพียงแค่มีหินงอก หินย้อย ม่านหินปูน และบรรดาหินที่สวยงามแปลกตาเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์พิเศษที่ผ่านการคัดสรรแล้วโดยธรรมชาติ เดิมทีสัตว์เหล่านี้เคยใช้ชีวิตอยู่ภายนอกถ้ำ แต่เมื่อพลัดหลงเข้ามาในโลกอันมืดมิด มีอาหารจำนวนจำกัด มันก็ต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดและวิวัฒนาการกลายเป็นสัตว์ถ้ำจนทุกวันนี้ ตัวอย่างที่เห็นชัดคือปลาไม่มีตาชนิดหนึ่งที่อยู่ในถ้ำแม่ละนา ครีบของมันถูกพัฒนาไปให้มีลักษณะคล้ายขาของปลาตีนเพื่อที่จะเกาะอยู่บนหินซึ่งมีกระแสน้ำซัดแรงๆ ได้ เราแทบไม่เห็นตัวสีชมพูซีดจนมองเห็นเส้นเลือดเรื่อๆ ของมันยามเกาะพื้นหิน นี่เป็นเรื่องอันตรายสำหรับสิ่งมีชีวิตที่เชื่อว่ามีจำนวนไม่มาก หากนักท่องเที่ยวเข้ามาโดยไม่มีคนให้ข้อมูล เขาอาจทำลายสายพันธุ์ปลาหายากโดยไม่รู้ตัว

เราเดินฝ่าสายน้ำลึกเข้าไปเรื่อยๆ มุดผ่านกลุ่มหินย้อยหลายช่วง บางคราวก็ต่ำเตี้ยติดดินจนต้องปลดเป้หลังออก อันตรายอีกอย่างหนึ่งของถ้ำน้ำอยู่ตรงนี้ กฎเหล็กข้อหนึ่งคือห้ามเข้ามาในช่วงหน้าฝน เพราะมีโอกาสที่ระดับน้ำจะสูงขึ้นจนท่วมเพดานอย่างรวดเร็ว

เกือบ 3 ชั่วโมงเราก็มาถึงน้ำตกแรก โฟลว์สโตนสูงท่วมหัวดูยิ่งใหญ่จนข่มให้เราเหลือตัวนิดเดียว โถงกว้างยังยาวเหยียดลึกเข้าไปจนแสงส่องไม่ถึง แม้จะอยากไปต่อ แต่เราจำต้องหยุดแค่

ตรงนี้ เพราะมีปัญหาใหญ่ 3 ประการเกิดขึ้น หนึ่ง ไฟฉายของเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปายที่เดินทางมาด้วยเกิดดับไปเฉยๆ สอง รองเท้าผ้าใบของเพื่อนร่วมคณะคนหนึ่งหลุดออกเป็นชิ้นๆ จากการลุยน้ำมาตลอดทาง และปัญหาสำคัญที่สุดคือเรากำลังหิวข้าวอย่างหนัก ทุกคนหันมามองฉันเป็นตาเดียว เพราะจำได้ว่าเห็นยายคนนี้หยิบกล่องข้าวใส่เป้กันน้ำตอนเริ่มเดินมายังปากถ้ำ แต่โชคร้ายที่พวกเขาไม่เห็นตอนฉันหยิบมันวางไว้หน้าถ้ำ ด้วยตั้งใจว่าจะกลับออกไปกินใน 3 ชั่วโมงต่อมา ตอนนั้นยังทักท้วงได้ว่าอาจต้องใช้เวลาอยู่ในถ้ำเกินกว่าที่คิด แต่ตอนนี้สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือเราไม่มีข้าวกิน

หากไม่มีอุปสรรคใดๆ เราคงไปถึงโถงถ้ำไข่มุกตามตั้งใจแต่แรก อนุกูลบอกว่าทุกคนจะตะลึงที่เดียวเมื่อได้เห็น เพราะมันมีอยู่เป็นร้อยๆ แต่เขาไม่แน่ใจนักว่าไข่มุกถ้ำยังอยู่ครบหรือเปล่า "ไข่มุกถ้ำจะอยู่ในเบ้าของมัน ถ้ามีใครหยิบออกไปสักเม็ดก็รู้ทันที จริงๆ แล้วมันไม่มีค่าเลยเมื่อเอาออกไปจากถ้ำ เป็นแค่ก้อนหินธรรมดาๆ ก้อนหนึ่งเท่านั้นเอง โชคดีอยู่หน่อยที่เส้นทางเข้าไปโถงไข่มุกค่อนข้างยาก มีแต่โคลนทั้งนั้น"

ทุ่มครึ่งเมื่อออกมาถึงปากถ้ำ เป็นเวลา 6 ชั่วโมงเต็มกับการอยู่ในถ้ำแม่ละนา ฉันเริ่มคุ้นเคยกับดินแดนที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่ ความเร้นลับถูกเปิดเผยบางส่วนออกมาให้เห็น แม้ไม่ทั้งหมด แต่ก็มากพอที่ทำให้คนกลัวถ้ำคนหนึ่งได้มองเห็นความพิเศษที่ถูกเก็บงำอยู่ในโลกใต้พิภพมานานนับหมื่นปี

4. เสียงน้ำดังซู่ก้องโถงถ้ำยาวคล้ายอุโมงค์ชวนให้หวาดหวั่นอย่างยิ่ง ถึงแม้จะวางใจคนนำทางและมั่นใจในเรี่ยวแรงของตัวเอง แต่การแอบเข้าถ้ำที่เขาหวงในยามเย็นย่ำกับเรื่องราวเล่าขานถึงคนที่เคยเข้ามาแล้วกลับออกไปเป็นบ้าก่อนตายก็ทำให้ฉันเดินรั้งท้ายขบวนอย่างไม่เป็นสุข ลำน้ำลางที่ไหลผ่านเย็นเฉียบไม่แพ้น้ำลางที่ไหลผ่านถ้ำคริสต์มาส เสียงน้ำกระทบโพรงหินดังก้อง บางคราวฟังแว่วเป็นเสียงคนพึมพำไม่ได้ศัพท์ นอกจากร่างกายแข็งแรงแล้ว ฉันต้องทำใจให้แข็งแกร่งด้วย เพราะการหลุดเข้ามาอยู่ในดินแดนต้องห้ามเช่นนี้ทำให้จินตนาการกว้างไกลไร้ขอบเขตจริงๆ

สิ่งที่ทำให้เราเสี่ยงเข้ามาในถ้ำแห่งนี้คือหินย้อยสีฟ้าซึ่งไม่พบในที่อื่นใด อนุกูลพบมันเมื่อ 4 ปีก่อนขณะทำการสำรวจถ้ำทั่วบางมะผ้า หลังจากการสำรวจครั้งแรกโดย Deharveng นักสำรวจถ้ำชาวฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2529 หินย้อยสีฟ้าซึ่งมีอยู่เพียงกลุ่มเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายในถ้ำแห่งนี้เกิดจากออกไซด์ของทองแดง

ผนังถ้ำสองข้างบีบแคบเข้าหากันเป็นโพรงกว้างประมาณ 5 เมตร เพดานสูงลิ่วรวมทั้งการเป็นถ้ำทะลุยาว 4 กิโลเมตรทำให้เราไม่รู้สึกอึดอัด แสงจากตะเกียงคาร์ไบด์ส่องให้เห็นเกล็ดแพรวพราวที่เกาะอยู่ตามม่านหินปูนข้างทาง กรวดหินใต้น้ำลึกเพียงน่องลื่นด้วยตะไคร่ที่เกาะจับ อนุกูลเดินนำหายลับไปตามแนวโค้งของอุโมงค์ถ้ำ อีก 2 คนก้าวตามติด ทิ้งฉันรั้งท้ายห่างไกลโดยไม่รู้เนื่องเพราะเสียงน้ำดังก้องกลบสรรพเสียงอื่น ฉันหันกลับไปมองทุกครั้งที่ได้ยินเสียงคล้ายมีคนตามมา แต่เบื้องหลังก็ยังคงมืดมิดและไม่มีใครเช่นเดิม

มีหลายช่วงที่อุโมงค์ถ้ำลดต่ำลงจนต้องมุดติดพื้นทรายเบื้องล่าง ยิ่งลึกก็ยิ่งพบหินงอกหินย้อยรูปทรงสวยงามแปลกตา กว่า 2 ชั่วโมงแล้วที่เราเดินทวนสายน้ำเข้ามา จนถึงจุดหนึ่งที่สายน้ำบีบตัวผ่านซอกแคบเกินกว่าที่เราจะผ่านไปได้ อนุกูลก็ปีนนำขึ้นไปบนกองหินถล่มสูงชันเกือบ 90 องศา ไม่กี่นาทีต่อมาฉันก็ได้ยินเสียงกุกกักจากเบื้องบน ตามด้วยเสียงโครมก็กก้องโถงถ้ำ "หินร่วง" พุทธศิลป์บอก โชคดีที่ไม่ได้ยืนอยู่ตรงแนวหินหล่น

อนุกูลปลดเป้วางไว้ตรงเพิงผาเพื่อเข้าไปสำรวจเส้นทาง เขาบอกว่าหินถล่มปิดทางเดินไปแล้ว คงต้องควานหาทางขึ้นไปยังโถงหินย้อยสีฟ้ากันใหม่

นานทีเดียวกว่านักสำรวจถ้ำของเราจะกลับออกมาบอกว่าไปต่อทางนี้ไม่ได้ เราเดินไต่กองหินถล่มกองโตตัดลงสู่ทางน้ำไหล

อนุกูล สอนเอก นักสำรวจถ้ำมือหนึ่งของเมืองไทยกับกลุ่มหินย้อยสีฟ้า ซึ่งปัจจุบันยังไม่พบในที่อื่นใด ยกเว้นในถ้ำแห่งนี้แห่งเดียวในอำเภอปางมะผ้า

O พื้นที่ศึกษาของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่บ้านไร่ พบโลงผีแขวนหลายโลง นับเป็นอีกแหล่งประวัติศาสตร์ของประเทศ

อีกครั้ง ขึ้นๆ ลงๆ สลับกันเช่นนี้อยู่พักใหญ่กว่าจะพบทางขึ้น

"ทางข้างหน้านี่แหละ ใช่แล้ว" อนุกูลร้องอย่างลิงโลด คุณสมบัติพิเศษที่เขามีคือจดจำเส้นทางได้แม่นยำ ทำให้เราทุกคนวางใจและอุ่นใจเสมอเมื่อก้าวตาม เราเดินไต่ขึ้นไปตามทางเลนเฉอะแฉะและแสนลื่น รอยเท้ามากมายที่ปรากฏอยู่บนพื้นคือหลักฐานบอกว่ามีคนเข้ามาในถ้ำเมื่อไม่กี่วันนี้

ในที่สุดเราก็ก้าวขึ้นมาสู่โถงถ้ำกว้างใหญ่เหนือสายน้ำลาง ไม่มีเสียงซู่ซ่าของน้ำกระทบก้อนกรวดอีกแล้ว มีเพียงความสงัดวังเวงเงียบจนได้ยินเสียงหายใจของตัวเอง เพดานถ้ำอยู่สูงขึ้นไปราว 50 เมตร ความกว้างของโถงนี้สัก 100 เมตรเห็นจะได้ เมื่อเดินลึกเข้าไปจนแสงไฟฉายจับสิ่งที่อยู่ตรงหน้า ฉันก็แทบร้องกรี๊ดออกมา

โฟลว์สโตนสีขาวสะอาดแพรวพราวด้วยเกล็ดแคลไซต์ระยิบระยับตั้งโดดเด่นสูงใหญ่ตระการตา เป็นโฟลว์สโตนสวยที่สุดในชีวิต แต่ที่สุดของถ้ำแห่งนี้อยู่ลึกเลยโฟลว์สโตนไปอีก นั่นคือหินย้อยสีฟ้าที่เราหวั่นว่ามันอาจจะถูกหักทำลายไปแล้วก็ได้ อนุกูลเร่งเดินไปข้างในก่อนใคร เขาจำได้ว่ามันอยู่ตรงไหน ฉันรีบก้าวทับรอยเท้าเข้าไป ขณะที่เดินเข้าใกล้ตำแหน่งที่แสงไฟฉายของเขาหยุดนิ่ง อนุกูลก็ตะโกนลั่น "ระวัง!" ฉันหยุดทันที ใจหายวาบทีเดียว หินย้อยสีฟ้าปรากฏอยู่เหนือหัว เพิ่งเห็นข้อดีของส่วนสูงไม่เกิน 165 เซนติเมตรก็คราวนี้ ตำแหน่งที่หินย้อยสีฟ้ายืดยาวอยู่ทำให้ใหญ่กว่าอาจมีใครเดินมาชนมันโดยไม่เห็นก็เป็นได้ ฉันยืนส่องแสงไฟไปยังหินย้อยหายาก มันดูคล้ายน้ำตาเทียนสีฟ้าที่หยดย้อยลงมาจากผนังถ้ำ บางมุมก็ดูเป็นสีฟ้าเทอร์ควอยซ์ เมื่อส่องไฟต่ำใต้เพดานเตี้ยถัดจากหินย้อยสีฟ้าไป ฉันก็ตะลึงอีกครั้ง นี่มันลานภูเขาไฟจำลองชัดๆ โคลนที่ทับถมพอกพูนขึ้นมาจนเป็นเนินเล็กๆ คล้ายภูเขาไฟมีปากปล่องนี้นักสำรวจถ้ำเรียกว่า mudcone จัดเป็นรูปแบบธรณีวิทยาที่หายากอีกอย่างของถ้ำ มีอยู่มากมายนับร้อยเนินตรงหน้า พิเศษยิ่งไปกว่านั้นคือเมื่อเดินเข้าไปด้านใน ฉันก็พบกลุ่มหินย้อยแตกเป็นปลายแหลมคล้ายเกล็ดน้ำแข็งโดยบังเอิญ มันเกิดจากผลึกแร่แคลไซต์-อะราโกไนต์ภายในหินปูน โชคดีจริงๆ ที่ได้เห็นทุกอย่างที่อยากเห็นอยู่ในโถงเดียวกันเช่นนี้

เป็นอีกครั้งที่ฉันยกนาฬิกาดูแล้วพบว่าเราอยู่ในโลกใต้ดินมากกว่า 4 ชั่วโมงโดยไม่รู้ว่าเวลาล่วงผ่านไปนานเพียงไหน เราบอกเจ้าหน้าที่เขตฯ ลุ่มน้ำป่ายที่รออยู่ในรถไว้ว่าจะกลับออกไปประมาณ 5 โมงเย็น แต่นี่มันใกล้ทุ่มแล้ว

ช่วงกิโลเมตรสุดท้ายก่อนถึงปากถ้ำ อนุกูลเร่งฝีเท้าอย่างหนัก หลังจากผ่านการเข้าถ้ำลึกมา 3 วัน เราก็ไม่เหลือแบตเตอรี่สำรองสำหรับไฟฉายอีกแล้ว แคลเซียมคาร์ไบด์ในแทงก์ของฉันหมดเกลี้ยง ถึงแม้เราจะเพิ่งเปลี่ยนแบตเตอรี่ไฟฉายก่อนถึงปากถ้ำในช่วงกิโลเมตรสุดท้าย แต่การรีบออกไปจากดินแดนต้องห้ามให้

■ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือแดนดินถิ่นถ้ำของเมืองไทย มีทั้งถ้ำที่สำรวจเพื่อจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ้ำสำรวจเพื่อการศึกษาวิจัย และถ้ำที่ยังไม่เคยมีผู้ใดล่วงผ่านลงไป ถ้ำส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย

วนอุทยานถ้ำลอด

■ เป็นถ้ำท่องเที่ยวที่จัดระบบไว้อย่างดี มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติพร้อมป้ายสื่อความหมายระหว่างทางไปยังปากถ้ำ ภายในมีโถงถ้ำที่น่าสนใจคือถ้ำเสาหินมีเสาหินสูง 21 เมตร ถ้ำตุ๊กตามีหินงอกคล้ายตุ๊กตาตัวน้อยมากมาย และถ้ำผีแมนมีโลงไม้โบราณ

การเดินทาง

■ ถ้ำลอดอยู่ห่างจากตัวเมือง 77 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 1095 ประมาณหลัก กม. ที่ 138-139 เลี้ยวซ้ายเข้าไปทางบ้านสบป่องอีกประมาณ 9 กิโลเมตร ไปรถส่วนตัวจะสะดวกมาก ถ้าไม่มีรถส่วนตัว ก็จ้างมอเตอร์ไซค์จากตลาดปางมะผ้าเข้าไป ราคาเที่ยวละประมาณ 50 บาท

บริการนำเที่ยว

■ มีชาวบ้านนำทางพร้อมตะเกียงเจ้าพายุ ราคา 100 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1-4 คน หากต้องการนั่งแพเข้าไปด้านใน ก็เสียค่าบริการแพเที่ยวละ 100 บาท แพ 1 ลำนั่งได้ 4 คน ติดต่อที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สามารถเที่ยวถ้ำลอดได้ทุกฤดูกาล โดยใช้เวลาชมถ้ำประมาณ 1-2 ชั่วโมง

ร้านอาหาร

■ ในบริเวณที่ทำการฯ มีร้านอาหารเปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น.

ที่พัก

■ มีลานกางเต็นท์สำหรับผู้ที่ต้องการพักแรม ไม่เสียค่าธรรมเนียม

■ สอบถามรายละเอียดที่ส่วนอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ โทร. 0-2561-4292-3 ต่อ 724-5

ถ้ำระดับยาก

■ สำหรับผู้รักการผจญภัย ปางมะผ้ามีถ้ำหลายระดับให้เที่ยว ที่สำคัญคือต้องมีคนนำทางที่เชี่ยวชาญและมีความรู้เรื่องถ้ำเป็นอย่างดีไปด้วย ถ้ำที่สามารถเที่ยวได้ เช่น ถ้ำแม่ละนาเป็นถ้ำยาวอันดับ 2 ของประเทศ (12.6 กิโลเมตร) ถ้าต้องการเดินทะลุถ้ำต้องใช้เวลาอย่างน้อย 15 ชั่วโมง ภายในมีโถงถ้ำงดงามด้วยโฟลว์สโตน หินงอก หินย้อย และมีสัตว์ถ้ำหายาก การเข้าถ้ำนี้ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจทำลายสัตว์ในถ้ำโดยไม่รู้ตัว ถ้ำคริสต์มาสเป็นถ้ำขนาดเล็ก ทางดิ่งลงตลอด จัดเป็นถ้ำผจญภัย ต้องมีทักษะด้านเที่ยวถ้ำพอสมควร มีการปีนป่ายแทบตลอดทาง ถ้ำผาเผือกเป็นถ้ำที่มีทางลงในแนวดิ่งลึกที่สุดในประเทศ ถ้ำผาแดงเป็นถ้ำน้ำลอด ภายในมีโลงผีแมน ถ้ำชู่ซ่า ตรงปากถ้ำมีน้ำตกไหลลงน้ำของ ข้างในมีน้ำตกสูง 6 เมตร แต่เข้าไปยากมาก ถ้ำน้ำบ่อผี ปากถ้ำเป็นปล่องลึกราว 100 เมตร ก้นถ้ำคือป่าดงดิบ รวมทั้งถ้ำต้องห้ามซึ่งตอนนี้ปิดอยู่ ถ้าเปิดเมื่อไหร่จะแจ้งข่าวให้ชาว Nature Explorer ทราบ ต้องมีผู้เชี่ยวชาญนำทางไป

■ ติดต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58130 โทร. 0-1884-1224 และศูนย์บริการเที่ยวถ้ำบ้านแม่ละนาที่ทำการกำนันตำบลปางมะผ้า

เร็วที่สุดนับเป็นเรื่องควรกระทำ ฉันคิดเลยเถิดไปถึงขนาดว่าคนดูแลถ้ำอาจเฉลียวใจแล้วส่งลูกน้องมายังปากถ้ำ แน่ล่ะ เขาต้องพบรถและคนของเรา จากนั้นเขาคงรีบเข้ามา แล้วสิ่งที่เกิดขึ้นต่อจากนั้นก็ไม่มีทางล่วงรู้ไปถึงคนข้างนอก จนเวลาผ่านไป อาจมีพาดหัวข่าวเล็กๆ ตรงมุมหนึ่งของหน้าหนังสือพิมพ์ว่า "นักท่องเที่ยว 4 คนหายสาบสูญในถ้ำต้องห้าม"

เสียงน้ำดังซู่แรงกว่าเดิมเมื่อเราใกล้ถึงปากถ้ำ มันเป็นช่วงที่น้ำมุดลงใต้ดินอีกครั้ง ฉันถอนใจเฮือกใหญ่เมื่อไม่พบใครดักอยู่ปากถ้ำตามจินตนาการแสนร้าย

สองทุ่มครึ่งเมื่อเราเดินออกมาถึงจุดจอดรถ หรีดหริ่งเรไรกรีดเสียงระงม ถนนสายภูเขาที่คดโค้งไปมาเงียบเหงาอยู่ท่ามกลางแสงจันทร์ ไม่มีรถสักคันผ่านมาในช่วงเวลาเกือบชั่วโมงที่เราเก็บข้าวของและเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ร่างกายอบอุ่น

31 ธันวาคม 2544 ไม่ได้อยู่บ้านหรืออยู่กับเพื่อนฝูงที่คุ้นเคย เป็นครั้งที่เท่าไรแล้ว นี่เป็นเพราะฉันเลือกใช้ชีวิตกับการแรมทางเพื่อพบเจอดินแดนและผู้คนห่างไกล หรือเพราะชะตาถูกกำหนดให้เป็นเช่นนี้ แต่ก็นั่นแหละ ไม่จำเป็นต้องมีคำตอบหรอก

เพราะอย่างไร ฉันก็ต้องเดินทางต่อไป

ถ้ำที่มีน้ำไหลลอดผ่านเช่นนี้มักมีทางเข้าออกมากกว่า 1 ทาง

พ.ศ.2546

The Nation
Saturday
January 4, 2003

Arts&Culture

Dance little lad(d)ies
Time is running out to enter a transvestite dance team contest.
10A

Digging through history

Inspired by their finds in Mae Hong Son's Ban Rai village, a team of young archaeologists is working on a nearby site that is yielding more information about early highland dwellers

■ *Piyaporn Wongruang*
THE NATION

FIVE MONTHS have passed since a group of young archaeologists led by Assistant Professor Rasmi Shoocongdej of Silpakorn University's archaeology faculty removed layers of soil and rock near Lod Cave in Mae Hong Son's Pang Mapa district. Their mission: to scour the ground for evidence of civilisations after their surprising finds a year ago in Ban Rai, some 10 kilometres away.

During the cold season last year, the team excavated the first site under the two-year Highland Archaeological Project. Behind Ban Rai village, they discovered a large open space flanked on one side by a 200-metre high cliff, which was once part of a large cave whose roof collapsed long ago. The team found sets of ancient coffins dating back 1,200 to 2,000 years, stone tools specifying the boundary of her study area in Pang Mapa district, as it distinguishes the different environments of the two areas above and under it.

Little has been written about Mae Hong Son's history and archaeology, but evidence from the digs appears to prove there was human life in Pang Mapa more than 10,000 years ago.

This was during the late Pleistocene Ice Age, between 11,000 to 18,000 years ago, a period during which the world climate changed extensively many times. During this period, which is also known as the late Ice Age, the climate became warmer, melting the ice in the polar regions and causing sea levels to rise. These phenomena caused such changes in the environment as the expansion of rainforests, the growth of human cultures and the appearance of agriculture in many parts of the world.

Until the initiation of the proj-

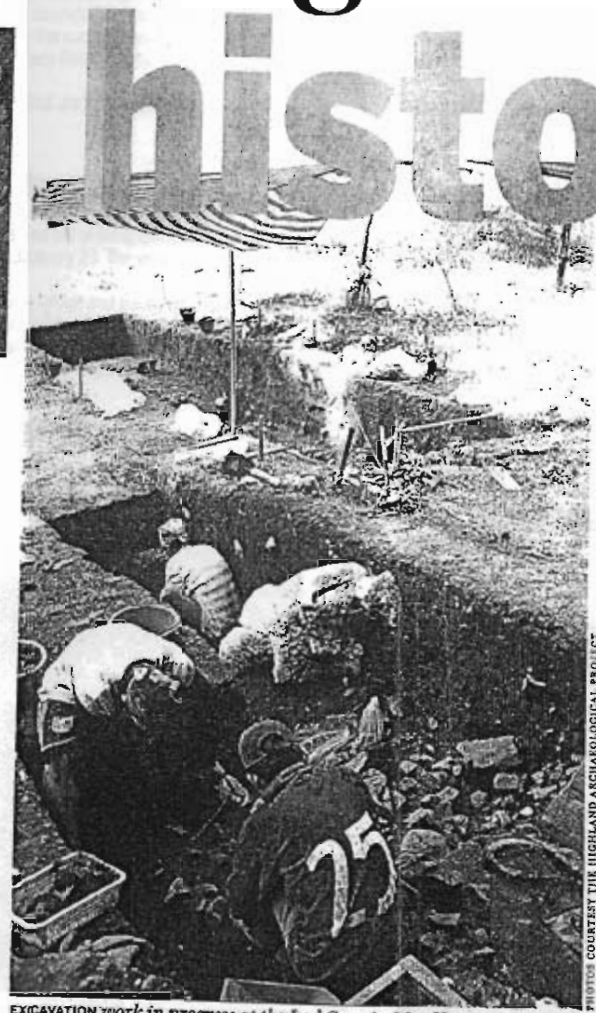

PHOTOS COURTESY THE HIGHLAND ARCHAEOLOGICAL PROJECT

EXCAVATION *work in progress at the Lod Cave in Mae Hong Son's Pang Mapa district. A stone implement unearthed at the site is seen top left.*

studies have concentrated on civilisations in the fertile river basins. But Rasmi, while admitting that

Over the decades, villagers have stumbled across artefacts and a few ancient coffins in Lod Cave itself,

well as a temporary shelter for the tribes.

The skeleton discovered a metre or so above the tools suggests that the ancient people had their own funeral rituals, laying stone around and over the corpses. It was found in a foetal position, much like the skeleton discovered in Ban Rai. However, primary analyses using Carbon 14 suggests that the skeleton around Lod Cave might date back more than 10,000 years.

"We need to wait for confirmation, but so far it seems that the site is older than Ban Rai," says Rasmi.

Animal bones also provide interesting information. Many of those found near Lod Cave are different both in form and size from those discovered at Ban Rai. Rasmi believes they belonged to big animals such as cows or buffaloes, again suggesting different environments.

The disappearance of the species of such bovines might also suggest that environment changes disrupted their living patterns to the point where they became extinct.

At the bottom of the excavation site, around 4.5 metres below the ground, Rasmi uncovered laterite rock. "Some geologists says such rock is formed by a violent and immediate change in the environment," says Rasmi.

But so far, the team only has basic assumptions. They know for certain that at least three cultures inhabited the area. Artefacts found at the site are evidence that people used the area for temporary shelter

State of the ARTS

Getting off to a good start

'MUSIC from the heart of the monster' by Yuree Kensakhu.

Bangkok University's Art Gallery, Si-Am Art Space and Space Contemporary join hands to introduce up-and-coming young artists in the exhibition *Brand New.*

Arinchai Rungjaeng, Yuree Kensakhu, Pornthaweesak Rimsakul and Jitwadee Warasri will showcase their works at Bangkok University's Art Gallery. The Si-Am Art Space will show the works of Liliane Zumkemi, Yingyod Katakul, Boonsri Tangtongsin and Suwicha Sawang while Space Contemporary Art will feature pieces by Chayaporn Bunnag, Pichaya Kunawat, Kanokphan Upayothin and Somsak Khongnapakdee.

The Bangkok University launches its part of the exhibition at 5.30pm today. The opening ceremony of the exhibition at Space Contemporary Art takes place on January 7 at 7pm.

The project runs until April 30. Opening and closing dates of individual exhibitions are subject to variation.

For schedules, call the organisers at (02) 350 3626 or e-mail: /nipan.o@bu.ac.th/ or /ark.f@bu.ac.th/

Two shows, one venue

Ten Chinese artists present their distinctive collections in exhibition the *Chinese Contemporary Masters* currently showing at Gallery 55.

The 10 artists are Din Yi, Ji Wenyu, Jin Weihong, Nie Mu, Pu Jie, Shen Fan, Wei Guangqing, Wu Yiming, Xue Song and Yue Minjun.

Gallery 55 is also welcoming the return of Maymay Jumsai, whose solo exhibition *Come Here* opens on January 9.

Two years have passed

some 10 kilometres away.

During the cold season last year, the team excavated the first site under the two-year Highland Archaeological Project. Behind Ban Rai village, they discovered a large open space flanked on one side by a 200-metre high cliff, which was once part of a large cave whose roof collapsed long ago. The team found sets of ancient coffins dating back 1,200 to 2,000 years, stone tools such as pocket knives, fragments of animal bones, layers of ash, a human skeleton, and rock paintings.

This evidence, says Rasmi, shows that at least two groups lived in the area. According to the preliminary analyses, the first group was a nomadic tribe who lived more than 10,000 years ago, staying in the area temporarily to make utensils and then moving on to follow their food sources. The latter group used the area as a burial ground somewhere between 1,200 and 2,000 years ago. Their residential areas, if any, have yet to be identified.

Rasmi is passionate about the two-year Highland Archaeological Project – a study of the social and cultural development of ancient people who lived on mountains, foothills, and in valleys higher than 500 metres above sea level.

Height is crucial to Rasmi in

changed extensively many times. During this period, which is also known as the late Ice Age, the climate became warmer, melting the ice in the polar regions and causing sea levels to rise. These phenomena caused such changes in the environment as the expansion of rainforests, the growth of human cultures and the appearance of agriculture in many parts of the world.

Until the initiation of the project, however, few archaeological studies had been conducted and there was no real picture of the ancient landscape, nor of the relationship between humans and the environment. These two aspects are included in Rasmi's study.

The highland areas in Pang Mapa have environmental conditions that make them natural laboratories suitable for comparative studies of the environment. Furthermore, these rugged areas have historically obstructed communication between outsiders and locals, isolating the latter and slowing down the process of social and cultural change. This creates fertile ground for studies on social and cultural adaptation, and on the evolution of highlanders and their relationship, if any, with those who lived on the plains.

Most previous archaeological

PHOTOS COURTESY

EXCAVATION *work in progress at the Lod Cave in Mae Hong Son's Pang Mapa district. A stone implement unearthed at the site is seen top left.*

studies have concentrated on civilisations in the fertile river basins. But Rasmi, while admitting that highland archaeology is often considered a marginal field, hopes to dig out knowledge about the social and cultural patterns of people from the handful of studies conducted in the area.

After securing funding from the Thailand Research Fund, Rasmi and her colleagues began the two-year project in Pang Mapa in March 2001. They started their survey in three basins of Rang Luang, Lang and Pam and selected two out of 10 potential archaeological sites for intensive excavation. The sites – Ban Rai and Lod Cave – were selected for their rich archaeological value. According to Rasmi, the sites are good indices of ancient cultures and traditions.

Following the work carried out at Ban Rai, Rasmi launched the excavation work at Lod Cave last summer.

Over the decades, villagers have stumbled across artefacts and a few ancient coffins in Lod Cave itself. However, Rasmi and her colleagues selected a piece of open ground 250 metres away from the cave, identifying it as the site most likely to reveal older cultures. "Local people told us that this area has long been used as a temporary residence for tribes who enter the forest to stock up on food.

"We found several fragments of stone tools on the ground as well traces of smoke on the wall of the cliff. That gave us clues that we should excavate this site," says Rasmi.

The premonition paid off. This summer, Rasmi and her colleagues dug up stone tools, animal bones, human skeletons, ash layers, broken pieces of earthenware, and other ancient artefacts.

The piles of stone tools appear to provide evidence that this area once was a manufacturing ground, as

site, around 4.5 metres below the ground, Rasmi uncovered laterite rock. "Some geologists says such rock is formed by a violent and immediate change in the environment," says Rasmi.

But so far, the team only has basic assumptions. They know for certain that at least three cultures inhabited the area. Artefacts found at the site are evidence that people used the area for temporary shelter when cooking and making tools. Earthenware is indicative of the second culture, while earthen pipes (for tobacco) along with beads are thought to represent the third culture.

The huge pile of evidence is stacked in a temporary warehouse and at their office near the site. Here, Rasmi's colleagues are busy analysing data. Despite some clues, frustration is frequent: more questions arise each time a new piece is found. There is much more work to do and Rasmi says the analysis of what has been found so far at Lod Cave might take her team another two years.

"I would love to be able to tell you more, but I can't at the moment," says Rasmi. "Archaeologists are passionate about their work and often spend a lifetime searching and analysing."

An inspiring work of art for displaying works of art

■ *Benjamin Forgey*
THE WASHINGTON POST

In Japan, they classify supremely gifted artisans and artists as National Treasures. With the recent completion of the Modern Art Museum of Fort Worth, we may as well proclaim Japanese architect Tadao Ando to be a World Treasure.

That's how good the building is – an inspiring work of art for works of art. The architecture is reason enough to make a pilgrimage to this midsize Texas city.

Of course, the world already has crowned Ando. The 61-year-old self-taught architect received the Gold Medal of the American Institute of Architects a year ago, and before that he had been awarded the Pritzker Architecture Prize and practically every other serious architectural honour in the world.

But most of the awards were given before Ando had completed any major commissions outside Japan. During the 1970s, 80s and early 90s he peppered his native Kansai region with extraordinary buildings, small and large. They were modern buildings – Ando had carefully studied the modernist masterpieces of the West, and his intention was (and is) to extend the modernist tradition. All the same, his work was (and is)

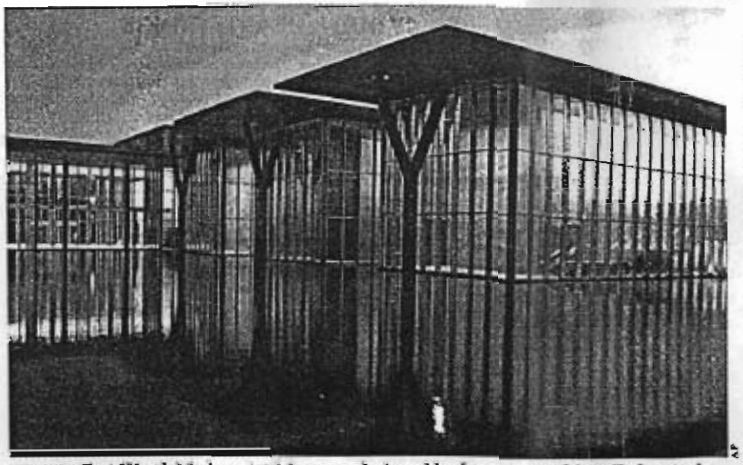

THE NEW *Fort Worth Modern Art Museum, designed by Japanese architect Tadao Ando.*

indelibly Japanese in character. Many wondered how, or even whether, the Ando aesthetic of simple forms and Zen-like silences would survive in other cultures. Now we know. Ando translates beautifully.

The Fort Worth Modern's long front facade is that of a basic modernist box, albeit one with an emphatic cantilevered roof overhang and an elegant skin of metal and glass. It is beautiful in its way but not terribly enticing.

And then, right away, you begin to experience the magic, generosity, subtlety and self-confidence of Ando's art. The long, rectangular entry hall is a spacious, high-ceilinged civic room, an elevating space.

At mid-level the room is traversed by a long, narrow pedestrian bridge with glass railings, a concise line that enlivens the space. At one longitudinal end are the entry to an auditorium and, off to the side, a path to the cafe. At the other end are a bookstore and, off to the side, a path to the main galleries. These oblique pathways are important – they let you know that nothing in this building is quite as straightforward as it may seem.

Most important, the entry hall is a see-through room, with high walls of clear glass in the centre of each of its long sides. Immediately upon entering, you feel your eyes being drawn across the space to the view directly opposite. There is sunlight, and water.

The museum building consists of five parallel, two-storey rectangular structures. The longest two of these form the museum's front, and house the entry hall, auditorium, classrooms and administrative offices. The three shorter pavilions, spectacularly reflected in the pool, are devoted almost entirely to galleries.

Wenyu, Jin Weihong, Nie Mu, Pu Jie, Shen Fan, Wei Guangqing, Wu Yiming, Xue Song and Yue Minjun.

Gallery 55 is also welcoming the return of Maymay Jumsai, whose solo exhibition *Come Here* opens on January 9.

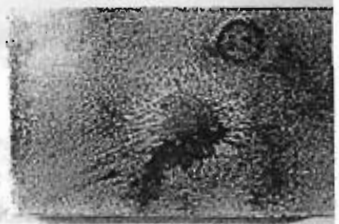

A WORK *from Maymay Jumsai's latest series, which will be on show at Gallery 55*

Two years have passed since her first show at Gallery 55, and this time Maymay will be presenting a second series of "new" materials – iron powder and resin on canvas.

By using flowing iron powder, Maymay achieves a kind of moving universe or galaxy on canvas. With a little help from a magnet attached to the back of the canvas, the iron powder "flies" up front, creating various kinds of shapes, that even the artist can't control. Through this concept, Maymay intends to convey the message of freedom without boundaries. The transparent resin adds to the amazing exhibition by giving the surface a shining, 3-D effect.

The gallery is located at All Seasons Place Retail Centre on Wireless Road. Both exhibitions run until January 29.

For more information, call (02) 685 3877 or e-mail: jusu_gallery55@hotmail.com.

Bang Lamphu in bygone days

Edward Van Roy speaks about the rise and fall of Bang Lamphu at a National Museum Volunteers' public lecture on January 23. The venue is the museum's auditorium.

Bang Lamphu was once a small fishing village and paddy field tract, located in the riverside district north of Bangkok's Front Palace. In the early Rattankosin era, it became a fiefdom of Prince Wichaichan. The subsequent history of this district reflects the changing fortunes of the Front Palace over the course of this period.

The lecture starts at 9.30pm. Admission is free.

For more information call (02) 258 8521.

Ladyboys in all their glory

Chakaphan Ratanajan reflects on the life of *katoeys*, and their concern about their looks, in his first solo exhibition *He is the Most Beauty Lady*, now on show at Chulalongkorn University's Jamjuree Art Gallery.

Chakaphan's contemporary paintings are in the form of murals, in keeping with his precious collection of mural art focusing on the simple way of life for Wat Wasawara in Lop Buri.

The gallery is open from 10am to 7pm Monday to Friday and from noon to 8pm on Saturday and Sunday. The exhibition closes on January 22.

For more information, call (02) 218 3709.

THE NATION is edited by Pana Janviroj and published by NMG NEWS CO LTD, at 44 Moo 10, Bang Na-Trat Road, K.M. 4.5, Bang Na District, Bangkok 10260, and printed by NATION MULTIMEDIA GROUP PUBLIC CO LTD. Tel 02-317-0420, Fax 02-317-1384. EDITORIAL: Tel 02-317-0042; Fax 02-317-2071
SUBSCRIPTIONS & CUSTOMER SERVICE: Tel 02-317-1400-5, 02-317-2064; Fax 02-317-1409, 02-317-5982. DISPLAY & SUPPLEMENT: Tel 02-317-1392-4; Fax 02-317-1413-4. TRAFFIC: Tel 02-317-2098-9, 02-317-2100. CLASSIFIED ADS: Tel 02-317-0052, 02-317-0420; Fax 02-317-2057 | CHIANG MAI BUREAU: 24/1 Nantaram Road, So
5 Kor Tambon Hai Ya, Muang District, Chiang Mai 50100. EDITORIAL: Tel (053) 274-467. ADMINISTRATION Tel: (053) 271-831; Fax: (053) 282-110. | HAT YAI BUREAU: 88/9 Kanjanawanit Road, Tambon Ban Pru, Hat Yai District, Songkhla 90250. EDITORIAL: Tel (074) 210-975-9; Fax (074) 210-979. ADMINISTRATION: Tel (074) 210
035-8; Fax (074) 210-039 | KHON KAEN BUREAU: 67 Moo 8, Laonadee Road, Muang District, Khon Kaen 80000. EDITORIAL: Tel (043) 324-238-9; Fax (043) 324-243. ADMINISTRATION: Tel (043) 324-170, 324-241-2; Fax: (043) 324-186 | NAKHON RATCHASIMA BUREAU: 32/1 Moo 1, Tambon Ban Koh, Muang District, Naakhon
Ratchasima 30000. ADMINISTRATION: Tel (044) 371-128. | PATTAYA BUREAU: 237 Moo 5, Sukhumvit Road, Tambon Na Kluea, Bang Lamung District, Chon Buri 20260. ADMINISTRATION: Tel (038) 727-111.

FOCUS

Lifestyle & Culture

The Nation
Wednesday
February 6,
2002

Highland QUEST

Near the top of a Mae Hong Son mountain range, Rasmi Shoocongdej is finding clues to ancient Thai civilisations.

■ *By Piyaporn Wongruang*
THE NATION

Amid the freezing mid-winter air of mountainous Mae Hong Son province last year, Assistant Professor Rasmi Shoocongdej often found herself walking up and down the steep mountain trails behind Ban Rai village of Pang Mapa district.

It was nearly two months ago that Rasmi finished leading a small group of about 10 archaeologists and environmentalists to excavate a site on the University's Sittipong Dilokwanich, an assistant professor in the faculty of Environment and Resource Studies, conducted a project titled "An Exploration and Database System of the Caves, Mae Hong Song Province".

Through the project, archaeological sites in Pang Mapa were recorded in more detail and organised systematically for the first time.

Of more than 170 caves, 80 contained archaeological evidence and 37 were considered archaeologically significant with crucial artefacts such as ancient coffins, fragments of human bones and wall paintings.

Nevertheless, Rasmi thought the archaeological data she had

Rasmi expects to learn more about the ancient environment in the area, especially in relation to changes in the world's climate and the human adaptation to that circumstance.

The period of 18,000 to 11,000 years in the late Pleistocene or late Ice Age and the period of 10,000-2,500 years of the Holocene period were in her focus because the climate changed extensively many times.

During the late Ice Age, the climate got warmer, melting the ice in the polar regions and raising the sea level. These phenomena caused changes in the environment such as the expansion of rainforests and of human cultures through the appear-

A WALL *painting found at the Ban Rai archaeological site.*

It was nearly two months ago that Rasmi finished leading a small group of about 10 archaeologists and environmentalists to excavate a site on the mountaintop that's part of a rare, highland archaeological project.

Highland archaeology, as defined by Rasmi, is the study of the social and cultural development of ancient people who lived on mountains, foothills, and in valleys higher than 500 metres above sea level.

"We had to set up the height in order to specify the boundary of our study area," explains Rasmi. "We looked on the map to find the height that distinguishes the different environment of the two areas above and under it, and we received a height of 500 metres."

Rasmi says highland archaeology is often considered a marginal field as most archaeological studies have concentrated on civilisations in fertile river basins.

"We hardly know about highland archaeology," says Rasmi. "If we conduct more studies, we may receive another specific set of knowledge about the social and cultural patterns of people."

After securing funding from the Thailand Research Fund, Rasmi decided to conduct her own project in Mae Hong Son. She says that not only have Mae Hong Son's history and archaeology scarcely been mentioned, but its highland areas have environmental conditions that make them natural laboratories, especially Pang Mapa.

Furthermore, those rugged areas have historically obstructed communication between outsiders and locals, isolating the latter and slowing down the process of social and cultural change. This creates fertile ground, as it were, for a comparative study on social and cultural adaptation and evolution between highlanders and people living on the plains.

Back in 1970, the first archaeological study in Pang Mapa was conducted in the Khong basin by American archaeologist Chester F Gorman, whose doctoral thesis at the University of Hawaii, *Prehistoric Research in Northern Thailand: A Cultural Chronographic Sequence*, covered the Late Pleistocene through Early Recent periods.

Gorman found much archaeological evidence in the Spirit Cave. Here, ancient coffins were preserved as well as fragments of seeds which could be dated back to between the late Pleistocene (12,000 years ago) and Early Recent (7,000 years ago) periods.

Thereafter, other scientists continued working on highland archaeology in the region, but specific topics of interest were scattered among the researchers, and no general overview was produced.

During 1998 and 1999, Mahidol [illegible] as ancient coffins, fragments of human bones and wall paintings.

Nevertheless, Rasmi thought the archaeological data she had researched as part of the team didn't provide a holistic enough portrait of the lives of ancient people in the area, saying that human settlements comprised various activity grounds ranging from residential areas and burial grounds to utensil manufacturing places, among others. The project, she said, was conducted mostly in caves.

"We mostly found burial grounds," she says. "So, the information received from the project was not quite sufficient to make us understand the lives of ancient people here. We need more studies on other grounds. I want to know how many cultures were here, what the oldest is and what came next, as well as whether there is continuity among them."

Apart from these questions, Rasmi has also included an environmental aspect to her study, paying particular attention to the relationship of the people to their environment. This is quite a rare practice in the study of archaeology in the Kingdom. Only a few other projects of its kind have been conducted, such as the study of Phanern Din Hill at Chon Buri by Dr Dale Hiant.

ASSISTANT PROFESSOR *Rasmi Shoocongdej.*

"Human beings have a very close relationship to their environment," says Rasmi. "If we don't understand the environment, we may not understand humans' [patterns of] settlement, such as why people prefer to settle down river plains. If the environment was over consumed and has already caused abandonment in some areas in the past, that can happen again in the present time. It's a good lesson for people, to learn about natural resource management."

[illegible] the polar regions and raising the sea level. These phenomena caused changes in the environment such as the expansion of rainforests and of human cultures through the appearance of agriculture in many parts of the world.

Gorman noted that the ancient environment in Pang Mapa's area in those times was similar to the environment at present. Climate changes were unlikely to affect it. However, Rasmi says that Gorman's study was quite limited as he interpreted data in comparison to evidence from archaeological sites in China.

To re-examine the ancient environment in the area, Rasmi's colleague, Assistant Professor Natsuda Pumijamnong of the faculty of Environment and Resource Studies at Mahidol, is studying more evidence that may be found in the area. This includes fragments of animal bones, pollens in the soil, ash layers, and also year rings of trees.

"The types of animals defined from bones will tell what kinds of forest were there," explains Rasmi. "We have to find out the ages of animal's bones to create a timeline. If animals from older periods disappear from later periods, that could give us a clue. They may have become extinct due to environmental changes. We will also compare the bones in the past with the bones in the present. If they are still the same, that could mean that climate changes didn't affect the environment in this area."

To examine human adaptation in relation to the environmental changes affected by climate changes, Rasmi will consider the changing patterns of utensils and human's ways of living.

"If the environment didn't change, but there have been some changes in patterns of utensils or ways of living, that could mean that they adapted by themselves through the evolution of culture," explains Rasmi. "If not, then it would be another interesting bit of information. Why didn't they change? Three thousand years ago, there were already villages and agricultural practices in the Kanchanaburi area, while people in this area still lived like cavemen."

In March last year, Rasmi and her colleagues began the new project. Based on the primary research gained from the last project, Rasmi conducted further surveys of basins in Rang Luang, Lang, and Pam during the six months between March and August.

She found 10 archaeological sites at those areas, two of which were selected as samples for an intensive study through excavation due to their rich archaeological value. The sites, Lod Cave and Ban Rai, contain burial grounds and wall paintings that could provide clues for studying social and cultural continuity.

See Digging [C4]

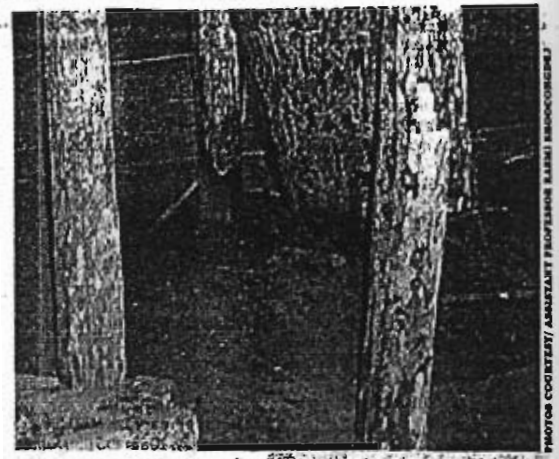

PHOTOS COURTESY/ ASSISTANT PROFESSOR RASMI SHOOCONGDEJ

ONE OF *a set of ancient coffins found at the site.*

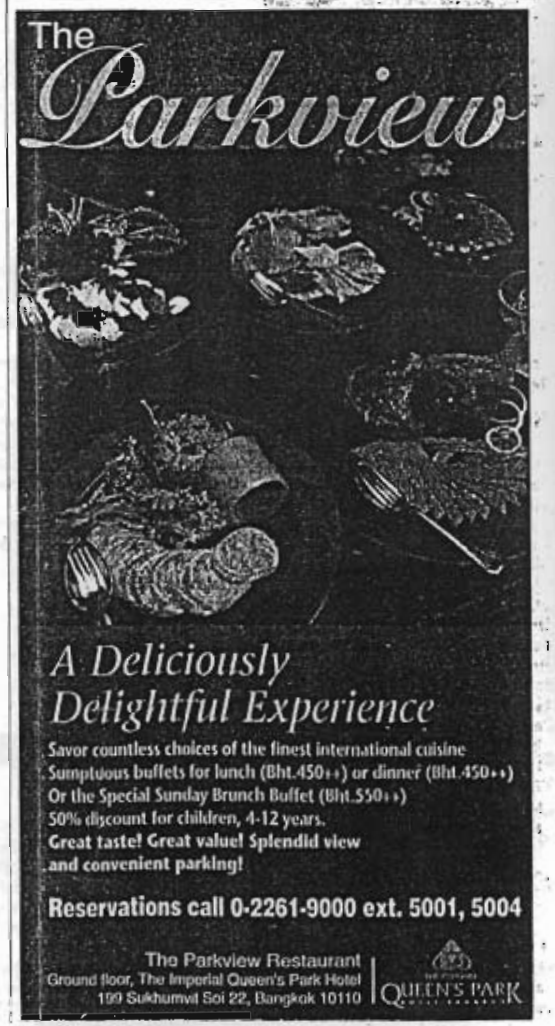

the last word in ASTROLOGY

EUGENIA LAST

Aries
★★★★★
March 21 – April 19
Get ready to take on a new direction. Your interest in learning and travelling will lead to adventure. You will be eager to communicate with people who can offer you a new point of view.

Taurus
★★★
April 20 – May 20
Don't let disagreements escalate into legal battles. Lay low for now and focus on yourself and your own accomplishments.

Gemini
★★★
May 21 – June 21
You will be in a fickle but romantic mood. Don't get caught in the middle of an argument that doesn't involve you. Someone you care about may not live up to his or her potential.

Cancer
★★★
June 22 – July 22
Put your energy into doing the best job possible. You will have an opportunity to move into a better position if you are dedicated and willing to go the extra mile.

Leo
★★★★★
July 23 – Aug 22
You will be in a creative frame of mind. Let your imagination wander and you should be able to come up with some insightful and fruitful ideas.

Virgo
★★
Aug 23 – Sept 22
Keep your thoughts to yourself or better still avoid spending too much time at home. Problems with domestic products or services can be expected.

Libra
★★★★
Sept 23 – Oct 23
You should consider going somewhere that will bring you pleasure. Getting out with friends will do you a world of good. Something interesting will come in the mail or via courier today.

Scorpio
★★★
Oct 23 – Nov 21
You will lose if you get involved in joint financial ventures. This is not the day to get all hyped up about some crazy scheme that isn't likely to fly.

Sagittarius
★★★

DIGGING *for signs of life*

From [C1]

"Those places are good to set up as site indexes to find out an order of cultures of this area," says Rasmi. "When we expand our excavation more to other sites, we can compare new artefacts with theirs, and fill up the timeline of the cultures."

Amid the cold weather of November, Rasmi started the excavation on the first site. Over the mountaintop behind Ban Rai was a large open space with a 200-metre cliff on one side. It was once a large cave whose roof had collapsed long ago. Before the cliff lay an untidy collection of many pillars and log-like artefacts. They were later recognised as the sets of ancient coffins that could be dated back 1,200 to 2000 years.

When the team excavating deeper, Rasmi found other evidence ranging from stone tools such as pocket-knifes, fragments of animal bones, ash layers, a human skeleton, and wall paintings.

"Ancient wall paintings like Pha Tam's were assumed to be from an agricultural period of around 3,000 years," explains Rasmi. "But a likely colour-powdered stone was found in a layer of stone tools. If it's older than 3,000 years after being proved, that will be a significant discovery in ancient wall painting study, because it will turn over the present interpretation."

According to the evidence that Rasmi and her colleagues gathered, at least two generations of people have lived in the area. The first generation lived in a nomadic way over 10,000 years ago. This group stayed in the area temporarily, making utensils and moving out to follow their food. This reflects the seasonal way of life of a people in a tropical environment where the seasons were divided clearly and determined the types of resource supplies people depended on for their livelihoods. For this period, there's no evidence to suggest the existence of beliefs among these people.

But the later generation used the area as their burial grounds between 1,200 and 2,000 years ago. Their coffins are clear signs that spiritual beliefs were prevalent in their society. As for their residential areas, Rasmi hasn't determined anything yet. She assumes that they may have lived on the plains or near the stream where archaeological sites may already have been destroyed by functional changes of land use such as farming.

A SET *of ancient coffins at the archaeological site.*

Rasmi says the coffins found in these areas are large, and that there are many of them. "This may be the site of a group of people who are quite significant," says Rasmi. "Many of the coffins look similar, as if this place was the burial ground for a family. Some of them are different, with distinct heads which may represent the identity of another group of people."

To examine the relationship among groups of people, Assistant Professor Supaporn Nakbunlang of the faculty of Social Science at Chiang Mai University is studying human DNA from skeletons and teeth found in the area. Many assumptions remain unanswered amid the huge pile of evidence preserved temporarily at the team's base camp near the site. There's a lot of work to do, and the next excavation on the second site will begin this summer.

After the project is finished Rasmi hopes that new knowledge of ancient people who lived in the highlands in seasonal tropical environments will expand the scholarship of prehistoric archaeology in the Kingdom and throughout Southeast Asia, especially as it applies to the period after Homo Erectus.

Above all, she says, she hopes this will provide benefit for the locals by integrating information pertaining to ethnicity, culture, and the environment to add to their own local history.

melanee's HOME

MELANEE PETRA

Dear Khun Melanee,

I just arrived in Thailand six months ago to teach English at a private educational institute here. Between teaching and trying to learn Thai (I can carry on a very basic conversation already!!!), I've grown quite close to my students. They're all around 20 years old. Sometimes, the kids drop by my office just to gossip. At first, they would come in small groups, but gradually they started appearing one by one to tell me their problems. I feel honoured. I'm only a few years older than they are. Sometimes their personal problems are quite bad, and I don't know what advice to give them.

One boy, for instance, has just told me a few days ago that he's not returning to study next term. He's stopping his education to get a full-time job. He has been working part-time while he studied, but his father passed away a few months ago. I've told this student that he could earn a master's and even a doctorate after his bachelor's. He has so much in him to contribute to society if he just has the chance.

When I spoke to the other professors here about this problem, they just smiled and said that everything would work out. I don't see how. The boy's mother is still young, in her late 40s. Why can't she get a job and support herself? And why can't the sisters chip in? A few baht every week would go a long way.

I made an appointment to speak to the mother and sisters about the importance of enabling the boy to continue his education?

Please sign me "Sally"

Dear Sally,

With your concern about the many different aspects in your students' lives, you show yourself to be a dedicated teacher. You are, however, coming very close to ignoring cultural values that are very important. It's one thing if the boy's mother or sisters in your opinion are not concern yourself with their family's matters. You're doing it with the best of intentions, but they may end up feeling that a young woman so close to their son's age is not experienced enough to give them advice.

My advice to you is to wait. So many times, someone has told me about a drastic decision their family has taken, but some time later, the decision has been modified or even forgotten. The other profes-

from a British GCSE (for 16-year-olds): SK

Q: Name the four seasons.
A: Salt, pepper, mustard and vinegar.
Q: Explain one of the processes by which water can be made safe to drink.
A: Flirtation makes water safe to drink because it removes large pollutants like grit, sand, dead sheep and canoeists.
Q: How can you delay milk turning sour?
A: Keep it in the cow.
Q: What is a terminal illness?
A: When you are sick at the airport.
Q: Give an example of a fungus. What is a characteristic feature?
A: Mushrooms. They always grow in damp places and so they look like umbrellas.

E-Mail : ktjud@nationgroup.com
ปีที่ 16 ฉบับที่ 5263 วันพุธที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546
กรุงเทพธุรกิจ

จุดประกาย

คิดใหม่
กับ
งานวิทยุชุมชน
หน้า 3

ทะเลหวาน
งานวิวาห์
2003
หน้า 5

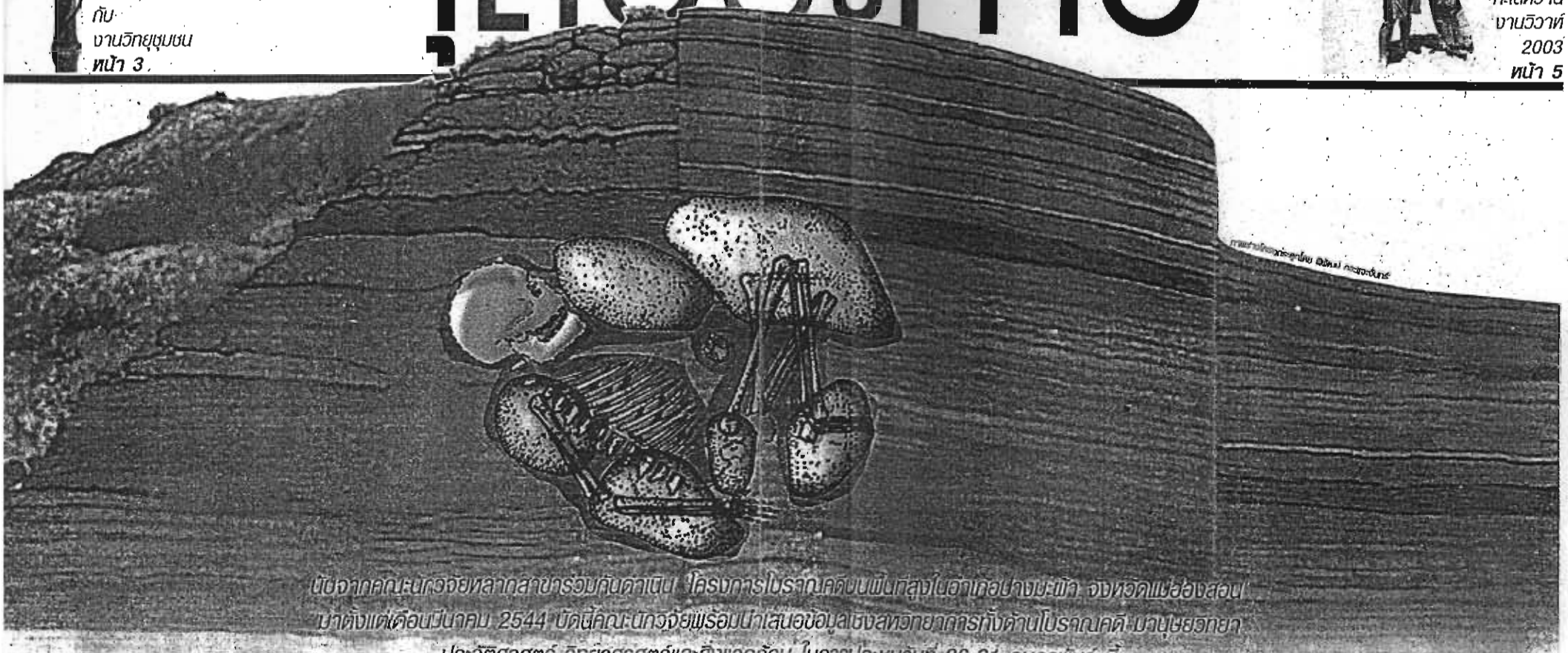

นับจากคณะนักวิจัยหลากสาขาร่วมกันดำเนิน "โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน" มาตั้งแต่เดือนมีนาคม 2544 บัดนี้คณะนักวิจัยพร้อมนำเสนอข้อมูลเชิงลึกวิชาการทั้งด้านโบราณคดี มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ในการประชุมวันที่ 20-21 กุมภาพันธ์ นี้

ยุวดี มณีกุล หยิบยกเนื้อหาส่วนหนึ่งของผลวิจัยมาย่อย เพื่อชี้ชวนให้ผู้อ่านร่วมค้นหาอดีตใต้พื้นดินด้วยตัวเอง

ใต้หล้ามี**รากเหง้า**

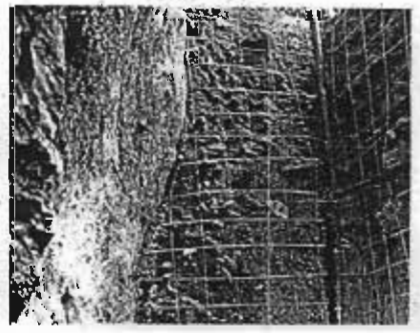

เตหลามรากหงา

1.ก้อนหินก่องเหนือหลุมฝังศพของโครงที่สอง ท่างอ หัวอายุ 13,000 ปี

2-3. บริเวณปากหลุมและความลึกของหลุมชั้นสุดท้าย 450 เซนติเมตร

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อาจเป็นเป้าหมายการเดินทางของใครต่อใครโดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยวซึ่งว่ากันว่าที่นี่หนาวนักขนาดเกิดปรากฏการณ์แม่คะนิ้ง หรือน้ำค้างแข็งอยู่เนืองๆ

เมื่อใครได้มาเยือนแล้วย่อมไม่พลาดการเข้าที่พักชมภายในถ้ำลอดซึ่งจะต้องติดต่อชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์นำชมและตามตะเกียงนำทางเนื่องจากภายในถ้ำมืดสนิทบางช่วงมีน้ำขังต้องถ่อแพข้าม

ประการสำคัญต้องไม่พลาดเปิบนับไดสิงขึ้นไปชมเพิงผนังถ้ำเพราะจุดดังกล่าวมีโลงไม้โบราณปรากฏอยู่โดยนักสำรวจถ้ำเชื่อสายออสซี่ที่มาใช้ชีวิตในปางมะผ้านาน 30 ปีเศษอย่าง จอห์น ลบิช์ เป็นผู้ค้นพบมาเป็นสิบๆ ปีแล้ว

ปริศนาถ้ำผีแมนเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่ง บ่งชี้ว่า พื้นที่แถบนี้มีผู้คนในอดีตอยู่อาศัยและใช้งาน มาบัดนี้องค์ความรู้ชุดใหม่จากงานวิจัยล่าสุดได้ขยายฝีนดินรอบนอกถ้ำลอดและศึกษาสภาพภูมินิเวศของท้องถิ่น จนสามารถสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับอดีตได้ไกลถึง 13,000 ปี หรือตรงกับสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (1.2 แสนปี-1 หมื่นปี) ต่อสมัยโฮโลซีน (1 หมื่นปี-บัจจุบัน)

อาจเป็นได้ว่า *'ปลาไม่มีคาว'* สัตว์น้ำสปีชีส์ใหม่ที่พบเฉพาะเจ้าน้ำภายในถ้ำลอดจะมีสายพันธุ์ดีดำบรรพ์ใส่เสี่ยกับบรรพบุรุษของมนุษย์ช่วงใดช่วงหนึ่ง

ปฏิบัติการขุดใต้สายฝน

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด เริ่มเมื่อวันที่ 8 เมษายน - 3 สิงหาคม 2545 และค้นคว้าต่อเนื่องจนถึงปลายปี ช่วงเวลาดังกล่าวคณะขุดค้นต้องเผชิญอุปสรรคด่านแรก คือ ฝนที่เทกระหน่ำลงมาเกือบตลอดเวลา นอกจากต้องคลุกเลนและชื้นทั่วร่างแล้ว ยังต้องแก้ปัญหาหินปูนแพดานถ้ำที่ถล่มลงมาและมีตะไคร่ขึ้นเต็มด้วยฤทธิ์ไอชื้น

บางคราวฝนชะเม็ดราวสองยาม คณะขุดค้นต้องเร่งสางงานทันที กว่าจะสิ้นวันนั้นเข็นนาฬิกาขยับไปที่เลขสองของวันใหม่

ยิ่งลุยยิ่งหนาวเป็นของแน่ แต่เมื่อพวกเขาขุดลึกลงไปจนพบหลักฐานตามชั้นดินมากมาย ไฟอุ่นก็ก่อขึ้นมาในหัวใจ และมิดฝนก็กลายเป็นมิตรมาแต่บัดนั้น

วีรศักดิ์ แคล้วคำพุฒ ผู้ช่วยนักวิจัย รายงานการขุดค้น 3 พื้นที่ ว่า มีหลักฐานการประกอบกิจกรรมของมนุษย์ยุคไพลสโตซีนในพื้นที่ติดเพิงผาเป็นที่สำหรับประกอบอาหาร พบร่องรอยกองไฟ กระดูกสัตว์ทั้งที่ถูกผาไฟและยังไม่เผาไฟจำนวนมาก

ถัดมาเป็นพื้นที่ลาดเอียงใช้เป็นแหล่งผลิตเครื่องมือหินมีเทคโนโลยีการผลิตเครื่องมือหิน ดังพบแกนหิน สะเก็ดหิน หินกรวดปริมาณมากมาย

เมื่อผนวกหลักฐานต่างๆ ไปสู่สภาพชีวิตแล้วยืนยันได้ว่าเป็นมนุษย์ยุคเก็บของป่าล่าสัตว์ มีความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ดังปรากฏชิ้นส่วนโครงกระดูก 2 โครง โครงหนึ่งอยู่ในท่างอเข่าคู้ตะแคงมีหินกองทับ 3-4 ก้อน (อายุ 13,000 ปี) และโครงกระดูกท่านอนหงายเหยียดยาว (อายุ 12,000 ปี) นอกจากนี้ ยังพบโบราณวัตถุที่นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นของอุทิศ เช่นไหวู้แก่คนตาย เช่น กระดูกสัตว์ และหินกรวด

ส่วนหลักฐานการใช้พื้นที่ของมนุษย์ยุคโฮโลซีนพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่ง ลูกปัด กล้องยาสูบ เครื่องมือหิน และกระดูกสัตว์ลดลงมากจนแทบไม่พบ เศษภาชนะดินเผาที่พบยังมีลักษณะแตกต่างไปจากหลักฐานแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ (พื้นที่เป็นเขาสูงชัน และมีหลักฐานวัฒนธรรมโลงไม้) กล่าวคือ มีการตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ กดประทับกดจุด ลักษณะลวดลายยังมีความหลากหลายมากกว่า ส่วนวัฒนธรรมโลงไม้มักตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ มีการทาน้ำดิน รมควันผิวอีกครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ดี โครงกระดูกทั้งสองบ่งชี้ว่ามีการสืบเนื่องของกลุ่มคนในพื้นที่แถบถ้ำลอด

"ผมคิดว่าเราจำเป็นต้องพิสูจน์ทาง DNA ต่อไปว่าคนที่มาใช้พื้นที่แถบนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับผู้คนในวัฒนธรรมโลงไม้หรือไม่" วีรศักดิ์ สรุป

รายงานชิ้นเดียวกันระบุด้วยว่า การอยู่อาศัยในช่วงนี้ยังไม่เป็นหลักแหล่งมีการอพยพโยกย้ายเสมอ โดยมนุษย์ตีกตำบรรพ์เลือกอาศัยตามเพิงผาหรือถ้ำลักษณะวิถีชีวิตเช่นนี้ต่อเนื่องถึงช่วงโฮโลซีนตอนต้น

ครั้นช่วงสมัยโฮโลซีนตอนปลาย คือ สมัยประวัติศาสตร์ประมาณ 100-200 ปีที่ผ่านมาปรากฏว่ามีการใช้พื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดอย่างแน่นชัดอีกครั้ง แต่ไม่ถี่นัก อาจเป็นที่พักแรมชั่วคราวระหว่างการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนเนื่องจากพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาห้วยน้ำหยกในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในแหล่งนี้ แต่พบไม่มากนักและมักจะอยู่ในระดับชั้นดินบน

เชื่อมความรู้สู่มิติอื่น

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าคณะวิจัยด้านโบราณคดี เผยว่า คณะขุดค้นยังพบโบราณวัตถุเป็นเหรียญโลหะ สมัยพระนางจามเทวีวงศ์เอเรีย ซึ่งตรงกับสมัยล้านนาด้วย

"ที่นี่ทำเลดี ไม่สูงชันเหมือนแหล่งบ้านไร่ แถมอยู่ใกล้น้ำ มีแหล่งอาหารมากมายตามป่ากระทุกรัวป่าคายป่าที่เจอนี่เคยเป็นสัตว์ที่อาศัยตามทุ่งหญ้าแต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว"

แง่การวิเคราะห์ตีความหลักฐานโครงกระดูกที่พบในท่าคู้งอ และมีก้อนหินทับนั้น ปรากฏว่า เคยมีการพบลักษณะการฝังศพแบบเดียวกันในแหล่งโบราณคดีอื่นๆ เช่น เก้าหมอเชียว อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และยังพบในประเทศมาเลเซียบางแหล่ง สันนิษฐานได้ว่าประเพณีการฝังศพเช่นนี้เป็นลักษณะร่วมในสังคมแอเชียตะวันออกเฉียงใต้

"คนโบราณอาจจะคุ้นเคยกับไม้เพื่อการขนย้ายศพจากที่พักมาที่ฝังเพราะสมัยนั้นยังไม่มีเครื่องมือเหล็กมาช่วย หินที่กองเหนือหลุมฝังก็คงกองเพื่อไม่ให้ศพแห้ง หินก้อนหนึ่งๆ มีขนาดประมาณ 30 เซนติเมตร โครงกระดูกนี้พบในชั้นดินที่ลึกประมาณ 40-80 เซนติเมตร แต่เราขุดลึกที่สุดถึง 4 เมตร ครึ่งในชั้นดินอายุประมาณ 20,000 กว่าปี"

ต่อมาประมาณ 2,000 ปี มีชุมชนวัฒนธรรมโลงไม้ เข้าไปใช้พื้นที่ภายในถ้ำเป็นสุสานสำหรับเก็บโลงไม้ที่มีรูปแบบหัวโลงแกะสลักหลากชนิด กระทั่ง 500-400 ปีมาแล้ว ผู้คนสมัยล้านนาเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณเพิงผาถ้ำลอดเป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทาง

กรณีวัฒนธรรมโลงไม้นั้น หัวหน้าคณะวิจัยอธิบายว่าพบต่อเนื่องมาถึงพุทธศตวรรษที่ 14-15 ในยุคนี้เริ่มเปลี่ยนรูปแบบมาสู่การฝังแบบเนินดิน

"คนพวกนี้อยู่ตามตะเข็บเทือกเขาฝั่งตะวันตก ต่อมาน่าจะเป็นชุมชนรายขอบของรัฐโบราณตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 ซึ่งสมัยเดียวกันทางภาคกลางตรงกับทวารวดี ส่วนทางเหนือมีแคว้นหริภุญไชย ต่อมาจึงเกิดรัฐสุโขทัย อยุธยา ล้านนา มีการค้าขายระหว่างดินแดนต่างๆ ซึ่งของป่าของพื้นที่นี้เป็นที่ต้องการมากเมื่อก่อนนับถือผีต่อมามีการรับพุทธศาสนาจากนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ขุนนาน ล้วนก็เคลื่อนย้ายไปมาในพื้นที่นี้"

ดร.รัศมี เผยอีกว่า ข้อมูลที่ได้ประหนึ่งร่องรอยสำหรับสืบค้นและเชื่อมโยงไปสู่ความรู้ชุดอื่นๆ อาทิ กรณีพบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิง และเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาแห่งอื่นๆ

"เราเห็นหลักฐานเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านกำแพงในเชียงใหม่อายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 ช่วงนั้นเชียงใหม่ขยายขอบเขตเพื่อหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ พร้อมกับเผยแผ่พุทธศาสนาไปด้วย เห็นได้จากหลักฐานพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน แต่เรายังไม่

อ่านต่อหน้า 2

ปัญหาธุรกิจ...
แก้ไขได้ !!!
ปรึกษา...
คลินิก iSMEd
ฟรี!
SMEs
สถาบันพัฒนาSMEs
ฝ่ายปรึกษาแนะนำ
99 อาคารอินเทนเชียม 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
คลองหลวง ปทุมธานี 12120 โทร. 0-2564-4000, ต่อ 1111, 2229

แต่เสรีภาพที่พูดถึงคือเสรีภาพของ
ชนชั้นผู้ปกครองสะดวกที่จะ

นเรื่องของการแข่งขันกันระหว่างผล
ะโยชน์ กลุ่มทุนที่มีรัฐชาติเป็นตัวแทน

หลังการก่อเหตุร้ายและสงครามในทุกทวีป
ของโลก ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนล้มตายเป็น

ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐไม่สามารถอ้างได้
ว่ามาจากการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย

พิสูจน์ว่าตามธรรมชาติมนุษย์ทั่วโลก
เกลียดชังความรุนแรง และการฆ่าฟัน

อีนเดียเข้ามาร่วมด้วยก็ดี พร้อมกับพยายามโยนโทษมาที่ผู้ก่อวินาศกรรมเท่านั้น ซึ่งเป็นการมองปัญหาที่ตื้นเขินเกินไป

ขณะเดียวกันผู้นำในประเทศมุสลิมหลายคนก็ออกมาประณามการก่อการร้ายครั้งนี้ แต่ก็ยังมีอีกหลายคนที่ออกมาแสดงความสะใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่ง

ในขณะที่ประเทศมุสลิมหลายประเทศกำลังเผชิญกับปัญหาความยากจน ความขัดแย้งทางการเมือง และการแทรกแซงจากมหาอำนาจตะวันตก ประเทศเหล่านี้ก็ยังมีปัญหาเรื่องการเมืองภายในที่ต้องแก้ไขอีกมากมาย

ดังนั้นการที่ประชาชนในประเทศมุสลิมหลายประเทศออกมาแสดงความยินดีกับการก่อการร้ายครั้งนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่ง

ในขณะที่ประชาชนใน

ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 24 ฉบับที่ 6 เม.ย. 46

เรื่องจากปก ศิลปวัฒนธรรม

เมื่อฤดูร้อนและฤดูฝนในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ผ่านมา มีการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดหรือถ้ำน้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นและลือนามของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีการดำเนินงานที่เป็นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ค้นพบข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับคนโบราณ ชุมชน

(บน) *ชนเผ่ามูเซอเป็นชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในอำเภอปางมะผ้า*
(ล่าง) *สภาพภูมิประเทศของอำเภอปางมะผ้าที่เป็นเทือกเขาสูงชัน*

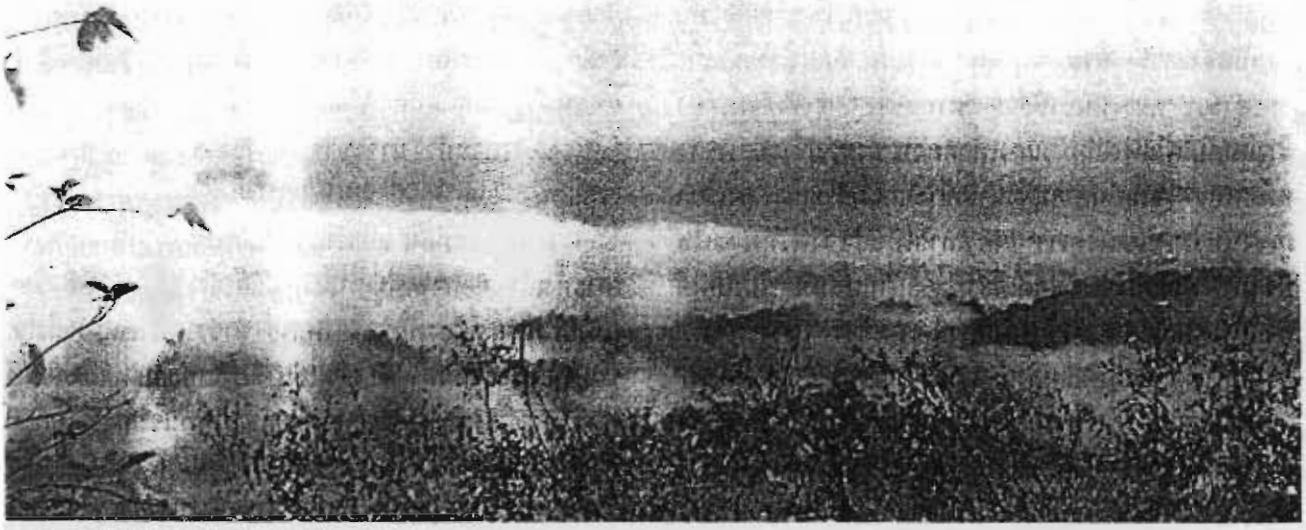

...จากซาก
ตามรอย**คนโบราณ**ที่เพิงผาถ้ำลอด
อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รัศมี ชูทรงเดช
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

และวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์สมัยปลายยุคน้ำแข็งที่มีอายุเก่าแก่นับหมื่นปี

หลักฐานทางโบราณคดีชุดนี้เป็นการค้นพบ "คนโบราณ" เป็นครั้งแรกในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การค้นพบข้อมูลใหม่ที่อำเภอปางมะผ้ามีความหมายอย่างไรต่อประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติบนผืนแผ่นดินไทย?

มีแน่นอน... เพราะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้เกิดความกระจ่างเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคนบนผืนแผ่นดินไทย

หลักฐานของ "คนโบราณ" นั้นมีอยู่น้อยมากในประเทศไทย ถ้าไม่นับฟอสซิลของ "โฮโม อีเรคตัส" ที่พบจากจังหวัดลำปาง ก็มีเพียงแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอเขียว จังหวัดกระบี่ (สุรินทร์ ภู่ขจร และคณะ ๒๕๓๗) และแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด จังหวัดแม่ฮ่องสอน (รัศมี ชูทรงเดช ๒๕๔๔) เท่านั้นที่มีการขุดค้นอย่างเป็นระบบและมีการตรวจสอบหาค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ที่แน่นอน ได้ค่าอายุที่เก่าถึงปลายสมัยน้ำแข็ง

หลักฐานของคนนี้เองจะช่วยทำให้เราทราบรากเหง้าของบรรพบุรุษของ "คนไทย" และลักษณะทางวัฒนธรรมดั้งเดิมก่อนที่จะมีการผสมผสานจนมาเป็น "คนไทย" ในปัจจุบัน การปะติดปะต่อภาพอดีต จึงต้องอาศัยการต่อหลักฐานที่ค้นพบทีละชิ้นเข้าด้วยกัน

คุณค่าของการค้นพบโครงกระดูกคนโบราณนั้นมีมากมายมหาศาล ขุมทรัพย์ทางปัญญานี้นำไปสู่การสืบค้นหารากเหง้าของบรรพบุรุษของ "คนไทย" ที่เที่ยงตรงและน่าเชื่อถือที่สุด หากเราสามารถลำดับหรือจัดจำแนกสายวิวัฒนาการของคนในประเทศไทยได้ว่า เป็นสายพันธุ์ใด คนโบราณที่เพิงผาถ้ำลอดใช่สายพันธุ์ที่สืบมาจากโฮโม อีเรคตัสที่พบจากจังหวัดลำปางจริงหรือไม่ (เราควรจะต้องติดตามผลการศึกษาทางวิชาการในเรื่องนี้ว่าเป็นอย่างไร มีอายุเท่าไหร่กันแน่) สายพันธุ์โฮโมในประเทศไทยมีกี่ชนิด วิวัฒน์เป็นเชื้อชาติใดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยทำให้สามารถจำแนกละลอกของการเคลื่อนย้ายไปมาของคนบนผืนแผ่นดินไทยแต่ละช่วงเวลาได้

เมื่อพบหลักฐานทางโบราณคดีร่วมกับโครงกระดูกคน ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันถึงลักษณะของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่คนโบราณได้สร้างสรรค์ในแต่ละยุคสมัย และจะทำให้เราจำแนกได้ว่าอะไรเป็นลักษณะวัฒนธรรมดั้งเดิมและอะไรเป็นวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ที่ผสมผสานกันจนเป็น "วัฒนธรรมไทย" ในที่สุด

อย่างไรก็ดีความรู้เรื่องวิวัฒนาการของคนและวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ตอนต้นในประเทศไทยยังอยู่ในมิติลี้ลับ ที่รู้กันในแวดวงที่จำกัดมากๆ คนทั่วไปรู้สึกว่าเป็นเรื่องยากเกินกว่าที่จะเข้าใจและห่างจากตัวเขามาก การทยอยพบหลักฐานของคนโบราณที่อายุเก่าแก่นับหมื่นหรือแสนปีในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาจากแหล่งโบราณคดีต่างๆ ในประเทศไทย น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเริ่มสร้างองค์ความรู้ในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

ทีนี้วกกลับมาสู่เรื่องของเพิงผาถ้ำลอด

แม้ว่าโครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด (ประมาณ ๑๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว) มีอายุน้อยกว่าถ้ำหมอเขียว (ประมาณ ๒๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว) **แต่เป็นค่าอายุที่เก่ามากที่สุดเท่าที่เคยพบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานของเชสเตอร์ กอร์มัน** นักโบราณคดีชาวอเมริกันที่พบหลักฐานการอยู่อาศัยของคนจากถ้ำผี เมื่อประมาณหนึ่งหมื่นปี และเป็นการยืนยันว่าอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นดินแดนเก่าแก่ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบเนื่องยาวนาน และน่าเป็นต้นเค้าของชุมชนโบราณในภาคเหนือทีเดียว

หากท่านผู้อ่านได้ติดตาม **"ศิลปวัฒนธรรม"** มาโดยตลอด คงจะเคยอ่านบทความที่ผู้เขียนเคยเขียนลงเรื่องเกี่ยวกับ "โลงไม้หรือผีแมนในเมืองสามหมอก" ซึ่งเป็นปริศนาที่ยังมืดมน เรายังไม่มีคำตอบเกี่ยวกับที่มาหรือที่ไปของคนในวัฒนธรรมโลงไม้ การพบโครงกระดูกในบริเวณเพิงผาถ้ำลอดจึง

เป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นและน่ายินดี เพราะจะช่วยคลี่คลายและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนในวัฒนธรรมโลงไม้หรือผีแมนที่พบในถ้ำน้ำลอดได้ และอาจจะช่วยไขปัญหาว่ามีความสัมพันธ์กับลัวะหรือไม่ เพราะมีนักวิชาการบางท่านได้สันนิษฐานว่าคนในวัฒนธรรมโลงไม้อาจจะเป็นลัวะ

ดังนั้นแม้ว่าในหนังสือหรือตำราทางด้านประวัติศาสตร์แทบจะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับแม่ฮ่องสอนเลย ผลการศึกษาของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้เราสามารถจะกล่าวได้ว่า**แม่ฮ่องสอนไม่ใช่ดินแดนใหม่ที่เพิ่งมีประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ดินแดนล้าหลัง หรือมีการอพยพเคลื่อนย้ายของคนมาตั้งรกรากในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์! คนดั้งเดิมอาจจะอยู่ที่นี่อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว**

บทความนี้ผู้เขียนจะนำท่านไปสู่การค้นพบใหม่ของนักโบราณคดีชาวไทย ที่ต้องการจะสืบค้นความเป็นมาของคนโบราณที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รู้จักปางมะผ้ากันหน่อย

อำเภอปางมะผ้า เป็นอำเภอที่อยู่ตอนเหนือสุดของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และอยู่ทางตะวันตกสุดของประเทศไทย จุดเด่นของอำเภอปางมะผ้าที่ทำให้เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศคือ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชีวภาพ เปรียบเสมือนกับพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชั้นนำของโลกทีเดียว ความงดงามของถ้ำ ป่าไม้ และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจคนทั่วไป

อำเภอปางมะผ้า แต่เดิมมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอที่ขึ้นตรงต่ออำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล คือตำบลปางมะผ้า ตำบลสบป่อง ตำบลถ้ำลอด และตำบลนาปู่ป้อม

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ อำเภอปางมะผ้าเคยเป็นพื้นที่ที่ทหารญี่ปุ่นตัดถนนจากอำเภอปายไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อเข้าไปยังประเทศพม่า ต่อมาสมัยหลังสงคราม พ่อค้าและประชาชนทั่วไปก็ได้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม โดยมีจุดพักค้างแรมที่บ้านสบป่องแม่อูมอง

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ทางราชการได้จัดตั้งสถานีตำรวจภูธรตำบลเพื่อรักษาความปลอดภัยแก่ผู้สัญจรผ่าน ณ จุดที่เรียกว่า "ปางมะผ้า" (มะผ้า หรือหมากผ้า เป็นภาษาไต แปลว่ามะนาว) เพราะจุดนี้สามารถหามะนาวปรุงอาหารได้ และมีชาวไต (ไทยใหญ่) มูเซอ ลีซอ ตั้งบ้านเรือนกระจายเป็นหย่อมๆ

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ทางราชการได้ตัดถนนและมีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ

ชุมชนรอบๆ แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด

กฤษณ์ เจริญทอง และคณะ (๒๕๔๒) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับชุมชนต่างๆ ในอำเภอปางมะผ้า และรายงานเกี่ยวกับหมู่บ้านถ้ำลอด ในอำเภอปางมะผ้า ว่ามีอายุประมาณ ๓๓ ปี ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านถ้ำลอดเป็นชาว**ไทยใหญ่**

ตามประวัติบอกเล่ากล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้มีครอบครัวชาวไทยใหญ่ ๕ ครอบครัว อพยพมาจากหมู่บ้านหัวลาง บ้านป่างแปก บ้านไม้ลัน และบ้านป่างคาม ซึ่งเดิมมีอาชีพทำการเกษตร และที่ทำกินมีความลาดชันสูงจึงมีการอพยพย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ ผู้นำในการย้ายครั้งนี้ คือ **นายวีระชัย หอมสกุลขจร** ปัจจุบันอายุ ๖๖ ปี ในขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นหมอผี (หมอกลางบ้านหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าหมอไสยศาสตร์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "หมอเมือง" ในเวลาเดียวกัน) กล่าวคือเป็นผู้เสี่ยงทายในการเลือกและสร้างถิ่นฐานตลอดจนการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ของชาวบ้านอีกด้วย โดยรักษาแบบธรรมเนียมไทยใหญ่ แบบวิธีการดั้งเดิม เนื่องจากอยู่ห่างไกลแพทย์ ดังตำนานได้กล่าวไว้ว่า "กินอย่างม่าน (ม่าน คือพม่า) ตายอย่างเงี้ยว (เงี้ยว คือไทยใหญ่)" ชาวบ้านได้ต่อสู้กับธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ และเป็นเหตุให้ปากถ้ำเปิดและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านถ้ำลอดตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ถึงแม้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีชาวบ้านไปแผ้วถางป่า และพบว่าหมู่บ้านนี้มีถ้ำใหญ่มากแต่ไม่มีใครกล้าเข้าไปใกล้ จนในที่สุดก็มีคนเข้าไปในถ้ำแห่งนี้ใน ๑๐ ปีต่อมา จากนั้นชาวบ้านถ้ำลอดได้อาศัยถ้ำลอดแห่งนี้เป็นแหล่งหารายได้เสริมมาตลอดโดยการนำเที่ยวในถ้ำ

บ้านถ้ำลอดอยู่ในเขตการปกครองของหมู่บ้านแม่ละนา หมู่ที่ ๑ ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า ขณะนั้นมีเพียงตำบลเดียวเท่านั้น ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๒๐ จึงมีโรงเรียนการประถมศึกษาขึ้นในหมู่บ้าน แต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิม มีโรคภัยไข้เจ็บ จนเด็กและผู้ใหญ่ตายเป็นจำนวนมาก จึงมีการย้ายหมู่บ้านเดิมไปสร้างที่ใหม่ที่เห็นในปัจจุบันนี้เรียกว่า "บ้านกลางบ้านใหม่" ส่วนบ้านที่อยู่เดิม

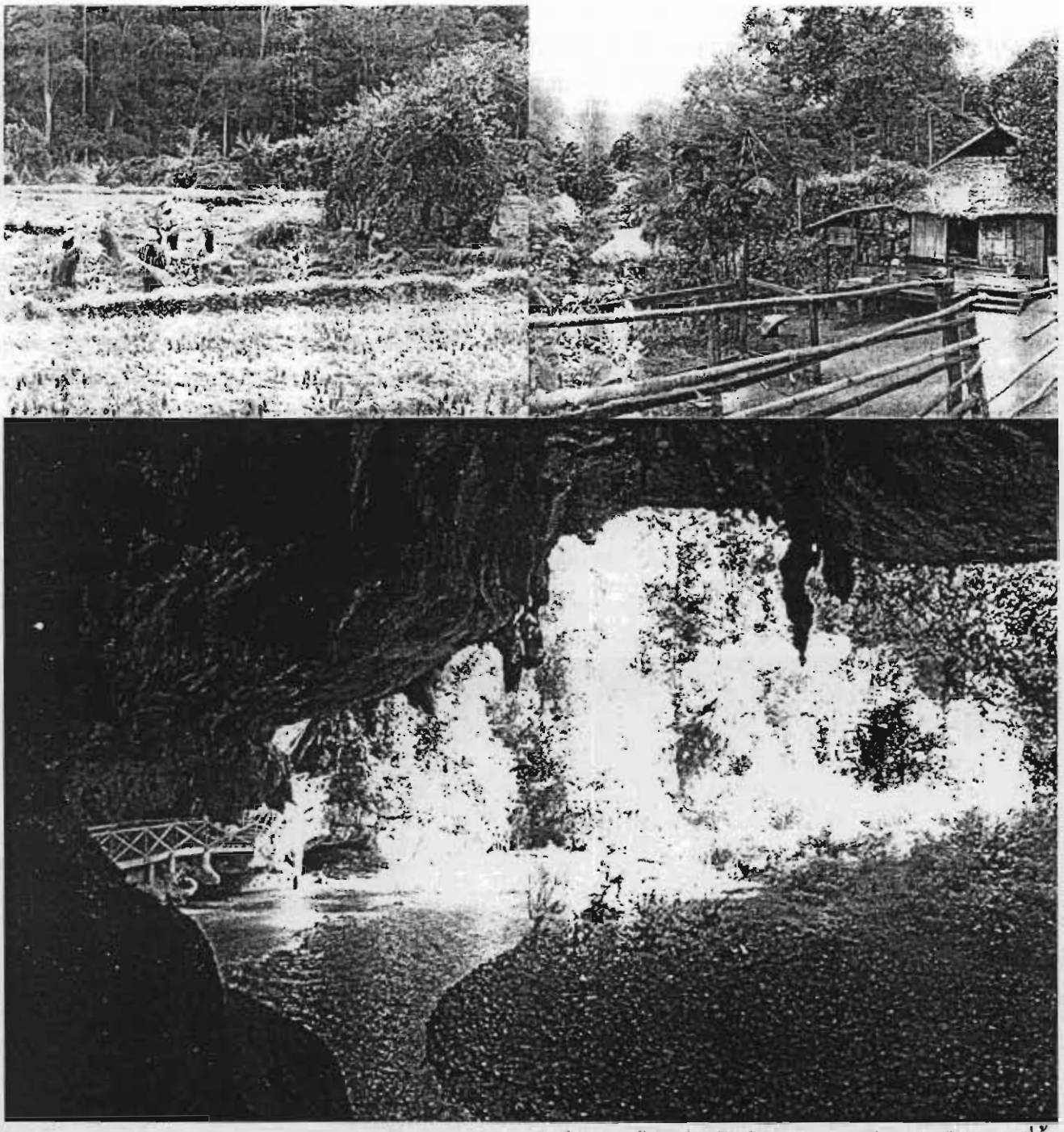

(บนซ้าย) *วิถีชีวิตของชุมชนรอบ ๆ แหล่งโบราณคดี*
(บนขวา) *สภาพของหมู่บ้านถ้ำลอด*
(ล่าง) *ถ้ำลอด แหล่งโบราณคดีและสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดประมาณ ๓ กิโลเมตร*

เรียกว่า "บ้านเก่า" ไม่มีคนอาศัยอยู่ (บ้านกลางคือบริเวณที่ตั้งโรงเรียน) ส่วนบ้านใหม่คือบ้านที่ตั้งอยู่บริเวณที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปเที่ยวชมถ้ำลอดในปัจจุบัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในประเทศไทย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับการตั้งให้เป็นหมู่บ้านหลักพร้อมกับการแยกตำบล คือแยกส่วนหนึ่งออกจากตำบลปางมะผ้า เรียกชื่อตำบลใหม่ว่า ตำบลสบป่อง บ้านถ้ำลอดได้เป็นหมู่ที่ ๓ ตำบลสบป่อง

จนในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ บ้านถ้ำลอดได้รับการประกาศให้เป็นตำบล คือตำบลถ้ำลอด กำนันตำบลถ้ำลอดคนแรก คือ นายมณี เสลาสุวรรณ จนถึงปัจจุบัน

แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด

แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด ตั้งอยู่ภายในศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำปายตอนเหนือ ในท้องที่ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่มีลำน้ำลางไหลผ่านและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เพิงผาถ้ำลอด เป็นเพิงผาขนาดเล็ก ใกล้กับทางเข้าของศูนย์ศึกษาฯ ห่างจากเพิงผาถ้ำลอดประมาณ ๒๕๐ เมตร สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๖๔๐ เมตร ตั้งอยู่ตำแหน่งพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่ ๔๒๒๔๖ ๒๑๖๒๔ (แผนที่ทางทหาร ระวาง 4648II ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ ๑ RTSD มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐)

การเข้าถึงแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด สามารถจะเดินทางเข้าถึงค่อนข้างจะสะดวก เพราะมีการตัดถนนคอนกรีตที่เข้ามาสู่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด โดยหากเดินทางมาจากอำเภอปาย ซึ่งมีระยะทางประมาณ ๔๕ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๐๙๕ เส้นทางเชียงใหม่-ปาย-แม่ฮ่องสอน ใช้เวลาในการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางประมาณ ๒ ชั่วโมง และถ้าเดินทางจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ มีระยะทางประมาณ ๖๗ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ ๒ ชั่วโมงหรือ ๒ ชั่วโมงครึ่ง เมื่อถึงท่ารถบ้านสบป่อง มีถนนแยกไปยังศูนย์ศึกษาฯ ซึ่งเข้ามาเป็นระยะทางอีกประมาณ ๙ กิโลเมตร

ในแง่ความเป็นมาของถ้ำลอด สมศักดิ์ เลายี่ปา (๒๕๔๔ : ๑) หัวหน้าสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าถ้ำลอดจังหวัดแม่ฮ่องสอนคนปัจจุบัน ได้เขียนประวัติความเป็นมาของถ้ำน้ำลอด (หรือถ้ำลอด) ไว้ดังนี้

"ถ้ำน้ำลอด เป็นชื่อของถ้ำขนาดใหญ่ถ้ำหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ชื่อเรียกตามลักษณะของถ้ำที่มีลำน้ำไหลลอด

โลงไม้หรือโลงผีแมนภายในแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด มีอายุประมาณระหว่าง ๑,๔๕๐ ถึง ๑,๒๔๐ ปีมาแล้ว

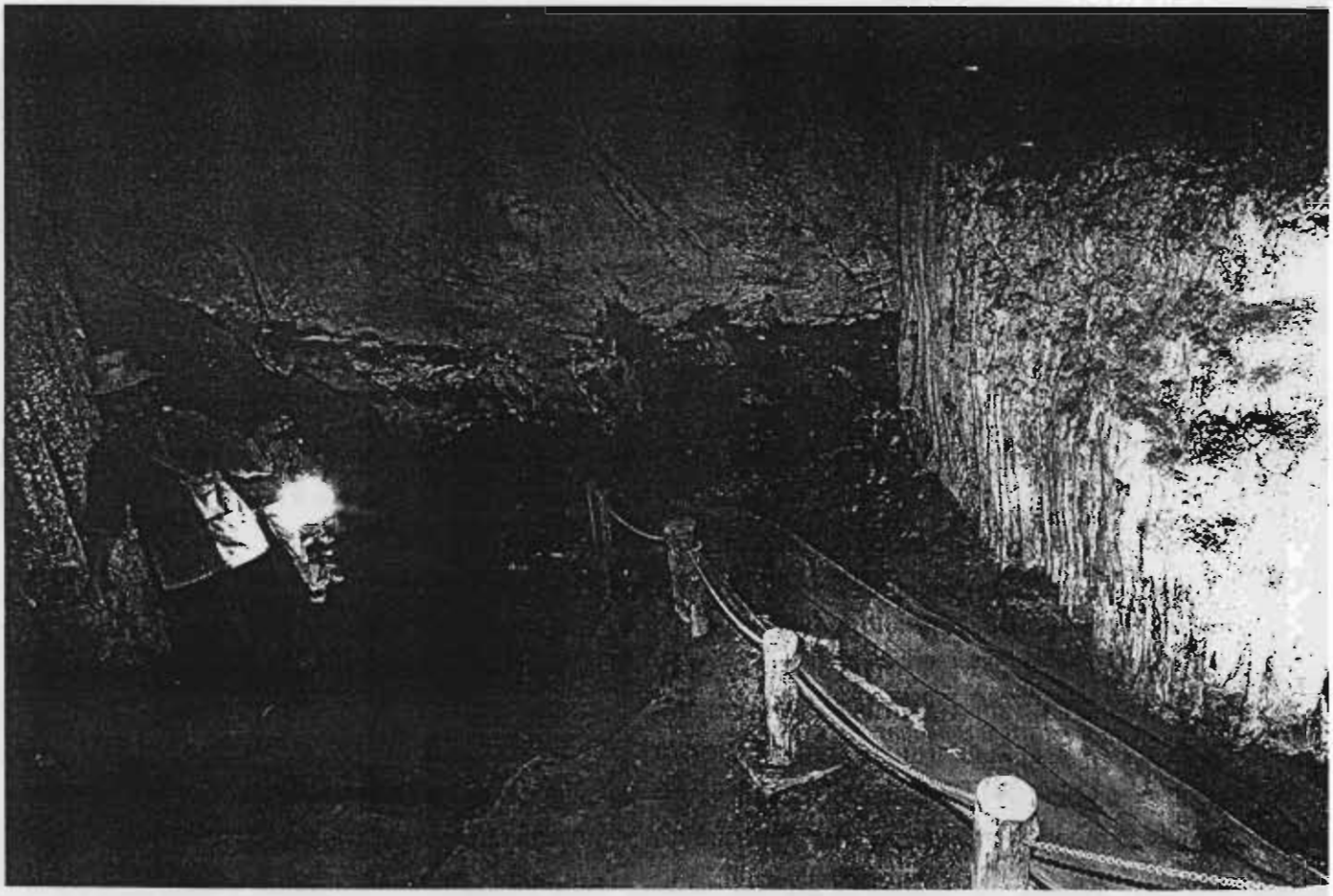

ผ่านทะลุเขา อาณาบริเวณของถ้ำน้ำลอดแต่เดิม เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่น้ำฝั่งขวาตอนบน ต่อมาเมื่อมีประกาศจัดตั้งแม่ปายฝั่งขวาตอนบนบางส่วนเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในปี พ.ศ. ๒๕๑๕

ถ้ำน้ำลอด จึงได้รับการผนวกเข้าไว้อยู่ในพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำปายด้วยภายหลังเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอน กับอำเภอปาย ได้รับการพัฒนาดีขึ้น ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้ถ้ำน้ำลอด จึงได้ขยายใหญ่ขึ้นเป็นหมู่บ้านพัฒนาตนเอง 'บ้านหน้าถ้ำ' ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ บริเวณหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างจากตัวถ้ำเพียง ๑ กิโลเมตร และได้มีพระภิกษุจากวัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาและก่อตั้งสำนักสงฆ์ที่บริเวณปากถ้ำด้านน้ำไหลออก ซึ่งปัจจุบันคือสำนักสงฆ์ธรรมจาริกคูหาสวรรค์คีรีเขต ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๒ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีการพัฒนาตัดเส้นทางจากบ้านสบป่องเข้าไปถึงบ้านหน้าถ้ำ ระยะทางประมาณ ๘ กิโลเมตร การเดินทางไปถ้ำน้ำลอดจึงสะดวกขึ้น...ได้พิจารณาจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ปี พ.ศ. ๒๕๓๓..."

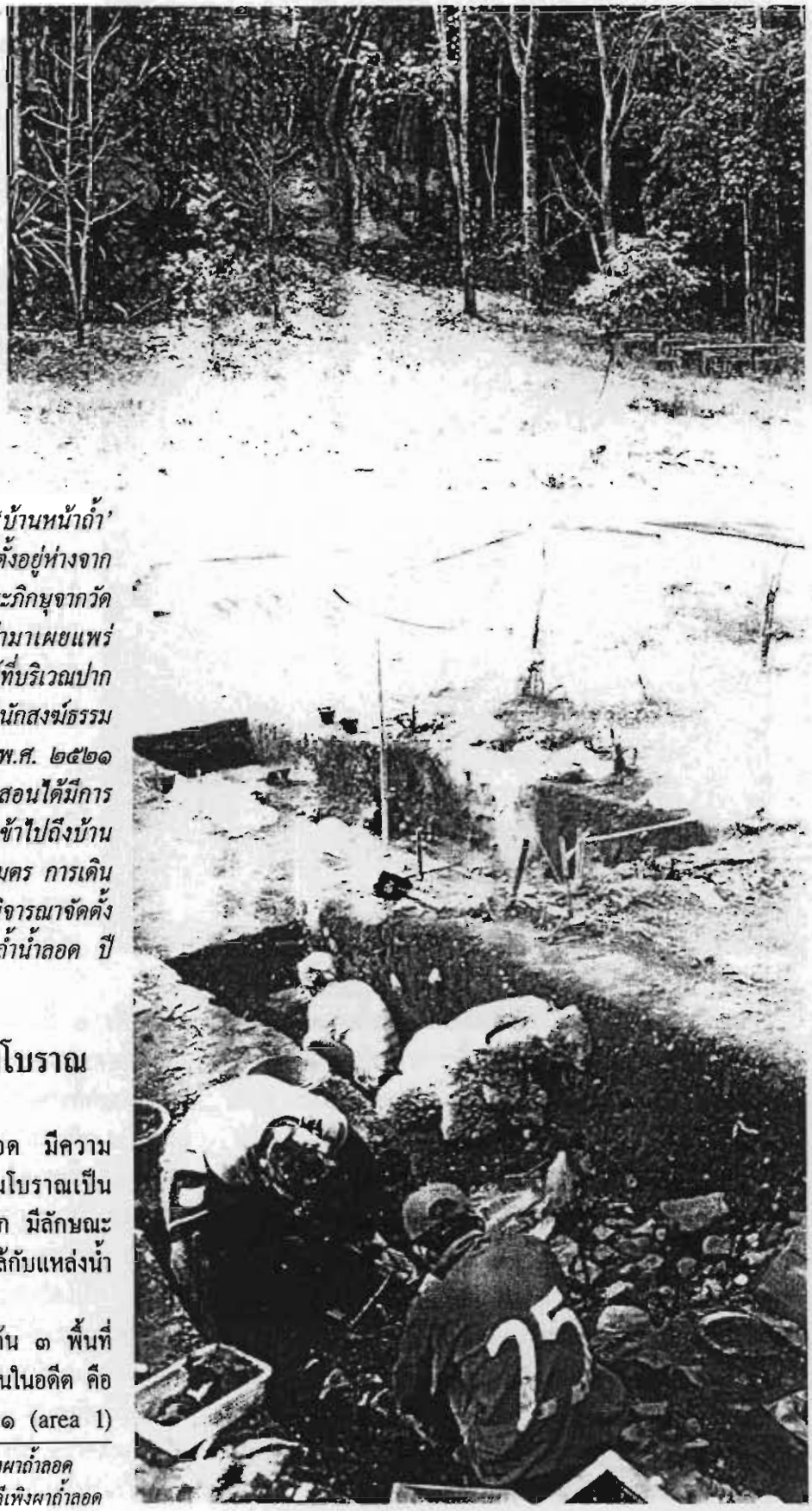

สืบจากซาก : ตามรอยคนโบราณที่เพิงผาถ้ำลอด

แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด มีความเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานของคนโบราณเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเพิงผาขนาดเล็ก มีลักษณะเปิดโล่ง อากาศถ่ายเทดี และอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำคือลำน้ำลาง ประมาณ ๒๐๐ เมตร

ทีมวิจัยโบราณคดีได้เลือกขุดค้น ๓ พื้นที่ เพื่อครอบคลุมพื้นที่ทำกิจกรรมของคนในอดีต คือ บริเวณเพิงผา กำหนดให้เป็นพื้นที่ ๑ (area 1)

(บน) *สภาพโดยรอบของแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด*
(ล่าง) *การขุดค้นพื้นที่ ๓ ในแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด*

โดยขุดหลุมขุดค้นขนาด ๔ x ๔ เมตร พื้นที่ลาดชัน มี ๒ บริเวณที่ขุดค้น พื้นที่ ๒ (area 2) ขุดหลุมขุดค้นขนาด ๒ x ๖ เมตร และพื้นที่ ๓ (area 2) ขุดหลุมขุดค้นขนาด ๒ x ๙ เมตร

"คน" "วัฒนธรรม" "วิถีชีวิต" และ "อายุสมัย"

ผลการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่ามีคนโบราณเข้าไปใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถจะจัดลำดับสมัยทางวัฒนธรรมได้อย่างน้อย ๔ ชั้นวัฒนธรรมหลักๆ โดยพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดีและชั้นทับถมทางโบราณคดี คือ

วัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ชั้นวัฒนธรรมที่ ๑ เป็นวัฒนธรรมที่ใช้เครื่องมือหินกะเทาะ และเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กที่มีการเคลื่อนย้ายบ่อยครั้ง มีการเข้ามาใช้พื้นที่เพิงผาเป็นประจำ และทิ้งร้างไปบ้าง ประมาณ ๓ ระยะใหญ่ๆ คือ

ระยะแรก เมื่อประมาณระหว่าง ๒๒,๐๐๐ ถึง ๑๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว (กำหนดอายุโดยวิธีคาร์บอน ๑๔) มีร่องรอยกิจกรรม แต่ไม่พบโครงกระดูกของคน อย่างไรก็ดีจากหลักฐานทางโบราณคดี ผลการขุดค้นแสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งพื้นที่ในการทำกิจกรรม คือ

สภาพของโครงกระดูกคนหมายเลข ๒ จากพื้นที่ขุดค้น ๑

คนโบราณเข้ามาใช้พื้นที่เพิงผาหรือพื้นที่ ๑ เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวในการนอน การทำเครื่องมือหินกะเทาะ ซ่อมบำรุงเครื่องมือหิน และใช้ในการประกอบอาหารที่ทำอาหารให้สุก เพราะมีการพบกองเถ้า เศษสะเก็ดหิน แกนหิน เครื่องมือหินกะเทาะ กระดูกเผาไฟของสัตว์ขนาดเล็ก-กลาง-ใหญ่ เป็นจำนวนมากมายมหาศาล ได้แก่สัตว์ตระกูลกวาง วัว/ควาย หมูป่า กระรอกบิน และสัตว์น้ำ เช่น หอย เต่า ปลา เป็นต้น การดำรงชีวิตก็จะล่าสัตว์ขนาดต่างๆ และจับสัตว์น้ำ

ส่วนพื้นที่ ๒ และ ๓ เป็นบริเวณที่ใช้กะเทาะเครื่องมือหิน (workshop area) พบหลักฐานของหินกะเทาะทุกขั้นตอนการผลิต ได้แก่ ค้อนหิน สะเก็ดหินและแกนหินที่ไม่ได้ใช้งาน เครื่องมือหินกะเทาะประเภทสุมาตราลิธ ขนาดต่างๆ หินเจาะรู คล้ายกับตุ้มถ่วงแห รวมทั้งก้อนหินที่น่าจะใช้เป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องมือหินกะเทาะจำนวนมาก ข้อสังเกตคือการทับถมของหินกะเทาะนั้นมีจำนวนมากและมีความหนาแน่นมาก ประมาณเกือบ ๒ เมตร แสดงให้เห็นว่าคนก่อนประวัติศาสตร์แวะเวียนมาใช้บริเวณนี้สำหรับผลิตเครื่องมือหินกะเทาะเป็นประจำ มีการคัดเลือกชนิดและขนาดของหินในการทำเครื่องมือ เช่น หินควอตซ์ไซต์ หินแอนดีไซต์ หินโคลน หินแกรนิต เป็นต้น

ระยะที่สอง ประมาณ ๑๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว บริเวณเพิงผาถูกใช้เป็นที่ฝังศพ มีการขุดหลุม และฝังศพในท่างอตัวและหันหน้าเข้าหาผนังของเพิงผา มีของเซ่นที่พบร่วมกับโครงกระดูกมีเพียงแค่ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และก้อนหินกรวดที่อาจจะเป็นค้อนหิน ส่วนเหนือของหลุมฝังศพก็จะมีการนำก้อนหินกรวดและหินปูนขนาดใหญ่วางทับโดยรอบ เสมือนกับเป็นสัญลักษณ์

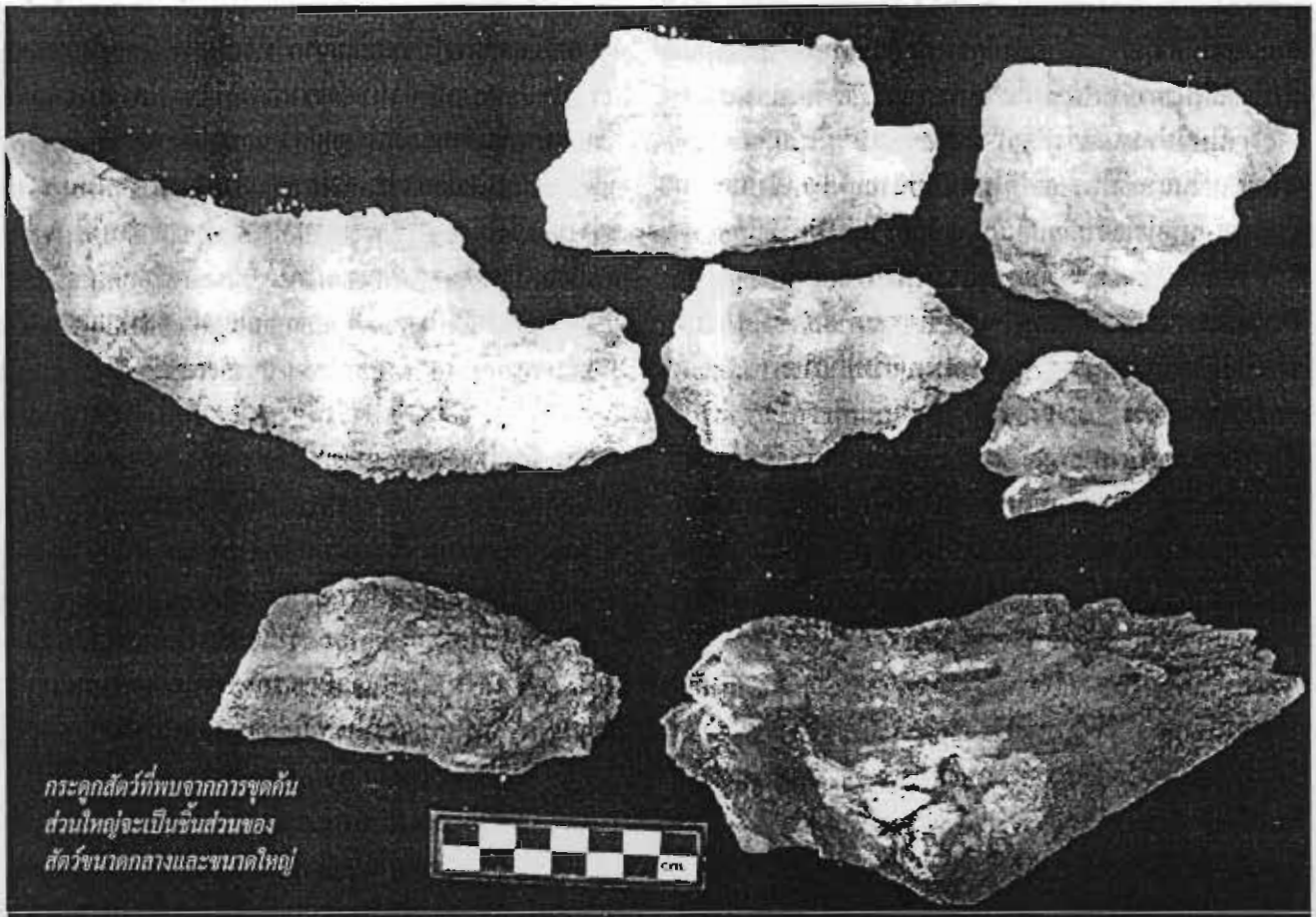

กระดูกสัตว์ที่พบจากการขุดค้น
ส่วนใหญ่จะเป็นชิ้นส่วนของ
สัตว์ขนาดกลางและขนาดใหญ่

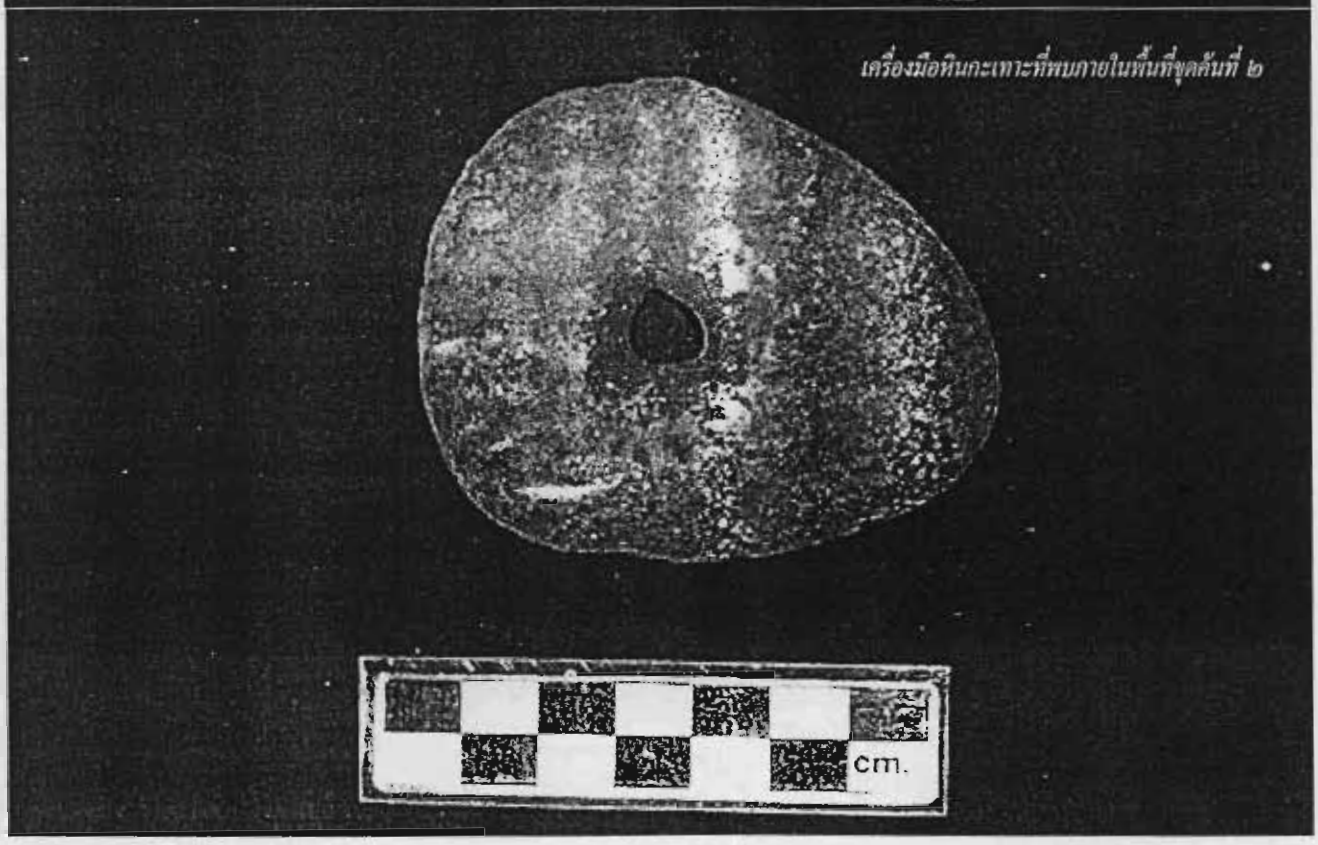

เครื่องมือหินกะเทาะที่พบภายในหลุมขุดค้นที่ ๒

ที่บอกตำแหน่งการฝัง ลักษณะการฝังศพที่มีหินวางทับอยู่เหนือหลุมศพนี้มีความคล้ายคลึงกับโครงกระดูกที่ขุดค้นพบที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ ซึ่งมีอายุประมาณ ๙,๔๐๐ ปีมาแล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีกรรมปลงศพแบบนี้เป็นลักษณะที่พบทั่วไปในแหล่งโบราณคดีในสมัยปลายยุคน้ำแข็งและต้นยุคน้ำท่วมหรือโฮโลซีนตอนต้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ (ดีเอ็นเอ) ของโครงกระดูกนั้นกำลังอยู่ระหว่างการวิเคราะห์โดย ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ และทีมวิจัยทางด้านมานุษยวิทยากายภาพ (รัศมี ชูทรงเดช ๒๕๔๔ : ๑๗)

ระยะที่สาม ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว (รัศมี ชูทรงเดช ๒๕๔๔ : ๑๘) พื้นที่เหนือหลุมศพเดิมก็ยังคงใช้เป็นที่ฝังศพในสมัยต่อมา แต่ขณะนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าโครงกระดูกทั้งสองโครงมีความสัมพันธ์กันในทางโลหิตหรือไม่ ลักษณะการฝังศพก็มีแตกต่างไปจากหลุมแรก คือเป็นการฝังศพในท่านอนหงายเหยียดยาว ส่วนของเซ่นที่วางไว้ข้างโครงกระดูกคือสะเก็ดหิน ชิ้นส่วนของกระดูกสัตว์ และเปลือกหอย

เป็นที่น่าเสียดายว่าโครงกระดูกที่พบมีสภาพที่แตกชำรุดอย่างมากจึงไม่สามารถจะวิเคราะห์ทางด้านกายภาพได้ แต่ยังสามารถตรวจสอบทางด้านชีวภาพได้

หลังจากชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ ก็มีการเข้ามาพักและทิ้งร้างไปอีกหลายครั้ง

ชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ เป็นวัฒนธรรมที่ใช้ภาชนะดินเผาเนื้อดิน (Earthenware) ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ลายขูดขีด ลายกดประทับ และลายกดจุด มีการใช้พื้นที่เป็นที่พักพิงชั่วคราว อาจจะเป็นที่พักแรมระหว่างการเดินทาง ชั้นวัฒนธรรมนี้น่าจะมีอายุประมาณ ๒,๕๐๐-๕๐๐ ปีมาแล้ว โดยการเปรียบเทียบอายุกับรูปแบบภาชนะเนื้อดินเผาไม่แกร่ง ซึ่งเป็นลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบอย่างแพร่หลายมากใน "วัฒนธรรมยุคโลหะ"

อย่างไรก็ดี โครงการจะวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบและลวดลายของภาชนะดินเผากับแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ในภาคเหนือ เพื่อจะยืนยันอายุสมัยของชั้นวัฒนธรรมนี้ (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ๒๕๔๐)

พื้นที่ขุดค้นที่ ๓ อาจจะเป็นบริเวณที่ผลิตเครื่องมือหินกะเทาะ

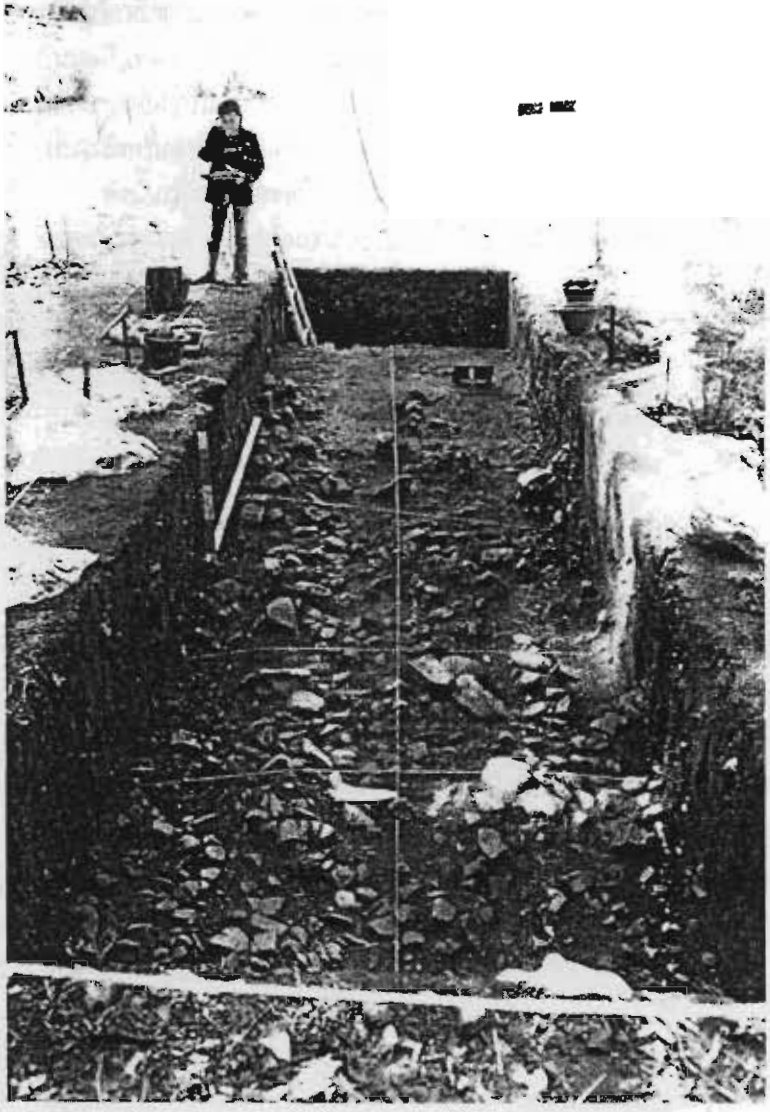

วัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์

ชั้นวัฒนธรรมที่ ๓ เป็นวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์ ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stone-ware) อายุสมัยสามารถกำหนดโดยการเปรียบเทียบรูปแบบของโบราณวัตถุ เช่น เศษเครื่องเคลือบสีเขียว ก้านของกล้องสูบยา ลูกปัดดินเผา เป็นต้น

ชั้นวัฒนธรรมนี้น่าจะมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๓ เช่นเดียวกับชั้นวัฒนธรรมที่ ๒ เพิงผาน่าจะถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราว หรือที่พักแรมระหว่างการเดินทางระหว่างหมู่บ้านหรือเมืองต่าง ๆ (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และสุภมาศ ดวงสกุล ๒๕๔๐ : ๗-๕๖)

ชั้นวัฒนธรรมที่ ๔ เป็นวัฒนธรรมสมัยปัจจุบัน มีร่องรอยการรบกวนจากปัจจุบันหลายครั้ง เพิงผาถูกใช้เป็นที่พักค้างแรมชั่วคราวเช่นเดียวกัน อายุสมัยสามารถกำหนดโดยการเปรียบเทียบรูป

แบบของวัตถุสมัยปัจจุบัน เช่น เศษเชือกฟาง เหรียญ ๒๕ สตางค์ กระสุนปืน เป็นต้น

ชาวบ้านถ้ำลอดเล่าว่าเพิงผานี้เคยเป็นที่พักสำหรับนายพรานที่ดักล่าสัตว์ในแถบนี้

สำหรับประเด็นเรื่องสภาพแวดล้อมโบราณ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม พอจะสรุปในเบื้องต้นได้ว่า สภาพแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่าน่าจะมีความคล้ายคลึงกับปัจจุบัน แต่คงจะมีความอุดมสมบูรณ์และหนาแน่นกว่าปัจจุบัน ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา ป่าพุ่มริมลำน้ำ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันสัตว์ใหญ่ๆ เช่น สัตว์ตระกูลวัวป่า /ควายป่า กวางป่า ไม่พบในหมู่บ้านถ้ำลอดแล้ว

ส่วนความปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนโบราณกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว หลักฐานทางโบราณคดีแสดงว่าคนโบราณมีภูมิความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นอย่างดี มีการเลือกใช้พื้นที่ใกล้กับแหล่งทรัพยากรคือแหล่งอาหาร แหล่งวัตถุดิบ และแหล่งน้ำ บริเวณถ้ำลอดในอำเภอปางมะผ้าเป็นพื้นที่อยู่ในทำเลที่ดี ใกล้น้ำ มีทรัพยากรสัตว์ป่าและป่าไม้มากมาย และมีพื้นที่ราบหุบเขาที่เหมาะสำหรับการเพาะปลูก

ดังนั้นเพิงผาถ้ำลอดมีความเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง จึงถูกใช้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน

บทส่งท้าย

ขณะนี้ยังมีอีกหลายแง่มุมของความรู้ที่คณะผู้วิจัยจะต้องสืบค้นต่อไป และกำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีประเภทต่างๆ เช่น

การวิเคราะห์ทางกายภาพและชีวภาพ (ดีเอ็นเอ) ของโครงกระดูกที่พบในระยะที่ ๒ และ ๓ ในวัฒนธรรมที่ ๑ ว่ามีความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมหรือไม่ และโครงกระดูกเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับโครงกระดูกคนในวัฒนธรรมโลงไม้หรือโลงผีแมนที่พบในถ้ำลอดซึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดหรือไม่ หากใช่ก็แสดงความมีพัฒนาการของคน สังคมและวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องและยาวนาน และอาจจะต้องศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของโครงกระดูกที่พบจากแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอเขียว ผลการศึกษาของโครงการจะนำมาจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีอื่นๆ ในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

ผู้เขียนคิดว่าโครงกระดูกคนเป็นหลักฐานทางตรงที่จะช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาวิวัฒนาการของ "คนไทย" และ "คน" ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี

หรือการวิเคราะห์กระดูกสัตว์เพื่อตรวจสอบความหลากหลายของชนิดของสัตว์ หากมีสัตว์บางประเภทที่สูญพันธุ์ไปในปัจจุบันก็อาจจะทำให้ทราบว่าสภาพแวดล้อมของแม่ฮ่องสอนแต่เดิมเป็นอย่างไร เหมือนกับปัจจุบันหรือแตกต่างจากปัจจุบันอย่างไร เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์ในข้างต้นซึ่งเป็นการสืบค้นจากมิติของเวลาที่เจาะลึกมาก หากเราได่ตามเพดานของเวลาขึ้นมา ก็ยังมีมิติเวลาในประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่ควรสืบค้นต่อไป โดยเฉพาะประเด็นการเป็นชุมทางการค้าขายทางบก ซึ่งจะผ่านไปทางแม่น้ำสาละวิน การค้าของป่า/ค้าทาส และการปฏิสัมพันธ์ของคนหลากหลายชาติพันธุ์ หรือประเด็นที่ปางมะผ้าอาจจะเป็นที่หลบภัยของคนพลัดถิ่น เป็นต้น

ผู้เขียนคิดว่าการค้นพบครั้งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางที่ยาวไกลของคณะวิจัยชาวไทย เพราะยังมีจิ๊กซอว์อีกมากมายที่ค้นหาและจะต้องนำชิ้นส่วนต่างๆ จากหลายๆ สาขาวิชามาเรียงต่อเป็นภาพของประวัติศาสตร์ของผู้คนในภาคเหนือ

●

บรรณานุกรม

กฤษณ์ เจริญทอง (บรรณาธิการ). *รายงานความก้าวหน้าของโครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งที่ ๒* เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒

รัศมี ชูทรงเดช (บรรณาธิการ). *รายงานความก้าวหน้าของโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน* เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔

สำนักงานอำเภอปางมะผ้า. *รายงานอำเภอปางมะผ้า.* เอกสารโรเนียว, ๒๕๔๐

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (บรรณาธิการ). *โบราณคดีล้านนา.* กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, ๒๕๔๐

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และสุภามาศ ดวงสกุล. การขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีแหล่งเตาอินทขิล บ้านสันป่าตอง ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. *โบราณคดีล้านนา.* กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, ๒๕๔๐

สมศักดิ์ เลาย่ีปา. ถ้ำน้ำลอด. *เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการหัวหน้าสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า ครั้งที่ ๑๐.* เอกสารโรเนียว, ๒๕๔๔

สุรินทร์ ภู่ขจร และคณะ. *รายงานสรุปการขุดค้นที่ถ้ำหมอเขียว จังหวัดกระบี่ และถ้ำชาไก จังหวัดตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ชนกลุ่มน้อยเผ่าชาไก จังหวัดตรัง เล่มที่ ๒.* กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗